

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวคิดในการประกันภัยพืชผลเกษตร

การประกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการผันผวนต่างๆ เช่น ความผันผวนด้านภูมิอากาศ (Weather-Related Risk) ด้านผลผลิต (Yield Risk) และด้านราคา (Price Risk) เป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญอันหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพของรายได้ และความมั่นคงให้กับอาชีพเกษตรกร การจัดการความเสี่ยงภัยทางภาคการเกษตรที่นิยมใช้กันในประเทศ และประสบความสำเร็จด้วยดีที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการลงทุนเพาะปลูก สามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นผลให้เกษตรกรมีรายได้ดีไม่น้อยไปกว่าอาชีพอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดพื้นที่เพาะปลูกของพืชอย่างเหมาะสม (Zoning) การปลูกพืชหลายๆ ชนิดในลักษณะของการเกษตรแบบผสมผสาน (Diversification) การประกันภัยพืชผล (Crop Insurance) การประกันความเสี่ยงในด้านราคา และการส่งเสริมให้มีตลาดซื้อขายล่วงหน้า (Forward/Future Market) เป็นต้น¹

2.1 ความหมายของการประกันภัยพืชผล

การประกันภัย มิได้หมายความว่า ป้องกันมิให้เกิดภัยขึ้น หรือมิได้หมายความว่า ผู้รับประกันภัยให้คำรับรองว่าจะไม่มีภัยเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัย แต่หมายถึง การโอนความรับผิดชอบจากผู้เอาประกันภัยไปยังบริษัทผู้รับประกันภัย โดยผู้รับประกันภัยสัญญาว่าเมื่อเกิดมีความเสียหายเกิดขึ้นตามที่ตกลงกันไว้ บริษัทจะจ่ายค่าเสียหายให้ตามจำนวนที่รับประกัน และเพื่อแลกกับความรับผิดชอบอันนี้ ผู้เอาประกันจะต้องส่งเงินจำนวนหนึ่งให้กับบริษัทเป็นเบี้ยประกัน²

การประกันภัยพืชผล หมายถึง การที่เกษตรกรสะสมเงินหรือผลผลิตเข้าด้วยกันเป็นกองทุน เมื่อเกิดความเสียหายจากภัยธรรมชาติขึ้นในเขตใด ก็จะเจียดจ่ายเงินหรือผลผลิตจากกองทุนไปช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้าย ซึ่งในหลักการจะเป็นการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง

¹ วิจิต หล่อจิระชุนห์กุล และ วิณา ฉายศิลป์รุ่งเรือง. (2544). การประกันภัยต้นทุนการผลิตพืชผล (รายงานการวิจัย). หน้า 2.

² สุรพล สุขทรสนีย์. (2536). กฎหมายลักษณะประกันภัย. หน้า 16.

อาทิจ ตั้งกัลยานนท์¹ ได้ให้ความหมายของการประกันภัยพืชผลว่า เป็นระบบร่วมกันของเกษตรกร เพื่อลดความไม่แน่นอนต่อการสูญเสียทางเศรษฐกิจ เพราะการเก็บเกี่ยวพืชผลไม่ประสบผลดี ทั้งนี้เกษตรกรผู้ร่วมโครงการจะจ่ายเบี้ยประกันภัยเข้าสู่กองทุนเพื่อเตรียมไว้จ่ายให้กับสมาชิกในรายที่ได้รับความเสียหาย หรือหากการเก็บเกี่ยวปีใดได้รับผลดีมาก ก็จะสะสมกองทุนดังกล่าวไปจ่ายในปีที่ผลการเก็บเกี่ยวไม่ประสบผลดี¹

การประกันภัยพืชผล เป็นวิธีการที่เกษตรกรเสี่ยงภัยร่วมกัน โดยการสะสมพืชผลทางการเกษตร หรือเงินไว้เพื่อช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายซึ่งพืชผลได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ อันเป็นภัยที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ภัยที่เกิดจากน้ำท่วม ฝนแล้ง ลูกเห็บ ลมพายุ ไฟไหม้ เป็นต้น นอกจากนี้อาจรวมถึงความสูญเสียเนื่องจากการทำลายของแมลง ศัตรูพืชและโรคพืชต่างๆ ด้วย ในการดำเนินงานประกันพืชผลจะมีบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้อุปประกันภัย” เป็นผู้จ่ายเงินหรือพืชผลจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “เบี้ยประกันภัย” แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้รับประกัน” ตามสัดส่วนแห่งความคุ้มครองหรือจำนวนรับประกัน จำนวนเบี้ยประกันที่ผู้อุปประกันจะต้องจ่ายมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับความคุ้มครองที่จะได้รับ จำนวนเงินหรือพืชผลที่เป็นเบี้ยประกันนั้นจะถูกรวบรวมสะสมไว้เพื่อจ่ายเป็นค่าชดเชยความเสียหาย หรือที่เรียกว่า ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้อุปประกันที่พืชผลถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ การจ่ายค่าสินไหมทดแทนผู้รับประกันเป็นผู้จ่าย และจะจ่ายให้เฉพาะส่วนของพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้น้อยกว่าจำนวนรับประกันเอาไว้นั้น²

2.2 ประเภทของการประกันภัยพืชผล

ในแต่ละประเทศและต่างท้องถิ่น มีการปลูกพืชและมีภัยธรรมชาติที่ทำลายพืชผลแตกต่างกัน อีกทั้งการบริหารงานรับประกันของแต่ละแห่งก็มีได้เหมือนกัน ฉะนั้น การจัดแบ่งประเภทของการรับประกันพืชผลจึงมีหลายแบบขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งที่เรานำมาพิจารณาซึ่งมีอยู่ 4 ประการดังนี้³

¹ พนิต เข้มทอง และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 4.

² บุขรา อึ้งภากรณ์ ข. เล่มเดิม. หน้า 31.

³ แหล่งเดิม. หน้า 31-33.

2.2.1 ภัยที่รับประกัน แบ่งการรับประกันพืชผลออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

2.2.1.1 รับประกันเฉพาะภัยชนิดใดชนิดหนึ่ง (Specific-risk หรือ Specified-peril Insurance) การรับประกันประเภทนี้รับประกันความเสียหายจากภัยชนิดเดียวในแต่ละสัญญากรมธรรม์ เช่น จากไฟ ลูกเห็บ ลมพายุ ความแห้งแล้ง หรือน้ำท่วมอย่างใดอย่างหนึ่ง การรับประกันความเสียหายจากลูกเห็บ นับว่าเป็นแบบที่แพร่หลายและมีบทบาทมานานแล้ว ในประเทศแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ ผู้รับประกันมีทั้งบริษัทเอกชน สมาคมรับประกัน สมาคมสหกรณ์การประกัน และองค์การรับประกันของรัฐบาล ประเทศเยอรมันตะวันตกและฝรั่งเศส มีการรับประกันประเภทนี้มานานแล้วเช่นกัน กล่าวคือ เยอรมันตะวันตก เริ่มมีตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 และฝรั่งเศสเริ่มมีในต้นศตวรรษที่ 19

2.2.1.2 รับประกันภัยหลายชนิด (Combined-risk Insurance) การรับประกันประเภทนี้รับประกันความเสียหายจากภัยหลายอย่างในแต่ละสัญญากรมธรรม์ เช่น การรับประกันความเสียหายของอ้อยจากลมพายุ น้ำท่วมและไฟป่า ถ้าอ้อยได้รับความเสียหายเนื่องจากภัยใดภัยหนึ่งหรือหลายภัยจากสามชนิดนี้แล้ว จะได้รับการชดเชยความเสียหาย หากเสียหายเนื่องจากเหตุอื่นจะไม่มี การชดเชยความเสียหายใดๆ ในสหรัฐอเมริกาเริ่มมีการรับประกันประเภทนี้ตั้งแต่ ค.ศ. 1956 โดยมีการรับประกันภัยเพิ่มขึ้นจากการรับประกันเฉพาะลูกเห็บชนิดเดียวเรียกชื่อว่า “Multiple-peril Crop-hail Insurance” ภัยที่รับประกันเพิ่มขึ้น คือ ความแห้งแล้ง น้ำท่วม ความชื้น ลมพายุ น้ำค้างแข็ง เป็นต้น และพืชที่รับประกันได้แก่ ข้าวฟ่าง ถั่วลิสง และยาสูบ

2.2.1.3 รับประกันภัยทุกชนิด (All-risk Insurance) การรับประกันประเภทนี้รับประกันความเสียหายจากภัยทุกชนิดในแต่ละสัญญากรมธรรม์ เช่น จากไฟ ลูกเห็บ น้ำท่วม ฝนแล้ง ศัตรูพืช เป็นต้น เมื่อพืชได้รับความเสียหายจากภัยใดๆ ก็ตาม ก็จะได้รับชดเชยความเสียหาย วิธีการนี้ทำกันอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และรัสเซีย สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เริ่มทำการรับประกันประเภทนี้ในปี ค.ศ. 1939 โดยสหรัฐเริ่มรับประกันข้าวสาลี และญี่ปุ่นรับประกันพวงข้าว (Mugi) และใบหม่อน ต่อมาประเทศอื่นๆ เห็นว่า สองประเทศนี้ประสบความสำเร็จจากวิธีการนี้จึงได้ทำการรับประกันประเภทนี้บ้าง ประเทศเหล่านั้นได้แก่ บราซิล แคนาดา ศรีลังกา และเม็กซิโก เป็นต้น

2.2.2 ชนิดของพืชที่รับประกัน แบ่งการรับประกันพืชออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.2.2.1 รับประกันเฉพาะแต่ละพืช (Simple-Crop Insurance) การรับประกันประเภทนี้รับประกันเฉพาะพืชใดพืชหนึ่งในแต่ละสัญญากรมธรรม์ ดังนั้น ถ้าเกษตรกรได้ปลูกพืชหลายๆ ชนิด และต้องการจะรับประกันพืชเหล่านั้น ก็ต้องทำสัญญาขึ้นหลายฉบับหรือหลายกรมธรรม์ เช่น เกษตรกรเพาะปลูกข้าว ข้าวโพด และอ้อย เมื่อต้องการประกันความเสียหายของทั้งสามพืชนี้ จะต้องทำสัญญา การประกันขึ้น 3 ฉบับ

2.2.2.2 รับประกันพืชหลายชนิดรวมกัน (Multiple-Crop Insurance) การรับประกันประเภทนี้รับประกันพืชหลายชนิด รวมคราวเดียวในสัญญาหรือกรมธรรม์หนึ่งๆ ไม่ต้องประกันทีละอย่างเหมือนการรับประกันภัยเฉพาะแต่ละพืช โดยวิธีนี้ถ้าผลิตผลบางชนิดได้รับความเสียหายได้ผลต่ำกว่าจำนวนปกติ แต่ผลิตผลรวมของพืชผลรวมทุกชนิดที่เอาประกันไว้ยังเกินกว่าจำนวนที่รับประกัน เกษตรกรจะไม่มีสิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหาย จะได้รับชดเชยค่าเสียหาย ต่อเมื่อผลิตผลรวมของทุกพืชต่ำกว่าจำนวนที่ประกันเอาไว้ ปัจจุบันการรับประกันประเภทนี้มีความสำคัญลดลง ส่วนใหญ่จะทำการประกันแยกแต่ละชนิดของพืช

2.2.3 พิจารณาตามผู้บริหารงานรับประกัน แบ่งการรับประกันพืชผลออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.2.3.1 รับประกันโดยเอกชน (Private Insurance) การรับประกันประเภทนี้รับประกันความเสียหายของพืชผลต่างๆ โดยบริษัทหรือสมาคมรับประกันของเอกชนต่างๆ ไป การรับประกันพืชผลโดยเอกชนจะมีก็เฉพาะพืชและภัยที่มีความเสี่ยงน้อย ซึ่งเห็นว่าพอจะมีกำไรจากการรับประกันนั้นอยู่บ้าง

2.2.3.2 รับประกันโดยรัฐบาล (Public Insurance) การรับประกันประเภทนี้ มีรัฐบาลเป็นผู้บริหารงานรับประกัน และเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน ส่วนค่าใช้จ่ายในการชดเชยค่าเสียหายได้จากเงินเบี้ยประกันที่เก็บได้ แต่หากปีใดเก็บเบี้ยประกันได้น้อยกว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้น และเงินสำรองไม่มีพอ รัฐบาลก็จำเป็นต้องจัดสรรเงินทุนจากที่อื่นมาช่วยเหลือ โดยวิธีการนี้เบี้ยประกันจะต่ำกว่ารับประกันภัยโดยเอกชน เพราะรัฐบาลประกอบการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อน ไม่ได้หวังกำไรดังเช่นบริษัทเอกชน

2.2.4 พิจารณาตามการสมัครเป็นผู้เอาประกัน แบ่งการประกันพืชผลออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.2.4.1 โดยสมัครใจ (Voluntary Insurance) การประกันประเภทนี้ เกษตรกรมีสิทธิที่จะทำการประกันพืชผลของตนหรือไม่ประกันก็ได้

2.2.4.2 โดยการบังคับ (Compulsory Insurance) เป็นวิธีการที่บังคับให้เกษตรกรทุกคนซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในเขตรับประกัน ต้องทำการประกันพืชผลของตนทุกคน รัฐบาลจะตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับให้ทำการประกันในลักษณะต่างๆ เช่น ใช้วิธีเก็บเบี้ยประกันรวมกับภาษีที่เกษตรกรจะต้องจ่าย หักจากยอดเงินกู้ หรือรายได้จากการขายผลิตผลเมื่อเกษตรกรกู้หรือขายผลิตผลกับรัฐบาล เป็นต้น สำหรับผู้ที่ค้างชำระเบี้ยประกันจะถือว่าเกษตรกรผู้นั้นเป็นหนี้รัฐบาลซึ่งจะต้องจ่ายพร้อมดอกเบี้ยและรัฐบาลอาจตัดสิทธิการช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น เงินกู้ ปุ๋ย น้ำ ฯลฯ

2.3 หลักและวิธีการทั่วไปในการประกันภัยพืชผล⁴

การประกันภัยพืชผลเกษตรจะมีหลักเกณฑ์และวิธีการในการรับประกัน โดยแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ที่จะกำหนดให้มีผู้รับประกันภัยเลือกที่จะจัดให้มีการรับประกันภัยประเภทใด ดังนี้คือ

2.3.1 หลักและวิธีการทั่วไปในการรับประกันประเภทเฉพาะภัยชนิดใดชนิดหนึ่ง (Specific Risk)

เนื่องจากการประกันความเสียหายจากลูกเห็บมีความสำคัญและแพร่หลายที่สุดในการประกันประเภทเฉพาะภัยชนิดใดชนิดหนึ่ง ในทุกๆ ปีภัยจากลูกเห็บได้ทำลายพืชผลของเกษตรกรในประเทศแถบยุโรปและอเมริกา กรมธรรม์มาตรฐานที่ใช้รับประกันพืชผลในประเทศต่างๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่จึงเป็นกรมธรรม์สำหรับประกันภัยจากลูกเห็บ หากบริษัทหรือสมาคมใดประสงค์จะรับประกันภัยอื่นๆ ด้วยก็จะกำหนดเป็นเอกสารประกอบและแนบท้ายกรมธรรม์ (Endorsement) ระบุภัยต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น (เป็นประเภท Combined Risk) ฉะนั้นในเรื่องหลักและวิธีการทั่วไปในการรับประกัน ประเภทเฉพาะภัยชนิดใดชนิดหนึ่งจะได้กล่าวโดยอาศัยหลักและวิธีการ

⁴ บุษรา อึ้งภากรณ์ ข เล่มเดิม, หน้า 39-50.

ในการประกันภัยจากลูกเห็บเป็นพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจการประกันภัยพืชผลได้เข้าใจการประกันประเภทนี้ดียิ่งขึ้น

2.3.1.1 ลักษณะของสัญญา จะให้ความคุ้มครองเฉพาะความเสียหายอันเกิดจากภัยเพียงชนิดเดียวที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ ตัวอย่างเช่น ถ้าเป็นการประกันภัยจากลูกเห็บ การจ่ายค่าสินไหมทดแทนจะมีขึ้นเมื่อความเสียหายจากลูกเห็บ ทำให้เก็บเกี่ยวพืชผลได้น้อยกว่าจำนวนที่รับประกันภัยเอาไว้ เงื่อนไขต่างๆ ในการรับประกันจะต้องระบุไว้อย่างชัดเจนในกรมธรรม์เพื่อป้องกันปัญหาใดๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้รับประกันและผู้เอาประกัน เงื่อนไขสำคัญๆ ที่สมควรระบุไว้ในกรมธรรม์ ได้แก่ ชนิดของพืชที่รับประกันหรือไม่รับประกัน กรณีที่ไม่มีการจ่ายค่าสินไหมทดแทน ความคุ้มครอง ระยะเวลาที่ให้ความคุ้มครอง การจ่ายเบี้ยประกัน การยกเลิกกรมธรรม์ การจ่ายค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น

2.3.1.2 คุณสมบัติในการประกัน

(1) พื้นที่ที่รับประกัน ในการประกันความเสียหายของพืชแต่ละอย่างจะต้องกำหนดลักษณะของพื้นที่ที่จะรับประกันให้แน่นอน เพื่อเกษตรกรจะได้ตัดสินใจถูกต้องว่าตนจะทำการประกันได้เพียงใด ตามปกติเงื่อนไขในกรมธรรม์จะให้พื้นที่ทั้งหมดที่เพาะปลูกพืชที่รับประกันในฤดูนั้นๆ ทำการประกันได้ และจะระบุถึงลักษณะของพื้นที่ที่ไม่รับประกันไว้ด้วย ในประเทศเยอรมันมีกฎหมายให้เกษตรกรแต่ละคนต้องทำการประกันอย่างน้อยที่สุดต้องทำการประกันพื้นที่ทั้งหมดของพืชใดพืชหนึ่งที่ตนเพาะปลูกไว้กับบริษัทรับประกันภัย ในบริษัทหนึ่งเพียงบริษัทเดียว ส่วนในสหรัฐอเมริกาให้เกษตรกรมีสิทธิเสนอขอประกันพื้นที่ทั้งหมดที่เพาะปลูกพืชที่บริษัทรับประกัน แล้วบริษัทจะพิจารณาว่ามีพื้นที่ส่วนใดบ้างที่จะไม่รับประกันโดยทั่วๆ ไป กรมธรรม์ของบริษัทรับประกันภัยจากลูกเห็บ มักจะระบุว่าจะให้ความคุ้มครองเมื่อเพาะปลูกจนมีส่วนใดส่วนหนึ่งของพืชงอกมาเหนือพื้นดินแล้ว จะไม่มีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นก่อนและหลังเวลาที่รับประกัน

ส่วนในท้องที่ที่การประกันเป็นแบบบังคับ (Compulsory) พื้นที่ทั้งสิ้นที่อยู่ในเขตรับประกันจะได้รับความคุ้มครองภัย นอกจากว่าพื้นที่นั้นเจ้าของได้ขอลอนประกันก่อนเวลาหมดสิทธิการขอลอนประกันไปแล้ว

(2) ผู้เอาประกันในอเมริกา ผู้เอาประกันจะต้องเป็นเจ้าของที่ดินหรือผู้เช่าในอังกฤษต้องเป็นเจ้าของผู้ปลูกพืชผลนั้นๆ และถ้าบริษัทขอให้ระบุพืชส่วนที่เป็นของผู้รับจ้างที่ที่ดินหรือเจ้าหน้าที่แล้วจะต้องระบุไว้ด้วย ส่วนในแคนาดานั้นผู้เอาประกันเป็นใครก็ได้ที่มีส่วน

เกี่ยวข้องกับพืชนั้นๆ แต่เวลาทำการสมัครขอประกันจะต้องแจ้งเอาไว้ว่าเป็นเจ้าของที่ดินเอง ผู้เช่า ผู้ขาย ผู้ซื้อ หรือผู้รับจ้างongที่ดิน เป็นต้น

2.3.1.3 จำนวนรับประกัน (Production Guarantee or Amounts of Insurance)

จำนวนรับประกันหรือจำนวนความคุ้มครองของพืชจะต้องไม่สูงเกินกว่าจำนวนผลผลิตเฉลี่ยจากหลายๆ ปีในอดีตของพืชนั้น และจะต้องมีจำนวนสูงพอที่เกษตรกรจะสามารถมีทุนรอนดำเนินกิจการฟาร์มต่อไปได้ แม้ว่าพืชผลจะเกิดความเสียหายจากภัยที่รับประกัน ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากว่าการรับประกันมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในการสูญเสียรายได้ของเกษตรกร อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติได้ทำลายพืชผล การชดเชยจึงควรจะสูงพอที่จะเป็นทุนรอนประกอบกิจการฟาร์มต่อไปได้ แต่จะต้องไม่สูงจนเกินไปจนกระทั่งทำให้เกษตรกรขาดการเอาใจใส่ในพืชที่ได้เพาะปลูกไว้ เพราะคิดว่าถึงจะ เอาใจใส่หรือไม่ก็ตามหากพืชผลเสียหายก็จะได้รับการชดเชยในอัตราสูงพออยู่แล้ว นอกจากนี้การให้ความคุ้มครองสูงๆ จะทำให้อัตราเบี้ยประกันแพงขึ้น จนทำให้เกษตรกรไม่สนใจทำการประกันก็ได้

(1) อัตราการเสี่ยงภัยของผู้เอาประกัน มีการกำหนดอัตราการเสี่ยงภัยที่ผู้เอาประกันจะต้องรับผิดชอบเอง หากพืชผลเสียหายไม่เกินอัตราที่กำหนดขึ้นนี้แล้วจะไม่มี การชดเชย ความเสียหาย อัตราการเสี่ยงภัยที่ผู้เอาประกันจะต้องรับผิดชอบเองก็มี 2 ลักษณะ คือ

1) Minimum Loss Clause เป็นอัตราการเสี่ยงภัยที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เอาประกันรับผิดชอบภัยเอง หากภัยเกิดขึ้นมากกว่าจำนวนนี้แล้ว จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายนั้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้น ในประเทศที่มีการประกันพืชผลโดยบังคับจะมี Minimum Loss Clause แตกต่างกันอยู่ระหว่าง 5-10 % ของจำนวนรับประกัน เช่น ในเยอรมันตะวันตก กำหนดไว้ 5% สวิตเซอร์แลนด์กำหนดไว้ 8% และฝรั่งเศส 10%

2) Loss Deductible Clause เป็นอัตราการเสี่ยงภัยที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เอาประกันรับผิดชอบภัยเอง ผู้เอาประกันจะได้รับการชดเชยความเสียหายเฉพาะส่วนของภัยที่เกิดขึ้นเกินกว่าอัตราที่กำหนดขึ้น Minimum Loss Clause จะแตกต่างจาก Loss Deductible Clause ต่อเมื่อความเสียหายเกิดขึ้นเกินกว่าอัตราที่กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น ถ้ากำหนดอัตราการเสี่ยงภัยทั้งสองชนิดนี้เท่ากัน คือ 10% เมื่อพืชผลของผู้เอาประกันเสียหาย 20% ในกรณีของ Minimum Loss clause ผู้เอาประกันจะได้รับ การชดเชยความเสียหายเต็ม 20% แต่กรณีของ Loss Deductible Clause ผู้เอาประกันจะได้รับการชดเชยความเสียหายเพียง 10% เท่านั้น จำนวน 10% แรกผู้เอาประกันจะต้อง รับผิดชอบเอง

(2) การกำหนดจำนวนรับประกัน ในแต่ละประเทศจะมีการกำหนดปริมาณรับประกันแตกต่างกัน แต่ทั้งนี้จะอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ

1) จำนวนแน่นอน (Fixed Coverage) บริษัทผู้รับประกันจะกำหนดจำนวนสูงสุดในการรับประกันเอาไว้ โดยพิจารณาจากผลผลิตเฉลี่ยที่เคยผลิตได้ในเขตนั่นๆ วิธีการนี้ จะช่วยจำกัดหนี้สินสูงสุดต่อหน่วยพื้นที่ และเหมาะสำหรับท้องที่ที่เพิ่งนำการประกันภัยพืชผลมาปฏิบัติใหม่ๆ ในอเมริกามีหลายมลรัฐที่ใช้วิธีนี้ แต่ปัจจุบันเริ่มมีความสำคัญลดลง ที่ยังคงใช้วิธีนี้ก็มิใน Weather Peril Crop Hail Insurance ซึ่งเป็นการรับประกันภัยหลายชนิดรวมกัน ส่วนประเทศอื่น ได้แก่ประเทศแคนาดา ในจังหวัด Alberta จะมีคณะกรรมการรับประกันภัยจากลูกเห็บเป็นผู้กำหนดจำนวนรับประกันสูงสุดของแต่ละพืชไว้

2) จำนวนไม่แน่นอน (Flexible Coverage) สถาบันรับประกันจะกำหนดจำนวนรับประกันเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลิตผลเฉลี่ยจากเวลาหลายๆ ปี ซึ่งผู้เอาประกันเคยผลิตได้ ตัวอย่างเช่น การรับประกันภัยจากลูกเห็บสำหรับหัวผักกาดแดงใน Manitoba ประเทศแคนาดา ผู้เอาประกันมีสิทธิเลือกที่จะประกัน 60% 70% หรือ 80% ของผลผลิตเฉลี่ยของตนเอง (บริษัทน้ำตาลของ Manitoba จะเก็บสถิติผลผลิตของผู้เอาประกันไว้ทุกๆ ปี) ผลผลิตเฉลี่ยคำนวณจากสถิติการเพาะปลูกในเวลา 10 ปี ของผู้ปลูกเอง แต่ถ้าเป็นผู้เอาประกันรายใหม่ซึ่งมีสถิติน้อยกว่า 10 ปี แต่ไม่ต่ำกว่า 5 ปี ก็ใช้ตามจำนวนปีที่ได้เพาะปลูกมา หากผู้ปลูกใหม่ไม่ถึง 5 ปี ซึ่งไม่มีสถิติการเพาะปลูกไว้ให้ใช้จำนวน 8.33 ตัน ต่อ 1 เอเคอร์ เป็นผลผลิตเฉลี่ย ผู้เอาประกันสามารถเลือกทำการประกัน 60% 70% หรือ 80% ของผลผลิตเฉลี่ย ซึ่งเท่ากับ 5.0 5.8 และ 6.7 ตัน ตามลำดับ การจ่ายเบี้ยประกันจะมากขึ้นขึ้นอยู่กับจำนวนเปอร์เซ็นต์ของความคุ้มครองที่ผู้เอาประกันเลือก เช่น ประกัน 60% จ่ายเบี้ยประกัน 2.20 ดอลลาร์ ประกัน 70 % จ่ายเบี้ยประกัน 4.23 ดอลลาร์ และ 80% จ่ายเบี้ยประกัน 8.3 ดอลลาร์ เป็นต้น

ประเทศต่างๆ ในยุโรปใช้วิธีนี้มากกว่าวิธีที่กำหนดปริมาณรับประกันที่แน่นอน และในอเมริกามีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนมาใช้วิธีนี้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบริษัทที่ต้องติดต่อกับสมาคมคณิตศาสตร์การรับประกันพืชผลจากลูกเห็บ (Crop Hail Insurance Actuarial Associates)

(3) การคำนวณจำนวนรับประกัน จำนวนรับประกันของแต่ละพืช
คำนวณได้จากสูตร

$$S = A \times B \times C$$

$$S = \text{จำนวนรับประกัน}$$

$$A = \text{จำนวนพื้นที่ที่รับประกัน}$$

$B = \text{ผลิตผลเฉลี่ยต่อหน่วยพื้นที่ที่ผู้เอาประกันเลือก หรือ}$
สถาบันรับประกันกำหนดไว้

$$C = \text{ราคาเฉลี่ยของผลิตผลหนึ่งหน่วย}$$

ในกรณีที่ผู้เอาประกันทำการเพาะปลูกหลายๆ และต้องการ
ทำการประกันกับหลายบริษัทก็อาจทำการประกันได้ตามสัดส่วนที่ต้องการจะประกันกับแต่ละ
บริษัท

$$S = A \times B \times C \times I$$

$$I = \text{สัดส่วนที่จะทำการประกันของแต่ละบริษัท}$$

2.3.1.4 เบี้ยประกัน

(1) การคำนวณอัตราเบี้ยประกัน อัตราเบี้ยประกันคำนวณได้จากสถิติ
ความเสียหายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหลายๆ ปีที่ผ่านมาของแต่ละพืช และจะมีการปรับปรุงอัตราเบี้ย
ประกันเกือบทุกๆ ปี เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรเอาใจใส่การทำฟาร์มของตนให้ดียิ่งขึ้น ถ้าฟาร์มใดมี
ความเสียหายเกิดขึ้นน้อยจะทำให้อัตราเบี้ยประกันในปีต่อไปถูกลง การกำหนดอัตราเบี้ยประกันจะ
กำหนดเป็นจำนวนเงินต่อพื้นที่หนึ่งหน่วย หรือเป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนรับประกันก็ได้ ส่วน
การคำนวณอัตราเบี้ยประกันจะขึ้นอยู่กับชั้นของพืช และชั้นของพื้นที่ที่ได้เพาะปลูกพืชนั้นๆ

1) การจัดแบ่งชั้นของพืชเพื่อการคำนวณอัตราเบี้ยประกัน ในแต่ละ
ประเทศ หรือแต่ละท้องถิ่น มีการจัดชั้นของพืชเพื่อคำนวณหาอัตราเบี้ยประกันแตกต่างกัน การจัด
ชั้นของพืชจะจัดพืชพวกที่มีความเสี่ยงเหมือนกัน เข้าด้วยกัน ตัวอย่างเช่น การรับประกันภัยจาก
ลูกเห็บ ในประเทศอังกฤษได้จัดแบ่งพืชออกเป็น 3 กลุ่ม คือ พืชไร่ทั่วไป พืชที่ใช้ประโยชน์จาก
เมล็ดและผลไม้ สำหรับพืชไร่ทั่วไปจะไปแบ่งออกเป็น 4 ชั้น ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 ได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโอ๊ต ข้าวไรท์ มะเขือเทศ และพืชที่มีหัวทุกชนิด ยกเว้นหัวผักกาดแดง

ชั้นที่ 2 หัวผักกาดแดง

ชั้นที่ 3 ถั่ว (Bean) ชนิดที่ต้องเก็บเกี่ยว และถั่ว (Pea) ชนิดที่ใช้วิธีถอน

ชั้นที่ 4 ถั่ว (Bean) ชนิดที่ต้องใช้วิธีถอน

ส่วนในสหรัฐอเมริกา มีการจัดชั้นรับประกันภัยจากลูกเห็บอย่างละเอียด และเปลี่ยนไปตามท้องที่ของแต่ละรัฐ แต่โดยทั่วไปแล้ว ชั้นที่หนึ่งจะเป็นพวกธัญพืช และพวกหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ชั้นที่สองเป็นพวกข้าวฟ่าง หัวผักกาดแดง และมะเขือเทศ ชั้นที่สามเป็นพวกที่มีความเสี่ยงสูงขึ้น จึงมีอัตราเบี้ยประกันสูงขึ้น เช่น ยาสูบ ผลไม้ พืชผัก และองุ่นที่ใช้ทำเหล้าไวน์ ส่วนพวกฝ้ายจะถูกจัดอยู่ในชั้นสุดท้าย ซึ่งเป็นชั้นพิเศษเพราะการให้ความคุ้มครอง และการเสี่ยงภัยแตกต่างกันมากในแต่ละท้องที่ชั้นของพืชที่ใช้ในรัฐเท็กซัสซึ่งจัดทำโดย สมาคมคณิตศาสตร์รับประกันภัยจากลูกเห็บปี พ.ศ. 2506 มีทั้งสิ้น 11 ชั้น⁵ จะเห็นว่าพืชที่อยู่ในชั้น A เป็นพวกธัญพืชซึ่งจะมีอัตราเบี้ยประกันเท่ากับ 100 ค่ากว่าพืชในชั้น I ที่เป็นพวกพืชผัก อันมีอัตราเบี้ยประกันถึง 196 ส่วน ชั้น L และ S เป็นพวกฝ้ายจะไม่กำหนดอัตราไว้เนื่องจากในแต่ละท้องที่มีสภาพการคุ้มครองและภัยแตกต่างกันมาก ฉะนั้น จึงกำหนดอัตราที่แน่นอนไม่ได้

2) การจัดชั้นของพื้นที่เพื่อการคำนวณอัตราเบี้ยประกัน ในการคำนวณอัตราเบี้ยประกัน นอกจากจะพิจารณาจากชั้นของพืชซึ่งเสี่ยงภัยต่างกันแล้วยังพิจารณาตามชั้นของพื้นที่ว่าบริเวณนั้นๆ เสี่ยงภัยหรือมีความอุดมสมบูรณ์ของดินมากน้อยเพียงใดด้วย ในฝรั่งเศสได้แบ่งชั้นพื้นที่ใน 36,757 ตำบล เป็น 20 ชั้น แต่ละชั้นจะมีความเสี่ยงไม่เท่ากัน ในเยอรมันแบ่งชั้นตามตำบล โดยเก็บสถิติความเสียหายจากทุกๆ ฟาร์มของแต่ละตำบลแล้วคำนวณอัตราเบี้ยประกันพื้นฐาน (Base Rate) สำหรับตำบลนั้นขึ้นมา ในอังกฤษมีการเสี่ยงภัยจากลูกเห็บน้อยกว่าประเทศอื่นๆ ในทวีปยุโรปและในแต่ละท้องที่ก็ไม่แตกต่างกันมากนักจึงมีการคำนวณอัตราเบี้ยประกันพื้นฐานของแต่ละพืชในทุกๆ ปี ไว้เป็นอัตรามาตรฐานสำหรับให้ทุกท้องที่ใช้ หากปีใดเกิดภัยมากกว่าปกติก็จะเพิ่มอัตราเบี้ยประกันพื้นฐานสูงขึ้นกว่าอัตราเบี้ยประกันพื้นฐานมาตรฐาน และหากปีใดเกิดภัยน้อย ก็จะลดอัตราเบี้ยประกันพื้นฐานลงจากอัตราเบี้ยประกันพื้นฐานมาตรฐาน ส่วนในสหรัฐอเมริกาจัดแบ่งชั้นของพื้นที่ตามจังหวัด (Country) และเขตเมืองโดยอาศัย

⁵ ดูรายละเอียดได้ใน ตารางภาคผนวกที่ 1.1 แสดงการจัดชั้นของพืชในการรับประกันภัยจากลูกเห็บ ในเท็กซัส ปี 2506. หน้า 111.

ประสบการณ์ในอดีต ในการพิจารณาการจัดแบ่ง สมาคมคณิตศาสตร์รับประกันภัยจากลูกเห็บจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรับประกันภัยจากลูกเห็บอยู่ในชิคาโก มลรัฐเอิลลินอยด์ โดยทำหน้าที่รวบรวมสถิติเกี่ยวกับคุ้มครองภัยของทุกๆ ฟิช ในทุกๆ จังหวัด (Country) แล้วทำการวิจัยและคำนวณอัตราเบี้ยประกันขึ้น เพื่อแนะนำอัตราที่เหมาะสมให้แต่ละแห่งใช้อัตราพื้นฐานที่ได้แนะนำให้ใช้เป็นอัตราความเสียหายเฉลี่ย ซึ่งหาได้จากสูตรดังนี้

$$\text{อัตราพื้นฐาน} = \frac{\text{มูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น} \times 100}{\text{มูลค่าประกันทั้งสิ้น}}$$

อัตราพื้นฐานที่ได้นี้ คิดเป็นร้อยละของมูลค่าเงินเอาประกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อคำนวณอัตราพื้นฐานเฉลี่ยโดยใช้สถิติความเสียหายในระยะปี ค.ศ. 1924-1948 สำหรับยาสูบ ในคาริงตันได้ 4.19% ฉะนั้นในฤดูเพาะปลูกปี ค.ศ. 1949 อัตราเบี้ยประกันพื้นฐานสำหรับรัฐนี้ใช้จะเป็น 4.19% และจะมีการบวกค่าใช้จ่ายอื่นๆ เข้าไปอีก อาทิเช่น ค่านายหน้า ค่าภาษี เป็นต้น

จากการที่ชั้นของพื้นที่เป็นปัจจัยหนึ่งในการใช้พิจารณาเบี้ยประกัน ฉะนั้นในการรับประกันการกรอกใบสมัคร จึงต้องให้ผู้เอาประกัน ระบุพื้นที่ของตนด้วยว่าอยู่ในเขตพื้นที่ชั้นใด

(2) การคำนวณเบี้ยประกัน ในการคำนวณหาจำนวนเบี้ยประกัน อาจจะมีเงื่อนไขอื่นๆ ที่จะต้องให้ผู้เอาประกันจ่ายเงินเพิ่มขึ้นจากอัตราพื้นฐานอีกก็ได้ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของผู้รับประกัน ตัวอย่าง เช่น อัตราเบี้ยประกันพื้นฐาน ต่อทุนประกัน 1,000 เหรียญ ซึ่งบริษัท Farmers Mutual Hail Insurance Company of Iowa ใช้ในการคิดเบี้ยประกันของกรรมกรแบบรับประกัน 5 ปี สำหรับภัยจากลูกเห็บ เบี้ยประกันปีแรกจะคิดเพิ่ม 2 เหรียญ ต่อทุนประกัน 1,000 เหรียญ จากอัตราพื้นฐานและในการนี้ได้แบ่งฟิชออกเป็น 3 ชั้น⁶

ชั้น A ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี หนุ่เลี้ยงสัตว์ มะเขือเทศ

ชั้น B ได้แก่ ข้าวโอ๊ต ข้าวบาร์เลย์ ข้าวไรท์

ชั้น C ได้แก่ ถั่วเหลือง

ถ้าผู้เอาประกันมีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในเขต 6 ต้องการจะประกันข้าวโพด การคำนวณเบี้ยประกันจะต้องดูตารางของช่องเขต 6 และชั้นของฟิชที่เป็นชั้น A (ข้าวโพด) ซึ่งจากตารางเบี้ยประกันพื้นฐานจะได้ว่าถ้าทุนประกัน 1,000 เหรียญ จะต้องจ่ายเบี้ยประกัน 30 เหรียญ เมื่อต้องการคุ้มครองเต็ม

⁶ ดูรายละเอียดได้ใน ตารางภาคผนวกที่ 1.2 แสดงตารางเบี้ยประกันพื้นฐาน. หน้า 112.

จำนวนทุนประกัน และ 21 เหรียญ เมื่อต้องการคุ้มครองเพียง 90% ของทุนประกัน ส่วนการจ่าย เบี้ยประกันจริงๆ ในปีแรกจะต้องเพิ่มอีก 2 เหรียญ ต่อทุนประกัน 1,000 เหรียญ ตามเงื่อนไขที่ บริษัทรับประกัน ได้ระบุไว้ในกรมธรรม์

(3) ส่วนลดและการตัดเบี้ยประกัน จะมีการลดหรือตัดเบี้ยประกันจาก เบี้ยประกันมาตรฐานให้แก่ผู้เอาประกันที่ไม่เคยได้รับภัยธรรมชาติหรือได้รับแต่เพียงส่วนน้อย อัตราส่วนลดจะแตกต่างกันในแต่ละท้องที่บางแห่ง เช่น ในเยอรมันมีการลดเบี้ยประกันจากเบี้ยประกัน พื้นฐานตั้งแต่ 1% ถึง 50% ส่วนในสหรัฐอเมริกาแตกต่างกันในแต่ละแห่ง บริษัท Farmers Mutual Hail Insurance Company ใน Iowa กำหนดส่วนลดสูงสุดไม่เกิน 10% ของเบี้ยประกันพื้นฐานและ อัตราส่วนลดจะมีจำนวนน้อยลงเมื่อพืชผลประสบความเสียหายเพิ่มขึ้น อัตราமிดังนี้⁷

(4) การจ่ายเบี้ยประกัน โดยทั่วไป จ่ายเป็นเงินสด แต่บางประเทศ อาจจะให้จ่ายเป็นตั๋วสัญญาใช้เงินก็ได้ โดยการกำหนดวันสัญญาจ่ายเงินในวันที่สิ้นสุดฤดูเพาะปลูก พืชนั้นหรือตามแต่ละได้กำหนดไว้ในกรมธรรม์ การที่ให้จ่ายเป็นตั๋วสัญญาใช้เงินก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือ เกษตรกรให้มีรายได้เสียก่อนจึงจะนำเงินไปชำระแก่ผู้รับประกัน อัตราเบี้ยประกันที่จ่ายตาม ตั๋วสัญญาใช้เงินจะมีอัตราสูงกว่าอัตราที่จ่ายด้วยเงินสด หากผู้เอาประกันชำระเงินช้ากว่าที่กำหนด ไว้ ก็จะมีการปรับให้จ่ายเงินเพิ่มขึ้น เช่น อาจจะให้จ่ายเพิ่มขึ้น 10% ของเบี้ยประกันส่วนที่ยังมิได้ จ่าย เป็นต้น

2.3.1.5 ระยะเวลาคุ้มครอง อาจจะรับประกันแบบให้ความคุ้มครองเพียงหนึ่ง หรือหลายๆ ฤดูกาลเพาะปลูกก็ได้ การให้ความคุ้มครองหลายๆ ฤดูกาลเพาะปลูก เพื่อให้ผู้รับประกัน สามารถปรับปรุงการบริหารงานในด้านต่างๆ ได้เหมาะสมยิ่งขึ้น และทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายใน การทำการประกันด้วย ผู้รับประกันเองจะได้รับผลประโยชน์เพราะว่าในปีต่อๆ ไปเบี้ยประกันจะมี อัตราลดลง บริษัทรับประกันจะลดอัตราเบี้ยประกันลง และจะลดให้อัตราสูงขึ้น หากความเสียหาย ที่เกิดขึ้นในปีแรกหรือปีก่อนๆ เกิดขึ้นน้อย

การรับประกันนั้นไม่ว่าจะเป็นชนิดให้ความคุ้มครองแบบใดก็ตาม การจ่ายเบี้ยประกัน และการชดใช้ความเสียหายจะทำงานในแต่ละปีตามจำนวนความคุ้มครองของ พืชที่เอาประกัน วันเริ่มความคุ้มครองมักจะกำหนดวันในต้นฤดูกาลเพาะปลูก และจะได้ระบุไว้ใน กรมธรรม์อย่างชัดเจน เช่น ในบางประเทศจะถือว่าวันที่ผู้เอาประกันได้จ่ายเบี้ยประกันเรียบร้อยแล้ว และบางประเทศถือว่าเมื่อ ผู้เอาประกันได้ยื่นใบสมัคร และฝ่ายผู้รับประกันได้ลงนามยอมรับ

⁷ ดูรายละเอียดได้ใน ตารางภาคผนวกที่ 1.3 แสดงส่วนลดและการตัดเบี้ยประกัน. หน้า 113.

การประกันเป็นเวลา 24 ชั่วโมง แล้วก็จะถือว่ากรรมธรรม์นั้นมีผลบังคับทันที นอกจากนี้ในบางท้องถิ่นที่จะให้ความคุ้มครองต่อเมื่อความเสียหายเกิดขึ้นกับพืชที่ได้เจริญเติบโตขึ้นมาเหนือพื้นดิน โดยจะกำหนดเป็นจำนวนนิ้วที่พืชจะต้องสูงขึ้นมาเหนือพื้นดินเอาไว้ ส่วนวันสิ้นสุดการให้ความคุ้มครองจะถือวันสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยว หรือบางแห่ง จะให้ความคุ้มครองจนกระทั่งพืชผลได้เก็บไว้ในยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว จะมีการระบุวันสิ้นสุดการให้ความคุ้มครองไว้ในกรรมธรรม์อย่างชัดเจน เช่น บริษัทประกันภัยในมลรัฐไอโอวา ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดวันที่ 1 ตุลาคม ของทุกๆ ปี เป็นวันสิ้นสุดการให้ความคุ้มครองภัยจากลูกเห็บ สำหรับพืชทุกชนิด ที่รับประกัน นอกจากถั่วเหลืองและ ข้าวฟ่าง ซึ่งกำหนดวันที่ 1 พฤศจิกายน ของทุกๆ ปี เป็นวันสิ้นสุดความคุ้มครอง หากเป็นภัยจากไฟไหม้หรือฟ้าผ่าได้กำหนดวันที่ 15 ธันวาคม ของทุกๆ ปี เป็นวันสิ้นสุดความคุ้มครองของทุกพืช

2.3.1.6 การจ่ายค่าสินไหมทดแทน

(1) ผู้เอาประกัน เมื่อพืชผลเกิดความเสียหายผู้เอาประกันจะต้องแจ้งให้ผู้รับประกันรู้ทันที และจะต้องไม่ช้าเกินกว่าเวลาที่ได้กำหนดไว้ในกรรมธรรม์ ระยะเวลาที่กำหนดนี้จะกำหนดตามความห่างไกลของบ้านเรือนผู้เอาประกันกับสำนักงานรับประกัน โดยทั่วไปจะอนุญาตให้ช้าได้ระหว่าง 5-10 วัน หลังจากพืชผลได้รับความเสียหาย

(2) ผู้รับประกัน จะมีการส่งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานไปพิจารณาจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้น พื้นที่ส่วนที่ไม่เสียหายและชั้นของการเพาะปลูกขณะที่พืชได้รับความเสียหายว่าอยู่ในชั้นที่สามารถเพาะปลูกใหม่ได้ หรือระยะเก็บเกี่ยวแล้ว ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จะช่วยในการกำหนดมูลค่าของค่าสินไหมทดแทน การพิจารณาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับพืชผลนับว่าเป็นเรื่องยุ่งยากมาก ไม่เหมือนกับการประกันอสังหาริมทรัพย์ซึ่งสามารถประเมินค่าความเสียหายได้ไม่ยากนัก เพราะพิจารณาจากทรัพย์สินที่มีก่อนไฟไหม้ แต่ในการประกันพืชผลต้องพิจารณาจากทรัพย์สินที่พืชจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยอาศัยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นเครื่องตัดสินจะต้องหาผลิตผลเฉลี่ยของพืชผลที่รับประกันว่าในอดีตเคยผลิตได้ในจำนวนเท่าไร แล้วประมาณว่าปีต่อไปผลิตผลที่ควรจะได้ควรจะอยู่ในระดับนี้ หากเสียหายจากภัยธรรมชาติต้องได้รับการชดเชยไม่เกินจำนวนนี้ นอกจากจะมีความยุ่งยากในเรื่องการประเมินค่าเสียหายแล้ว ยังต้องประสบความยุ่งยากในด้านการพิจารณาจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นว่าเกิดขึ้นเพราะภัยที่รับประกัน และภัยที่ไม่ได้รับประกันในจำนวนใด ตัวอย่างเช่น การรับประกันข้าวสาลีจากลูกเห็บ เมื่อเกิดพายุลูกเห็บในบริเวณพื้นที่ที่รับประกัน และพืชผลได้รับความเสียหายเก็บเกี่ยวได้น้อยกว่าจำนวนที่ได้ประกันเอาไว้ ผู้รับประกันจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้น กรณีนี้จะประสบปัญหาการประเมินค่าความเสียหายของพืชผลนั้น ว่านอกจากเสียหายจากลูกเห็บแล้ว อาจจะเสียหายเนื่องจากเหตุอื่นๆ ด้วยก็ได้ เช่น

อาจเป็นโรค หรือแมลงต่างๆ ทำลายด้วย การจะแยกว่าพืชผลเสียหายเนื่องจากสาเหตุใด ในจำนวนเท่าไรนั้น เป็นเรื่องยุ่งยากที่สุด

การประเมินค่าความเสียหาย จึงไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน จะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องที่ผู้รับประกันจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เอาประกันอุทธรณ์การชดเชยค่าสินไหมทดแทน เมื่อผู้เอาประกันเห็นว่าผู้ประเมินค่าความเสียหายของบริษัทประกันได้ประเมินจำนวนความเสียหายให้น้อยกว่าที่เกิดขึ้นจริง ผู้เอาประกันควรมีสติที่จะอุทธรณ์ขอให้ทำการประเมินความเสียหายนั้นอีกครั้งหนึ่ง โดยการตั้งกรรมการหรือเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ไปพิจารณาความเสียหายนั้น การกำหนดระยะเวลาให้ผู้เอาประกันมีสิทธิอุทธรณ์ ไม่ควรนานเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการประเมินความเสียหาย

(3) จำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้น และการชดเชยค่าสินไหมทดแทน จำนวนความเสียหาย จะต้องพิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แล้วคิดมูลค่าเป็นจำนวนเงินตามราคาตลาดในวันที่เกิดความเสียหาย หรือตามราคาที่ตกลงไว้ในสัญญาประกัน เมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้น้อยกว่าจำนวนรับประกัน ก็จะได้รับการชดเชยความเสียหายนั้น ตัวอย่างเช่น การรับประกันข้าวสาลี จำนวน 10 เอเคอร์ จากการทำลายของลูกเห็บ อัตราความคุ้มครองเอเคอร์ละ 19 บูเชล ราคาบูเชลละ 1.50 เหรียญ ฉะนั้นจำนวนรับประกันทั้งสิ้นคือ 190 บูเชล (10 x 19) หรือ 285 เหรียญ (10 x 19 x 1.50) หากข้าวสาลีได้รับความเสียหายจากลูกเห็บเก็บเกี่ยวในเนื้อที่ 10 เอเคอร์ แล้วได้ผลผลิตเพียง 100 บูเชล ผู้เอาประกันจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายในจำนวน 90 บูเชล (190-100) หรือ 135 เหรียญ (90 x 1.50)

2.3.1.7 การยกเลิกกรมธรรม์

บริษัทประกันอาจบอกเลิกกรมธรรม์ที่รับประกันเมื่อไหร่ก็ได้ แต่ต้องคืนเบี้ยประกันตามสัดส่วน แห่งระยะเวลาที่ได้คุ้มครองภัยมาในวันที่ยกเลิก ในทำนองเดียวกันผู้เอาประกันก็อาจขอยกเลิกกรมธรรม์ และจะมีสิทธิขอเวนคืนเงินสดได้ อัตราเวนคืนเงินสดจะอยู่ระหว่าง 25%-100 % ของเบี้ยประกันที่ได้ชำระมา

ในการนี้จะต้องมีการกำหนดระยะเวลา การหมดสิทธิขอยกเลิกกรมธรรม์ไว้อย่างชัดเจน

2.3.1.8 เงินสำรอง

จะต้องตั้งเงินสำรองไว้เพื่อปีใดมีการชดใช้ความเสียหายมาก จนกระทั่งเงินเบี้ยประกันที่เก็บได้ไม่พอกับค่าชดใช้ความเสียหาย จะได้นำเงินสำรองนี้มาจ่ายให้ผู้เอาประกัน หากไม่มีเงินสำรอง หรือมีไม่พอจะทำให้ผู้รับประกันเรียกเก็บเบี้ยประกันในอัตราสูงขึ้น อันจะเป็นผลเสียหาย ทั้งต่อผู้รับประกันและผู้เอาประกัน ผู้รับประกันจะสูญเสียลูกค้าไปจำนวนหนึ่ง เพราะอัตราเบี้ยประกันสูงขึ้นจึงทำให้คนเอาประกันลดลง ส่วนผู้เอาประกันต้องจ่ายเบี้ยประกันสูงขึ้น และเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงในฐานะการเงินของบริษัทประกัน บริษัทประกันที่มีเงินสำรองน้อย จึงจำเป็นต้องทำการประกันต่อบริษัทประกันอื่นมากขึ้น เพราะมีความสามารถในการเสี่ยงภัยน้อย หากเกิดภัยมากๆ จะไม่มีเงินชดใช้ ค่าเสียหาย การประกันต่อจะช่วยให้ฐานะการเงินของผู้รับประกันมั่นคงตลอดไป วิธีการรับประกัน ต่อเนื่องจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

2.3.2 หลักและวิธีการต่างๆ ไปในการรับประกันภัยหลายชนิด (Combined-Risk)

การรับประกันภัยประเภทนี้วิวัฒนาการมาจากการรับประกันภัยจากลูกเห็บ (Crop Hail Insurance) อันเป็นการรับประกันภัยเฉพาะชนิดใดชนิดหนึ่ง โดยบริษัทรับประกันได้เพิ่มภัยที่รับประกันขึ้น ดังนั้นหลักและวิธีการต่างๆ ไปในการรับประกันภัยหลายชนิดจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการรับประกันภัยเฉพาะชนิดใดชนิดหนึ่ง ดังได้กล่าวมาแล้ว ส่วนข้อแตกต่างจะมีอยู่บ้าง ดังนี้

2.3.2.1 ลักษณะของสัญญา จะมีกรรมธรรม์มาตรฐานรับประกันภัยชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นภัยที่รับประกันกันแพร่หลายในประเทศนั้นๆ และกำหนดเป็นเอกสารประกอบและแนบท้ายกรรมธรรม์มาตรฐาน เมื่อต้องการรับประกันภัยใดๆ เพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น ในอเมริกาให้กรรมธรรม์ประกันลูกเห็บเป็นกรรมธรรม์มาตรฐาน หากบริษัทใดต้องการรับประกันภัยอื่นๆ ด้วยก็จะกำหนดเป็นเอกสารประกอบและแนบท้าย (Endowment) ระบุภัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น ฉะนั้นกรรมธรรม์ฉบับหนึ่งๆ จึงคุ้มครองภัยได้หลายชนิด

2.3.2.2 จำนวนรับประกัน กำหนดไม่เกิน 80% และไม่ต่ำกว่า 50% ของผลผลิตเฉลี่ยในคาบเวลาไม่ต่ำกว่า 5 ปี ของเกษตรกร ทั้งนี้เพราะการรับประกันประเภทนี้ได้เพิ่มชนิดของภัยที่รับประกันขึ้นจึงทำให้บริษัทมีการเสี่ยงภัยสูงขึ้น จนมีอาจจะรับผิดชอบภัยได้เต็มจำนวน 100% บริษัทจำเป็นต้องให้ผู้เอาประกันมีส่วนรับผิดชอบภัยของตนเองด้วย โดยกำหนดเป็นเปอร์เซ็นต์ในลักษณะของ Minimum Loss หรือ Loss Deductible โดยทั่วไปจำนวนความรับผิดชอบของเกษตรกร ที่กำหนดขึ้นในประเภทนี้จะมีจำนวนสูงกว่าในประเภทภัยเฉพาะชนิดใดชนิดหนึ่ง ในอเมริกากระยะหลังๆ นอกจากจะยึดหลักรับประกันไม่เกิน 80% และไม่ต่ำกว่า 50% แล้วยังได้

กำหนดเพิ่มเติมอีกว่า จำนวนรับประกันจะต้องไม่เกินกว่าผลผลิตเฉลี่ยในเวลา 10 ปี ของจังหวัด (County) อีกด้วย เพื่อบริษัทจะได้รับสิทธิประโยชน์ที่รับประกันในอัตราที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น สมมุติว่าเกษตรกรคนหนึ่งต้องการประกันความเสียหายของข้าวโพด จำนวน 40 เอเคอร์ และถั่วเหลือง 25 เอเคอร์ ในราคาบูเชลละ 1.30 เหรียญ และ 2.50 เหรียญ ตามลำดับในบริเวณพื้นที่นั้นมีผลผลิตเฉลี่ยต่อเอเคอร์ในคาบเวลา 5 ปี ของเกษตรกร สำหรับข้าวโพดเป็น 130 บูเชล และถั่วเหลือง 25 บูเชล ส่วนผลผลิตเฉลี่ยต่อเอเคอร์ในคาบเวลา 10 ปี ที่จังหวัด (County) ไม่จัดทำไว้สำหรับข้าวโพดมีค่าเท่ากับ 100 บูเชล และถั่วเหลือง 20 บูเชล ในการรับประกันบริษัทจะคำนวณความคุ้มครองโดยคิดผลผลิตเฉลี่ยต่อเอเคอร์ของข้าวโพดเป็น 100 บูเชล และของถั่วเหลืองเพียง 20 บูเชล เท่านั้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าจำนวน 80% ของผลผลิตเฉลี่ยของเกษตรกรในคาบเวลา 5 ปี สำหรับข้าวโพดเป็น $(130 \times 80) \div 100 = 104$ บูเชล ซึ่งมีค่ามากกว่าจำนวนผลผลิตเฉลี่ยของจังหวัด จึงใช้จำนวนผลผลิตเฉลี่ยของจังหวัดในการคำนวณจำนวนรับประกัน (100 บูเชล) ส่วนถั่วเหลืองนั้นจำนวน 80% ของผลผลิตเฉลี่ยของเกษตรกรในคาบเวลา 5 ปี มีค่าเพียง 20 บูเชล ซึ่งน้อยกว่าผลผลิตเฉลี่ยของจังหวัดจึงใช้จำนวน 20 บูเชล ในการคำนวณ

จำนวนรับประกัน	=	จำนวนพื้นที่ x ผลผลิตเฉลี่ย x ราคา
จำนวนรับประกันข้าวโพด	=	$40 \times 100 \times 1.30 = 5,200$ เหรียญ
จำนวนรับประกันของถั่วเหลือง	=	$25 \times 20 \times 2.50 = 1,250$ เหรียญ
จำนวนรับประกันทั้งสิ้น	=	$5,200 + 1,250 = 6,450$ เหรียญ

2.3.2.3 การจ่ายค่าสินไหมทดแทน จะชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งหมดที่เอาประกัน ไม่มีการแยกพิจารณาความเสียหายแต่ละเอเคอร์ ดังเช่น การประกันเฉพาะภัยชนิดใดชนิดหนึ่ง การจ่ายค่าสินไหมจะจ่ายเป็นเงินสด ตามมูลค่าของความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างการประกันข้าวโพดและถั่วเหลือง ที่กล่าวมาหากผู้เอาประกันได้รับความเสียหายจากภัยในภัยหนึ่งหรือหลายภัยตามที่บริษัทประกัน ได้รับประกันไว้และเก็บเกี่ยวข้าวโพดได้เพียง 2,000 บูเชล และถั่วเหลือง 200 บูเชล บริษัทประกันจะจ่ายค่าสินไหมดังนี้

มูลค่าของข้าวโพดที่เก็บเกี่ยวได้	=	2,000 x 1.3	=	2,600	เหรียญ
มูลค่าของถั่วเหลืองที่เก็บเกี่ยวได้	=	200 x 2.50	=	500	เหรียญ
∴ จะชดเชยค่าเสียหายสำหรับข้าวโพด	=	5,200 x 2,600	=	2,600	เหรียญ
ชดเชยค่าเสียหายสำหรับถั่วเหลือง	=	1,250 – 500	=	750	เหรียญ
∴ จำนวนชดเชยค่าเสียหายทั้งสิ้น	=	2,600 x 750	=	3,350	เหรียญ
หรือ	=	6,450 – (2,600 + 500)	=	3,350	เหรียญ

2.3.2.4 อัตราเบี้ยประกัน ส่วนใหญ่กำหนดเป็นจำนวนเปอร์เซ็นต์ของจำนวนรับประกันเช่น 5% 10% 15% ของจำนวนรับประกันเป็นต้น อัตราเบี้ยประกันจะเปลี่ยนแปลงตามพื้นที่ชนิดของพืชและอัตราความคุ้มครอง (จำนวนรับประกัน)

2.3.3 หลักและวิธีการทั่วไปในการประกันพืชผลประเภทรับประกันภัยรวมทุกชนิด

การประกันรวมทุกภัยทำให้ความเสี่ยงภัยอยู่ในระดับสูงมาก จึงทำให้อัตราเบี้ยประกันสูงขึ้นจนกระทั่งบริษัทเอกชนต่างๆ ไม่สามารถจะประกอบการได้ ผู้ที่จะประกอบการประเภทนี้ได้จำเป็นต้องมีเงินทุนมหาศาลมีประสบการณ์ด้านนี้เพียงพอ และจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยบรรเทาทุกข์ ของเกษตรกรมากกว่าที่จะหวังกำไรจากดำเนินงาน ฉะนั้นเท่าที่ปรากฏอยู่ การประกันประเภทนี้จึงเป็นการประกอบการโดยรัฐบาลของประเทศต่างๆ แทบทั้งสิ้น รัฐบาลเป็นผู้จัดสรรงบประมาณขึ้นเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน และในบางประเทศรัฐบาลเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันส่วนหนึ่งแทนผู้เอาประกันด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่มีฐานะยากจนสามารถซื้อประกันได้ การประกันประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นการประกันสังคมมากกว่าธุรกิจการค้าทั่วไป

หลักการสำคัญๆ ของการประกันทุกชนิด (All-risk) มีลักษณะคล้ายคลึงกับหลักการประกันประเภทเฉพาะภัยใดภัยหนึ่ง (Specific-risk) แต่สัญญาทำขึ้นเพียงฉบับเดียวก็สามารถคุ้มครองได้ทุกภัย (ตามที่ได้กำหนดขึ้นรับประกัน) และการประเมินความเสียหายในการคำนวณค่าสินไหมทดแทนจะประเมินจากความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งสิ้นที่เป็นผลจากภัยธรรมชาติรวมทุกภัย (ตามที่ได้กำหนดขึ้นรับประกัน) โดยมีต้องแยกว่าเกิดจากภัยใด จำนวนเท่าไร หลักการดำเนินงานจะแตกต่างกันบ้างในแต่ละประเทศตามความเหมาะสมและสถานการณ์ต่างๆ ของประเทศนั้นๆ

2.4 หลักสำคัญของสัญญาประกันวินาศภัย

การประกันวินาศภัยนั้น มีหลักทฤษฎีทางประกันภัยที่สำคัญอยู่ 6 ทฤษฎี ดังต่อไปนี้คือ

2.4.1 หลักส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย⁸ (Principle of Insurable Interest)

หลักส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย เป็นหลักสำคัญพื้นฐานของการประกันภัย (Basic Doctrine) หลักในข้อนี้ไม่เพียงแต่เป็นแนวความคิดในทางกฎหมายเท่านั้น ยังเป็นแนวคิดในทางศีลธรรมด้วย เพราะการที่จะให้บุคคลใดเอาประกันภัยในสิ่งที่เขาไม่มีความเกี่ยวข้อง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะถูกทำลายลงไปหรือยังคงสภาพตามปกติได้นั้น กรณีย่อมเห็นได้ว่าวินาศภัยหรือความเสียหายนั้น ไม่มีผลกระทบต่อบุคคลนั้นแต่อย่างใด ฉะนั้นการที่จะให้เขาได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นย่อมเป็นความไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะเท่ากับเป็นการอนุญาตให้มีการพนันขันต่อในรูปของสัญญาประกันภัย ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้นอาจจะเป็นกรรมสิทธิ์ สิทธิตามกฎหมาย หรือความรับผิดชอบตามกฎหมาย เช่น ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยในกรรมธรรม์ประกันอัคคีภัย อาจจะเป็นกรรมสิทธิ์ในอาคารบ้านเรือน เครื่องจักร หรือวัตถุดิบ ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยในกรรมธรรม์เกี่ยวกับความรับผิด (Liability Insurance) อาจเป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายของผู้เอาประกันภัย หากจะได้ละเมิดทำให้บุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บ หรือได้รับความเสียหายในทรัพย์สิน ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยในกรรมธรรม์ประกันภัยทางทะเล ก็คือ กรรมสิทธิ์ในตัวเรือ สินค้าที่ประกันภัยทางทะเล ก็คือ กรรมสิทธิ์ในตัวเรือ สินค้าที่บรรทุกอยู่ในเรือ ค่าระวางสินค้า หรือความรับผิดของเจ้าของเรือที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หากทำให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหายทางชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินจากการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นผลจากการละเมิดหรือการผิดสัญญา มีข้ออันควรสังเกตอย่างหนึ่งคือ ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยในสัญญาประกันภัยนั้น แม้จะเป็นกรรมสิทธิ์ สิทธิตามกฎหมาย หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายดังกล่าวมาแล้วก็ตาม แต่เมื่อพูดถึงส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยที่เกี่ยวกับวัตถุที่เอาประกันภัยแล้ว ย่อมหมายถึง ส่วนได้เสียในทางทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัยที่มีเกี่ยวกับวัตถุที่เอาประกันภัยเท่านั้น เช่น การเอาประกันอัคคีภัยบ้านหลังหนึ่ง วัตถุที่เอาประกันภัยก็คือบ้านหลังนั้น แต่ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยมีอยู่ และสามารถนำมาเป็นข้ออ้างในการทำสัญญาประกันอัคคีภัย ก็คือกรรมสิทธิ์หรือสิทธิตามกฎหมายอันเป็นส่วนได้เสียในทางทรัพย์สินที่เขาได้อยู่ในบ้านหลังนั้น ในกรณีที่เขาเป็นเจ้าของบ้าน กรรมสิทธิ์ก็คือ ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยของเขา ถ้าเขาไม่ได้เป็นเจ้าของแต่เขามีสิทธิ

⁸ สิทธีโชค ศรีเจริญ. (2528-2529). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัย. หน้า 94-95.

ใช้สอยหรือได้ประโยชน์ในการที่จะจะได้ใช้บ้านหลังนั้นโดยชอบ สิทธิตามกฎหมายนี้คือส่วนได้เสีย ในเหตุประกันภัยของเขา นอกจากนี้การที่เขาจะมีหน้าที่จะต้องส่งมอบบ้านหลังนั้นคืนเจ้าของใน สภาพเรียบร้อย เมื่อเขาไม่มีสิทธิใช้สอยหรือได้ประโยชน์ในบ้านนั้นอีกแล้ว ก็เป็นความรับผิดชอบ ตามกฎหมายของเขาที่จะต้องส่งมอบบ้านคืนให้เจ้าของ แต่ถ้าเขาไม่สามารถส่งมอบได้เพราะบ้านได้รับความเสียหายจากวินาศภัยไปแล้ว กรณีนี้เห็นได้ว่า ความรับผิดชอบที่เขาจะต้องส่งมอบบ้านคืนให้ เจ้าของนั้น สามารถตีราคาเป็นเงินเท่ากับความเสียหายของบ้านที่ได้รับจากวินาศภัยนั้น ฉะนั้น ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยของเขาในกรณีนี้ก็คือความรับผิดชอบตามกฎหมายซึ่งอาจตีราคาเป็นเงินได้ หากเขาจะต้องชดเชยค่าเสียหายให้เจ้าของบ้านเมื่อเขาไม่สามารถส่งมอบบ้านในสภาพที่เรียบร้อยได้

Lord Blackburn ได้เคยให้คำจำกัดความ ของส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยไว้ว่า ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินอันอาจเอาประกันภัยได้ คือ ผู้ที่จะได้ประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินนั้น คงสภาพเดิมอยู่ หรือจะได้รับความเสียหายจากการที่ทรัพย์สินนั้นทำลายไป

2.4.1.1 ประวัติส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย

ในปี พ.ศ. 2282 (ค.ศ. 1739) มีสงครามทางทะเลเกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมี เรือเป็นจำนวนมากและเรือเหล่านั้นต้องมีการประกันภัย การประกันภัยทางทะเลจึงเกิดขึ้นจาก สาเหตุที่ต้องการชดเชยสินค้าแก่พ่อค้าและเจ้าของเรือในความเสียหายต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สิน เนื่องจากพายุ ฝน หิมะ หรือภัยทางทะเลอื่นๆ ในสมัยโบราณการประกันภัยทางทะเลได้กระทำขึ้น ด้วยความเข้าใจว่าผู้เอาประกันภัยเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะต้องประสบอันตรายจากการเดินทาง ทะเล

ต่อมาในปี พ.ศ. 2306 (ค.ศ. 1763) สงครามสงบลง อัตราการประกันภัย ที่สูงในระยะเวลาที่เกิดสงครามก็สิ้นสุดลงไปด้วย ผู้ดำเนินกิจการประกันภัยต้องล้มกิจการลง ส่งผลให้ เกิดการพ่นซึ่งแทบจะไม่มีมีความเกี่ยวข้องกับการประกันภัยที่ดีเลย พระราชบัญญัติประกันภัย ทางทะเล ค.ศ. 1745 ของอังกฤษจึงได้บัญญัติห้ามผู้รับประกันภัยออกกรมธรรม์ประกันภัยทางทะเล ที่มีลักษณะเป็นการพ่นขึ้นต่อจากภัยทางทะเล โดยกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยจากการขนส่งสินค้า ทางทะเลจะต้องมีส่วนได้เสียในวัตถุที่เอาประกันภัย และต่อมาการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ได้สิ้นสุดลงถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเล ค.ศ. 1906 มาตรา 4 และมี พระราชบัญญัติการพ่น ค.ศ. 1845 ออกมาบังคับใช้ได้ประกาศว่าสัญญาประกันภัยทั้งหมดโดย วิธีทางของการพ่นจะเป็นโมฆะ

ในสัญญาประกันภัยทางทะเลนั้น จึงมีผลว่าจะไม่มีบุคคลใดๆ ได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม์ประกันภัยทางทะเลได้ เว้นแต่บุคคลนั้นจะมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้⁹

หลักกฎหมายที่ว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้นี้ ในชั้นแรกทีริเริ่มมีการทำสัญญาประกันภัย ก็มีได้มีกฎหมายกำหนดไว้แต่ประการใด เพิ่งจะมีปรากฏขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1746 โดยประเทศอังกฤษได้ออกกฎหมายฉบับหนึ่ง วางข้อกำหนดเกี่ยวกับการเอาประกันเรือและสินค้าว่า ผู้เอาประกันจะต้องเป็นเจ้าของเรือและเจ้าของสินค้า ทั้งนี้เพราะปรากฏว่ามีเรือสินค้าจำนวนมากได้หายสาบสูญหรือถูกทำลายไปโดยวิธีการอันมิชอบ ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้เอาประกันภัย ไม่ใช่เจ้าของเรือหรือเจ้าของสินค้ามีส่วนอยู่ด้วย เพราะนอกจากผู้เอาประกันภัยจะไม่มีอะไรต้องเสียหายจากการสูญเสียเรือและสินค้าแล้วยังมีสิทธิได้รับเงินค่าประกันภัยด้วย จึงเป็นธรรมดาที่ผู้เอาประกันภัยซึ่งมิใช่เจ้าของเรือหรือเจ้าของสินค้าย่อมอยากจะให้เรือและสินค้านั้นต้องสูญหาย หรือถูกทำลายไป และต่อมาในปี ค.ศ. 1774 ประเทศอังกฤษก็ได้ออกกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง วางข้อกำหนดเกี่ยวกับการประกันชีวิตโดยมีใจความสำคัญคือห้ามมิให้มีการประกันชีวิตบุคคลใดๆ ในเมื่อปรากฏว่า ผู้เอาประกันชีวิตนั้นไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตหรือความตายของบุคคลที่ตนเอาประกันชีวิตนั้น สำหรับในสหรัฐอเมริกา แม้ในระยะแรกๆ จะยังไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องส่วนได้เสียในการเอาประกันไว้ทำนองเดียวกับในประเทศอังกฤษ แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับสัญญาประกันชีวิต ศาลสหรัฐอเมริกาส่วนมากก็ได้ยอมรับหลักที่ว่า สัญญาประกันชีวิตซึ่งผู้เอาประกันมิได้มีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ที่ตนเอาประกันไว้ เป็นสัญญาการพนัน (Wagering Contract) ชนิดหนึ่งจึงไม่มีผลที่จะใช้บังคับกันได้ และสำหรับสัญญาประกันวินาศภัย ศาลสหรัฐอเมริกาก็ถือหลักว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ จึงจะมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยชดเชยความเสียหายให้เมื่อเกิดกรณีวินาศภัยขึ้น อนึ่ง ปรากฏว่าในระยะหลังๆ นี้ มลรัฐต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาได้นำหลักที่ศาลวินิจัยไว้นี้ไปบัญญัติในกฎหมายของมลรัฐเพื่อให้มีผลบังคับโดยตรงแล้ว นอกจากประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว ประเทศอื่นๆ ส่วนมากต่างก็มีหลักเกณฑ์บังคับในข้อที่ว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ทำนองเดียวกัน¹⁰

⁹ จีรัตติ บุญยะมา. (2545). ปัญหากฎหมายส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยทางทะเล. หน้า 15.

¹⁰ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2540). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยประกันภัย. หน้า 49-50.

2.4.1.2 ความหมายส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย

ความหมายส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยมีผู้ให้คำจำกัดความหลายท่านด้วยกัน ดังนี้

ประมวลกฎหมายว่าด้วยประกันภัยของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา อธิบายไว้ว่า ส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันภัยได้ (Insurable Interest) หมายถึง ส่วนได้เสียทุกชนิดในทรัพย์สิน หรือความสัมพันธ์ใดๆ ที่มีอยู่กับทรัพย์สิน หรือความรับผิดชอบใดๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ซึ่งอยู่ในลักษณะที่ถ้าหากว่ามีภัยอันตรายเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินนั้นก็อาจจะกระทบกระเทือนถึงผู้เอาประกันภัยโดยตรง¹¹

คำว่า ส่วนได้เสีย คือส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Insurable คำว่า Insur แปลว่า ประกัน คำว่า able แปลว่า สามารถ เมื่อมารวมกัน ก็แปลว่าสามารถประกันภัยได้ คำนี้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ซึ่งพอจะจับใจความได้ว่าหมายถึง การที่บุคคลใดจะต้องสูญเสียหรือได้รับความเสียหายถ้ามีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้น หรือจะได้รับประโยชน์ในกรณีที่ไม่มีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้น¹²

ส่วนได้เสีย คือ ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือชีวิตแล้ว ถ้ามีเหตุการณ์หรือภัยเกิดขึ้นทำความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินหรือบุคคลนั้นแล้ว บุคคลนั้น ก็ได้ชื่อว่ามีส่วนได้เสียที่สามารถจะเข้าทำสัญญาในฐานะเป็นผู้เอาประกันภัยได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินอันอาจเอาประกันภัยได้คือ ผู้ที่ได้ประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินนั้นคงสภาพเดิมอยู่ หรือจะได้รับความเสียหายจากการที่ทรัพย์สินนั้นถูกทำลายไป¹³

ผู้พิพากษาแอนดรูว์ส (Andrews) ได้เคยอธิบายไว้ในคดีเรื่องหนึ่งว่า เมื่อใดที่มีส่วนได้เสียอันแท้จริงที่จะป้องกัน และเมื่อบุคคลนั้นอยู่ในฐานะซึ่งเป็นที่ยืนยันได้ว่า หากทรัพย์สินซึ่งเอาประกันภัยนั้นถูกทำลายลง ก็จะคาดหมายได้ว่าราคาของส่วนได้เสียนั้นลดต่ำลง¹⁴

Lord Blackburn ผู้พิพากษาผู้มีชื่อเสียงของอังกฤษได้อ้างถึง วิเคราะห์ศัพท์ ซึ่งมีผู้กล่าวไว้ว่า ส่วนได้เสียหมายความว่า ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ แต่ถ้าไม่มีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น คู่กรณีฝ่ายนั้นได้รับความเสียหาย¹⁵

¹¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2540). แหล่งเดิม. หน้า 52-53.

¹² ไพโรจน์ วายุภาพ และ สิทธิโชค ศรีเจริญ. (2541). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 40.

¹³ วิทยา วีระประจักษ์. (2523). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 10-11.

¹⁴ ไชยยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม. หน้า 53.

¹⁵ แหล่งเดิม.

ตาม Black's Law dictionary ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ส่วนได้เสีย หมายถึง การที่บุคคลย่อมมีส่วนได้เสียในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อเขามีสิทธิผลประโยชน์ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ความเสียหาย หรือสิ่งอื่นๆ ที่คล้ายกัน อันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งเหล่านั้นไม่ว่าทั้งในปัจจุบันหรือในอนาคต หรือที่ทราบแน่ชัดหรือที่แฝงเร้นอยู่โดยมีเงื่อนไขว่า ในกรณีที่เป็นสิทธิและหน้าที่ที่แฝงเร้นนั้น ความเกี่ยวเนื่องจะต้องมีโอกาสที่เป็นไปได้ไม่ห่างไกล ปัญหาความห่างไกลนั้นก็ยังขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่รับรองส่วนได้เสียด้วย¹⁶

ในคดี Lucena V. Craufurd ได้ให้คำจำกัดความของส่วนได้เสียไว้ ดังนี้ บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินซึ่งเขาอาจจะได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากเหตุการณ์ใดๆ ซึ่งเกิดขึ้น ส่วนได้เสียไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิทธิทั้งหมด หรือส่วนหนึ่งของทรัพย์สิน และส่วนได้เสียนั้นไม่จำเป็น และไม่รวมว่าทรัพย์สินนั้นต้องเป็นของส่วนตัวเพียงแต่มีความสัมพันธ์หรือผูกพันในวัตถุที่เอาประกันภัยซึ่งความสัมพันธ์หรือความผูกพันนั้น เมื่อเกิดภัยที่เอาประกันขึ้น อาจจะเป็นผลทำให้เกิดความเสียหาย หรือเสื่อมเสียต่อบุคคลที่เอาประกันภัย และเมื่อบุคคลตกอยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวเมื่อคำนึงถึงสิ่งซึ่งเสี่ยงต่อภัยหรืออันตรายในทางศีลธรรมที่มีผลประโยชน์ในการเอาประกันภัยจึงสามารถกล่าวได้ว่า บุคคลนั้นมีส่วนได้เสียในความปลอดภัยของทรัพย์สินนั้น เพื่อที่จะมีส่วนได้เสียในการรักษาทรัพย์สินนั้นไว้จะต้องตกอยู่ในเหตุการณ์ซึ่งมีผลประโยชน์ขณะที่ทรัพย์สินนั้นยังคงปลอดภัยหรือได้รับความเสียหาย เมื่อทรัพย์สินนั้นถูกทำลายและส่วนได้เสียที่ได้รับจากทรัพย์สินนั้นอาจจะแตกต่างกันมากกว่าสิ่งที่กล่าวในตอนแรก ตัวทรัพย์สินนั้นสิ่งที่จะเป็นเครื่องวัด คือ ราคากับประโยชน์ที่ได้จากตัวทรัพย์สินนั้นต่างกันมากทรัพย์สินนั้นราคาเป็นเครื่องวัด แต่ประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินหรือขึ้นอยู่กับทรัพย์สินนั้นวัดจากประโยชน์ที่พึงได้จากทรัพย์สิน ถ้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เขาขาดประโยชน์ แสดงว่าเหตุการณ์นั้นทำให้เขามีส่วนได้เสีย¹⁷

อาจารย์ถาวร ดันตราภรณ์ กล่าวว่า เมื่อใดเหตุการณ์ดังระบุไว้ในสัญญา ซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยบังเกิดขึ้น และเป็นเหตุใกล้ชิดให้กระทบกระเทือนต่อสิทธิที่ผู้เอาประกันภัยมีอยู่ถึงขนาดเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียหรือถูกบั่นทอนลงซึ่งสิทธิอันมีอยู่นั้น หรือก่อให้เกิดความรับผิดชอบตามกฎหมาย เมื่อนั้นย่อมถือว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในเหตุการณ์นั้น เท่าจำนวนมูลค่าแห่งความรับผิดชอบนั้น หรือเท่าที่จำนวนมูลค่าแห่งสิทธินั้นต้องวิบัติเสียหาย¹⁸

¹⁶ จีรนิติ บุญยะมา. เล่มเดิม. หน้า 16.

¹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 16-17.

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 19.

2.4.1.3 ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 869 บัญญัติว่า “วินาศภัย หมายความว่า ความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งพึงประมาณเป็นเงินได้” และพระราชบัญญัติ ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 4 บัญญัติว่า “วินาศภัย หมายความว่า ความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ และหมายความรวมถึงความสูญเสียในสิทธิ ผลประโยชน์ หรือ รายได้ด้วย” จากบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสองมาตราข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ส่วนได้เสียที่เอาเอา ประกันภัยได้นั้น จะต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ¹⁹

(1) ผู้ที่เอาประกันภัยจะต้องมีความสัมพันธ์อยู่กับทรัพย์สิน หรือสิทธิ หรือ ผลประโยชน์ หรือรายได้ใดๆ ซึ่งถ้ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นย่อมจะทำให้ผู้นั้นได้รับความเสียหาย อาจ แยกพิจารณาได้ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นผู้มีสิทธิตามกฎหมาย ผู้ที่มีสิทธิ อย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินหรือบุคคลสิทธิ หรือความรับผิดชอบ ย่อมถือว่าเป็น ผู้มีส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้

2) ความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเพียงความคาดหวัง สิ่งที่เป็น เพียงความหวังหรือความคาดหมายลอยๆ ย่อมไม่ใช่ว่าเป็นส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้ แต่ถ้าเป็น ความคาดหวังที่มีความแน่นอนจริงๆ มิใช่เป็นการคาดหวังอย่างลอยๆ จึงจะเอาประกันภัยได้ มิฉะนั้น แล้ว จะเป็นการพนันขึ้นต่อ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 กำหนดว่า การประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้ บัญญัติว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียที่เป็นสิทธิตามกฎหมายหรือไม่ ซึ่งอาจตีความได้ว่า กฎหมายมิได้ห้ามการเอาประกันภัยในกรณีที่มีส่วนได้เสียที่มีสิทธิตามกฎหมาย ถ้าผู้เอาประกันภัย สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย ไม่ว่าจะเป็นส่วนได้เสียที่เป็นสิทธิตาม กฎหมายหรือตามความจริง สัญญาประกันภัยย่อมมีผลผูกพันคู่สัญญา

(2) ความเสียหายที่ได้รับนั้น ต้องเป็นสิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 869 บัญญัติว่า การชดเชยค่าสินไหมตามสัญญาประกัน วินาศภัยนั้นเป็นการประกันภัยเพื่อชดเชยความเสียหายอย่างใด ๆ ซึ่งพึงประมาณเป็นเงินได้ จะเห็นได้ว่า ส่วนได้เสีย ที่จะเอาประกันภัยได้นั้นต้องเป็นส่วนได้เสียที่พึงประมาณเป็นเงินได้อยู่ในตัว ความเสียหาย ที่พึงประมาณเป็นเงินได้ คือ ในกรณีเกี่ยวกับทรัพย์สิน บุคคลใดมีสิทธิในทรัพย์สิน (Property Right)

¹⁹ จีรนิติ บุญยะมา, แหล่งเดิม, หน้า 20-21.

เมื่อเกิดความเสียหายอย่างใด ๆ ขึ้นเกี่ยวกับทรัพย์สินของเขา เช่น ถูกโจรกรรม ถูกไฟไหม้ พายุ หรือ แผ่นดินไหว ทำให้ทรัพย์สินเขาเสียหาย ขาดการใช้ทรัพย์สิน ตกลง ขาดการอุปการะเลี้ยงดู ความเสียหายจากการประกอบธุรกิจย่ำแย่จนตีราคาเป็นเงินได้ แต่ความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ความเสียหายความรู้สึกเจ็บปวด ไม่เป็นสิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้²⁰ ถ้าเป็นกรณีเกี่ยวกับชีวิตและ ร่างกายอาจเป็นความเสียหายที่ไม่อาจประมาณเป็นเงินได้ แต่กฎหมายก็ยอมรับว่า ชีวิตคนเราย่อม เป็นสิ่งที่เอาประกันได้

2.4.1.4 ราคาของส่วนได้เสีย

ส่วนได้เสียหรือมูลประกันภัยที่เอาเอาประกันภัยได้นั้น ต้องเป็นส่วนได้เสียที่ประมาณเป็นเงินได้ (เว้นแต่การประกันชีวิต) ส่วนได้เสียใดถ้าหากไม่สามารถคำนวณ เป็นเงินได้แล้ว จะนำมาประกันภัยมิได้ ทั้งนี้เพราะการประกันวินาศภัยเป็นการประกันเพื่อชดใช้ ความเสียหายอย่างใด ๆ ซึ่งพึงประมาณเป็นเงินได้²¹

การกำหนดราคาส่วนได้เสียหรือมูลประกันภัยนั้น ไม่จำเป็นต้องทำเสมอไป ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสาม (3) ซึ่งใช้คำว่า “ราคาแห่งมูล ประกันภัยซึ่งได้กำหนดกันไว้” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคู่กรณีจะกำหนดราคาแห่งส่วนได้เสียไว้หรือไม่ก็ได้ เพราะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นย่อมต้องชดใช้กันตามความเสียหายที่แท้จริงอยู่แล้ว ตามนัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 (1) แต่ถ้าหากคู่กรณีได้กำหนดขึ้น จะกำหนดไว้ใน กรมธรรม์ก็ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสาม (3)²²

ราคาแห่งมูลประกันภัย ก็คือ ราคาแห่งส่วนได้เสียของผู้เอาประกัน มีต่อวัตถุที่เอาประกันภัย ราคาแห่งส่วนได้เสียของแต่ละคนที่มีอยู่ต่อทรัพย์สิน หรือสิทธิย่อมแตกต่างกัน ไปตามลักษณะแห่งความสัมพันธ์ซึ่งอาจไม่เท่าเทียมกัน²³

ราคาแห่งส่วนได้เสีย ก็คือ ราคาแห่งความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งผู้เอา ประกันภัยและผู้รับประกันภัยตกลงกันไว้ล่วงหน้า โดยไม่ต้องมาตีราคากันอีก อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะ มีการกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้แล้วแต่ถ้าเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นไม่ถึงราคาที่กำหนดไว้ ผู้เอาประกันภัยก็ไม่มีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง²⁴

²⁰ จุฑามาศ นิสารัตน์. (2533). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 29.

²¹ สัมฤทธิ์ รัตนคารา. (2524). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 47.

²² ไชยยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม. หน้า 64.

²³ แหล่งเดิม.

²⁴ สุมาลี วงษ์วิฑิต. (2531). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 32.

2.4.1.5 เวลาที่ต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย

ตามบทบัญญัติ มาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ไซ้ ท่านว่าย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญา” เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในมาตรานี้แล้ว แม้กฎหมายจะมีได้ระบุว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยเมื่อใด แต่ก็เป็นที่เข้าใจว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดสัญญาประกันภัย สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นเมื่อใด สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นเมื่อได้มีการตกลงทำสัญญาประกันภัยตามนัย มาตรา 356 มาตรา 361 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁵

2.4.1.6 การโอนวัตถุที่เอาประกันภัยและการโอนส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย²⁶

วัตถุที่เอาประกันภัยนั้นอาจจะเป็นทรัพย์สินหรือทรัพย์สินที่อาจมีการโอนหรือเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ได้เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เอาประกันซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตายและวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นตกทอดไปยังทายาทโดยทางพินัยกรรมหรือมรดก หรืออาจจะเป็นเพราะผู้เอาประกันภัยได้โอนวัตถุที่เอาประกันภัยไปให้บุคคลอื่นก็ได้ ดังนั้นในเรื่องการโอนวัตถุที่เอาประกันภัยจึงแยกพิจารณาได้ ดังนี้

(1) การโอนวัตถุที่เอาประกันภัยโดยกฎหมาย กรณีวัตถุที่เอาประกันภัยเปลี่ยนมือไปจากผู้เอาประกันภัยโดยพินัยกรรมหรือโดยบทบัญญัติกฎหมาย สิทธิที่มีอยู่ในสัญญาประกันภัยก็ย่อมจะโอนตามไปด้วย (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคแรก) ซึ่งโดยหลักของกฎหมายการโอนวัตถุที่เอาประกันภัยโดยกฎหมายจึงมีได้ 2 กรณี คือ

1) การโอนโดยพินัยกรรม เป็นกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้มีการทำพินัยกรรมไว้ก่อนตาย โดยอาจจะทำพินัยกรรมไว้ก่อนเอาประกันภัยหรือหลังเอาประกันภัยก็ได้ แต่ผู้เอาประกันภัยต้องถึงแก่ความตายก่อนวันที่วินาศภัยเกิดขึ้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคแรก จึงใช้บังคับได้แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยตายหลังจากเกิดวินาศภัยแล้ว เช่นนี้ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ของมาตรา 875 วรรคแรก จึงต้องนำเอาบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายมรดกมาใช้บังคับในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

²⁵ ไชยยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม. หน้า 70.

²⁶ อภิธิชัย ศิริโชค. (2540). วิเคราะห์กฎหมายประกันภัยและกฎหมายสหกรณ์เพื่อนำไปประยุกต์

ใช้กับการประกันวินาศภัยปศุสัตว์ : ศึกษาเฉพาะกรณีโคนมและสุกร. หน้า 48-50.

2) การโอนโดยบทบัญญัติของกฎหมาย หรือโดยผลของกฎหมาย การเปลี่ยนมือในวัตถุที่เอาประกันภัยเนื่องจากผู้เอาประกันภัยตายโดยไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ กรณีนี้ วัตถุที่เอาประกันภัยย่อมเปลี่ยนมือไปตกทอดยังทายาทของผู้เอาประกันภัย (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599) การตายของผู้เอาประกันภัยต้องเกิดขึ้นก่อนวินาศภัยจึงจะใช้มาตรา 875 วรรคแรก มาบังคับได้ โดยจะก่อให้เกิดสิทธิแก่ทายาทที่จะได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทนต่อไปในอนาคตถ้าเกิดวินาศภัยขึ้น

การที่วัตถุที่เอาประกันภัยเปลี่ยนมือไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคแรก แม้ช่องแห่งภัยจะเปลี่ยนแปลงไปหรือเพิ่มขึ้นหนักก็ไม่ทำให้สัญญาประกันวินาศภัยกลายเป็นโมฆะ อย่างกรณีการโอนวัตถุที่เอาประกันภัยโดยนิติกรรม และผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยจะทำข้อตกลงห้ามเปลี่ยนมือก็ไม่ได้ ซึ่งต่างกับการโอนวัตถุที่เอาประกันภัยโดยนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคสอง

(2) การโอนวัตถุที่เอาประกันภัยโดยนิติกรรม อาจเกิดขึ้นจากการทำสัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ หรือนิติกรรมใดๆ ก็ตาม ที่มีผลให้กรรมสิทธิ์โอนไปยังบุคคลภายนอก สัญญาประกันภัยเป็นบุคคลสิทธิย่อมมีผลผูกพันแต่เฉพาะคู่กรณี ดังนั้นผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยอาจตกลงกันห้ามมิให้มีการโอนวัตถุที่เอาประกันภัยก็ได้

เมื่อสัญญาประกันภัยผูกพันเฉพาะคู่สัญญา การโอนวัตถุที่เอาประกันภัยไปยังบุคคลภายนอกทำให้เกิดสิทธิแก่บุคคลภายนอกโดยที่ผู้รับประกันภัยไม่รู้เรื่องมาก่อน ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคสอง จึงกำหนดให้ต้องมีการบอกกล่าวการโอนไปยังผู้รับประกันภัยเสียก่อน จึงจะก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้รับโอน โดยการบอกกล่าวว่านั้นกฎหมายมิได้กำหนดว่า บอกกล่าวด้วยวิธีใดและใครเป็นผู้บอกกล่าว ฉะนั้นจึงบอกกล่าวด้วยวาจาหรือโดยทำเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันภัยก็ได้ ผู้บอกกล่าวอาจเป็นผู้เอาประกันภัยเองหรือผู้รับโอนวัตถุที่เอาประกันภัยและจะบอกกล่าวโดยทันทีที่รับโอนวัตถุที่เอาประกันภัยหรือบอกกล่าวภายหลังเกิดวินาศภัยก็ได้ เมื่อผู้เอาประกันภัยได้โอนวัตถุที่เอาประกันภัยและมีการบอกกล่าวการโอนไปยังผู้รับประกันภัยแล้ว สิทธิต่างๆ ที่มีอยู่ตามสัญญาประกันภัยก็ย่อมโอนตามไปด้วย แต่ถ้การโอนนั้นทำให้ช่องแห่งภัยเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มขึ้น ในกรณีนี้จะทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคสอง)

ข้อสาระสำคัญของส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้น สามารถแบ่งข้อพิจารณาได้ ดังนี้คือ

- 1) จะต้องมีการมีสิทธิ สิทธิ ประโยชน์ หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายซึ่งสามารถตีราคาเป็นเงินได้
- 2) กรรมสิทธิ์ สิทธิ หรือประโยชน์เหล่านั้นจะต้องมีอยู่เหนือตัวทรัพย์สิน หรือความรับผิดชอบเป็นวัตถุที่เอาประกันภัยในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย
- 3) ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีความผูกพันกับวัตถุที่เอาประกันภัยในกรณีที่จะเกิดประโยชน์กับเขาหากวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นจะปลอดจากวินาศภัย หรือปลอดจากความรับผิดชอบซึ่งค่าเสียหายหากเกิดวินาศภัยขึ้น
- 4) ความผูกพันระหว่างผู้เอาประกันภัยกับวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย

หลักเรื่องส่วนได้เสียเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในสัญญาประกันภัย เป็นตัวแสดงให้เห็นว่า สัญญาประกันภัยไม่ใช่การพนันขั้นต่อ และทำให้สัญญาประกันภัยแตกต่างกับสัญญาการพนันขั้นต่อ กล่าวคือ หลักของการพนันขั้นต่อมีว่า คู่กรณีต้องมีทั้งทางได้และทางเสียในเหตุการณ์ไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าหากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีส่วนได้เสียในเหตุที่ได้ทำสัญญานั้นด้วยแล้ว คู่กรณีฝ่ายนั้นก็อาจมีแต่เพียงทางได้ทางเดียว หรือทางเสียแต่เพียงทางเดียว ไม่เข้าหลักเกณฑ์ของการพนันขั้นต่อ มีผู้ให้คำนิยามความหมายของคำว่าส่วนได้เสียไว้หลากหลาย เช่น “ส่วนได้เสีย หมายความว่าถ้าเหตุการณ์เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ ถ้าเหตุการณ์ไม่เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายนั้นจะได้รับความเสียหาย” หรือ “ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินอาจเอาประกันภัยได้ คือ ผู้ที่จะได้ประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินนั้นคงสภาพเดิมอยู่ หรือจะได้รับความเสียหายจากการที่ทรัพย์สินนั้นทำลายไป”²⁷

สิ่งที่ทำให้การประกันภัยแตกต่างไปจากการพนันขั้นต่อ ก็คือ “ส่วนได้เสีย” ผู้ที่จะเอาประกันภัยได้นั้นจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ ทั้งนี้เพราะสัญญาประกันภัยมีความมุ่งหมายที่จะช่วยบรรเทาผลร้าย หรือชดเชยความเสียหายซึ่งอาจเกิดแก่ผู้เอาประกันภัย โดยการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายนั้นในระหว่างผู้เอาประกันภัยด้วยกัน ดังนั้นคำว่าส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย จึงหมายถึง เมื่อมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น ผู้ใดมีส่วนที่จะ

²⁷ สรพล สุขทรศนีย์. (2536). กฎหมายลักษณะประกันภัย. หน้า 25-26.

ได้รับประโยชน์ หรือมีส่วนที่จะต้องเสียหายในเหตุการณ์นั้น ผู้นั้นย่อมมีส่วนได้เสียที่สามารถเอาประกันภัยในเหตุการณ์นั้นได้²⁸

หลักกฎหมายที่ว่า “ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้” นี้ ในขั้นแรกที่เริ่มมีการทำสัญญาประกันภัยก็มีได้มีกฎหมายกำหนดไว้แต่ประการใด เพิ่งจะมีปรากฏขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1746 โดยประเทศอังกฤษได้ออกกฎหมายฉบับหนึ่ง วางข้อกำหนดเกี่ยวกับการเอาประกันเรือและสินค้าว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นเจ้าของเรือและเจ้าของสินค้า ทั้งนี้เพราะปรากฏว่ามีเรือสินค้าจำนวนมากได้หายสาบสูญหรือถูกทำลายไปโดยวิธีการอันมิชอบ ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้เอาประกันภัยที่ไม่ใช่เจ้าของเรือ หรือเจ้าของสินค้ามีส่วนอยู่ด้วย เพราะนอกจากผู้เอาประกันจะไม่มีอะไรต้องเสียหายจากการสูญเสียเรือและสินค้าแล้ว ยังมีสิทธิได้รับเงินค่าประกันภัยด้วย²⁹

คำว่า “ส่วนได้เสีย” นั้น ไม่มีบทนิยามไว้ในกฎหมายแต่ประการใด จึงต้องทำความเข้าใจถึงความหมายของคำนี้ให้เป็นที่เข้าใจเสียก่อน ส่วนได้เสียเป็นคำกว้างซึ่งกฎหมายได้ใช้ความหมายต่างๆ สุดแล้วแต่กรณี ดังเช่น ตามนัยมาตรา 48 และมาตรา 61 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติถึงผู้มีส่วนได้เสียในการขอให้ศาลสั่งเรื่องสาบสูญ เป็นต้น ส่วนได้เสียตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 863 คือ “ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย” นั้น จึงหมายความว่า เหตุที่ประกันภัยไว้ซึ่งจะต้องพิจารณาตามกฎหมายเกณฑ์ดังต่อไปนี้ประกอบกัน คือ เหตุการณ์หรือภัยที่เกิดขึ้น และวัตถุหรือชีวิตที่เหตุการณ์หรือภัยที่เกิดขึ้นนั้นมีผลกระทบถึง Lord Blackburn ผู้พิพากษาศาลอังกฤษได้อ้างถึงวิเคราะห์ศัพท์ที่มีผู้กล่าวไว้ว่า “ส่วนได้เสีย” นั้นหมายถึง ถ้าเหตุการณ์เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ ถ้าเหตุการณ์นั้นไม่เกิดคู่กรณีฝ่ายนั้นจะได้รับความเสียหาย “ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย” จึงหมายถึง เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ผู้ใดมีส่วนที่จะได้รับประโยชน์ หรือมีส่วนที่จะต้องเสียหายในเหตุการณ์นั้น ผู้นั้นย่อมมีส่วนได้เสีย สามารถเอาประกันภัยในเหตุการณ์นั้นได้³⁰

²⁸ สุภาพ สาริพิมพ์. (2542). คู่มือกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 18-19.

²⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2540). กฎหมายว่าด้วยประกันภัย. หน้า 49-50.

³⁰ แหล่งเดิม. หน้า 50-51.

2.4.2 หลักสุจริตอย่างยิ่ง³¹ (Principle of Utmost Good Faith)

เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีค่าตอบแทนไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ชำระเบี้ยประกันจำนวนหนึ่งเพื่อคุ้มครองวินาศภัยที่อาจเกิดกับทรัพย์สินของเขาและหากเกิดวินาศภัยดังที่รับประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยจะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนจำนวนมากกว่าเบี้ยประกันภัยที่ตนได้รับจากผู้เอาประกันภัยหลายร้อยเท่า ปัญหาก็คือ เมื่อหนี้ต่างตอบแทนตามสัญญาประกันภัยนี้มีจำนวนไม่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันเช่นสัญญาชนิดอื่น การต่อรองเข้าทำสัญญาประกันภัยเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันได้นั้น จะใช้วิธีเช่นสัญญาทั่วไปไม่ได้ เพราะในสัญญาทั่วไป คู่สัญญาไม่จำเป็นต้องเปิดเผยความจริง หรือกล่าวถึงข้อความจริงที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้สอบถาม แต่ในสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอนมาเป็นปัจจัยในการกำหนดการชำระค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัยเป็นสัญญาเพื่อการเสี่ยงภัยหรือเสี่ยงโชคที่ต้องอาศัยวิธีการกระจายการเสี่ยงภัยด้วยอัตราเบี้ยประกันภัยตามหลักคณิตศาสตร์ประกันภัย ซึ่งต้องมีข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวกับการเกิดภัย และจำนวนของความเสียหายที่เกิดจากภัยชนิดนั้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ซึ่งเป็นหลักในการคำนวณหาอัตราการเกิดวินาศภัยอันเป็นวิธีการกระจายการเสี่ยงภัยจากผู้เอาประกันภัยคนหนึ่งไปยังผู้เอาประกันภัยคนอื่นที่ร่วมเสี่ยงภัยชนิดเดียวกันภายใต้สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน และการที่ผู้รับประกันภัยจะพิจารณาข้อมูลเหล่านั้นเพื่อตัดสินใจเข้ารับเสี่ยงภัยหรือไม่ หรือด้วยอัตราเบี้ยประกันภัยเท่าใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเสี่ยงภัยของผู้เอาประกันภัย ซึ่งตามปกติแล้ว ผู้รับประกันภัยไม่สามารถทราบข้อมูลเหล่านั้นได้ว่าผู้เอาประกันภัยอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของการเสี่ยงภัยใดบ้าง จึงเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมอันเกี่ยวกับการเสี่ยงภัยของตนให้ผู้รับประกันภัยทราบโดยละเอียดเพื่อให้ผู้รับประกันภัยพิจารณาว่า ภายใต้สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของการเสี่ยงภัยเช่นว่านั้น ผู้รับประกันภัยจะรับเสี่ยงภัยนั้นหรือไม่ ถ้ารับจะคิดเบี้ยประกันภัยเท่าใด

สัญญาประกันภัยจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความสุจริต หรืออีกประการหนึ่งก็คือ สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องการความสุจริต หรือความไว้วางใจระหว่างกันเป็นอย่างยิ่ง (Contract of the Most Good Faith) หรือภาษาละตินว่า Contract Uberrimae Fidei ซึ่งหมายความว่า คู่กรณีในสัญญาประกันภัยจะต้องปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นผู้เสนอขอทำสัญญาประกันภัย และเป็นผู้ที่ทราบข้อเท็จจริงทั้งหมดเกี่ยวกับเหตุที่เอาประกันภัย³²

³¹ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 98-99.

³² สุภาพ สาริพิมพ์. (2542). คู่มือกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 25.

เพื่อการเข้าสู่ความเสมอภาคในการทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยซึ่งอยู่ในฐานะที่รู้ข้อความจริงอันเป็นสาระสำคัญในการเสี่ยงภัยของตนจึงมีหน้าที่จะต้องเปิดเผยข้อความจริงนั้นให้ผู้รับประกันภัยทราบการเปิดเผยข้อความจริง (Disclosure) และการแถลงข้อความจริงอันเป็นเท็จ (Misrepresentation) นี้เป็นวิธีการอันสำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้รับประกันภัยสามารถกระจายการเสี่ยงภัยนั้นตามหลักการเฉลี่ย (Law of Average) ได้ หากข้อความจริงในการเสี่ยงภัยที่ผู้เอาประกันภัยเพิกขุณอยู่นั้นอยู่นอกเหนือเกณฑ์ที่จะกระจายการเสี่ยงภัยให้ผู้รับประกันภัยก็จะไม่รับประกันภัยรายนั้น แต่หากสิ่งนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่จะรับประกันภัยได้แต่ต้องกระจายการเสี่ยงภัยด้วยภาระอันหนักกว่าปกติ ผู้รับประกันภัยอาจจะรับประกันภัยนั้นไว้ด้วยเบี้ยประกันภัยที่พอเหมาะกับการกระจายการเสี่ยงภัยที่หนักนั้นและอาจมีเงื่อนไขแห่งการรับรองเป็นพิเศษ (Warranty) เป็นการป้องกันการเกิดวินาศภัย (Loss Prevention) ในสัญญาประกันภัยนั้นก็ได้ ตามหลักประกันภัยในข้อนี้ กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยจำต้องเปิดเผยข้อความจริงทั้งหมด ดูประการหนึ่งเป็นการเสียเปรียบผู้รับประกันภัย เพราะถ้าเปิดเผยข้อเท็จจริงมากๆ ผู้รับประกันภัยทราบเรื่องราวละเอียดแล้วอาจคิดเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นก็ได้ แต่ความจริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป เพราะการที่ผู้รับประกันภัยทราบข้อเท็จจริงโดยละเอียดชัดเจนแล้ว อาจจะลดเบี้ยประกันภัยลงได้ เมื่อเห็นว่าสิ่งที่ตนจะรับเสี่ยงนั้นมีมูลเหตุหรือโอกาสของการเกิดภัยน้อยลง แต่การที่กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องเปิดเผยข้อความจริงโดยสุจริตอย่างยิ่งนั้น เนื่องจากข้อความจริงเหล่านั้นอยู่ในความรู้เห็นของผู้เอาประกันภัยแต่เพียงฝ่ายเดียว ผู้รับประกันภัยไม่สามารถล่วงรู้ไปถึงข้อความจริงอันเป็นวิธีการ สถานที่ตั้ง เหตุของการเกิดภัย โอกาสของการเกิดภัย และวิธีป้องกันภัยนั้นแต่อย่างใด ฉะนั้นข้อความจริงซึ่งอาจจะได้จูงใจให้ผู้รับประกันภัยได้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงหรือบอกปิดไม่ยอมทำสัญญานั้นก็คือ ข้อความจริงตาม ความคิดเห็นของวิญญูชนฝ่ายผู้เอาประกันภัยจะคิดเห็นหรือไม่ว่าผู้เอาประกันภัยทุกๆ ไป ถือเป็นข้อสำคัญที่ต้องเปิดเผย ถ้าวิญญูชนทั่วไปไม่คิดเห็นเช่นนี้ แม้ความจริงจะเป็นข้อสำคัญที่ผู้รับประกันภัยทั่วไป จะถือว่าเป็นข้อสำคัญ ก็ไม่ถือว่าเป็นข้อที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผย ไม่ถือตามความเห็นของผู้รับประกันภัยเป็นยุติ

ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยทราบนี้ เป็นข้อความจริงที่เกิดขึ้นและมีอยู่แล้ว แต่จะต้องอยู่ในความรู้เห็นของผู้เอาประกันภัยหรือไม่นั้นพิจารณาตามความคิดเห็นของวิญญูชนที่เป็นผู้เอาประกันภัยทั่วไปในภาวะเช่นนั้นจะทราบข้อความจริงนั้นได้หรือไม่ และจะต้องเป็นข้อความจริง (Matters of Fact) เท่านั้นไม่ใช่ข้อความเห็น (Matters of Opinion) ข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญในการทำสัญญาประกันภัยและถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้รับประกันภัยนั้น สามารถแยกได้ ดังนี้คือ

(1) ข้อความจริงที่จะเพิ่มการเสี่ยงภัยมากขึ้นกว่าปกติ เช่น บ้านที่ขอเอาประกันภัยนั้นอยู่ใกล้เคียงกับโรงงานแก๊สไวไฟ

(2) ข้อความจริงอันจำเป็นที่จะต้องอธิบายถึงความผิดปกติของการเสี่ยงภัยและถ้าไม่กล่าวถึงข้อความจริงนี้ ผู้รับประกันภัยจะเข้าใจว่ามีความเสี่ยงภัยตามปกติของทรัพย์สินนั้น เช่น บ้านอยู่อาศัยตามปกติจะไม่เก็บรักษาวัตถุอันตราย แต่ถ้าบ้านหลังที่ขอเอาประกันภัย จะมีโอกาสเก็บรักษาวัตถุอันตรายแม้เพียงครั้งคราว ผู้เอาประกันภัยจะต้องกล่าวถึงข้อความจริงนั้น

(3) ข้อความจริงที่ชวนให้คิดถึงข้อน่าสงสัยบางประการในการขอเอาประกันภัยนั้น เช่น การขอเอาประกันภัยเกินมูลค่าของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไปมาก (Over Insurance) หรือการเอาประกันภัยไว้หลายรายเกินมูลค่าของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไปมาก (Over Double Insurance)

(4) ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยเคยเกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์ในการเกิดภัยเหล่านั้นมาก่อน เช่น เคยมีการเกิดภัยในลักษณะต่างๆ ในระหว่างสัญญาประกันภัยฉบับก่อน

การเปิดเผยข้อความจริงในหลักสุจริตอย่างยิ่งนี้ ปัจจุบันใช้เป็นหลักของสัญญาประกันภัยในทุกประเทศที่มีกิจการประกันภัยและมีกฎหมายประกันภัย ซึ่งพอจะแบ่งชนิดของการเปิดเผยข้อความจริงได้ ดังนี้คือ³³

(1) การเปิดเผยข้อความจริง (Disclosure) หมายถึงการเปิดเผยข้อความจริงที่อยู่ในการรู้เห็นของผู้เอาประกันภัย ทั้งที่เป็นข้อรู้เห็นโดยแท้ (Actual Knowledge) และข้อที่น่าจะรู้เห็น (Presumed Knowledge) อันเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยโดยผู้รับประกันภัยไม่ต้องสอบถาม

(2) การแถลงข้อความอันเป็นเท็จ (Misrepresentation) หมายถึงการกล่าวข้อความจริงใดๆ ของผู้เอาประกันภัยในขณะที่ขอทำสัญญาประกันภัยเป็นความเท็จ ไม่ว่าข้อความนั้นเป็นคำพูดเจราจาต่อรองในการทำสัญญาประกันภัยซึ่งเป็นการพูดโต้ตอบที่ผู้เอาประกันภัยจะกล่าวขึ้นเองหรือกล่าว เนื่องจากการตอบคำถามของผู้รับประกันภัยในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจะต้องกล่าว ข้อความจริงทั้งหมด การแถลงข้อความเท็จนี้อาจเกิดขึ้นโดยคำพูดเจราจาต่อรองในการทำสัญญาประกันภัยซึ่งเป็นการพูดโต้ตอบกันต่อหน้าหรือทางโทรศัพท์ เอกสารโต้ตอบ หรือข้อความที่กรอกลงในแบบคำขอเอาประกันภัย (Application form) การแถลงข้อความเท็จนี้มีข้อแตกต่างกับการไม่เปิดเผยข้อความจริง (Non-Disclosure) และการปกปิดข้อความจริง (Concealment) คือข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยแถลงตามข้อนี้ อาจไม่ใช่ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัย

³³ สิทธิโชค ศรีเจริญ, เล่มเดิม, หน้า 102-103.

มีหน้าที่จะต้องเปิดเผยตามข้อ 1) แต่เมื่อผู้รับประกันภัยประสงค์จะทราบ ผู้เอาประกันภัยจะต้องตอบข้อความเหล่านั้นตามความจริงทั้งหมด การกล่าวถึงความเชื่อ (Belief) หรือความเห็น (Opinion) ที่คิดไปจากความจริงตามปกติไม่ถือว่าเป็นการแถลงข้อความเท็จ ผู้เอาประกันภัยจะถือว่าข้อความจริงเหล่านั้นไม่ใช่ข้อสาระสำคัญที่จะต้องเปิดเผยตามหน้าที่ จึงกล่าวไปโดยผิดความจริงบ้าง หรือกล่าวเป็นความเท็จทั้งหมดนั้น ย่อมทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆียะเช่นเดียวกับการไม่เปิดเผยข้อความจริงหรือการปกปิดข้อความจริงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 เช่นเดียวกัน

(3) การรับรอง (Warranties) หมายถึงผู้เอาประกันภัยให้คำรับรองต่อผู้รับประกันภัย ในขณะที่ขอเอาประกันภัยว่า เมื่อสัญญาประกันภัยได้ทำขึ้นแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะต้องกระทำการอันใดอันหนึ่ง หรือไม่กระทำการอันใดอันหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัย หรือจะให้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดใดโดยเฉพาะเพื่อการนั้นเป็นพิเศษหรือรับรองว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามสภาพการณ์ที่กำหนดในสัญญาประกันภัย เช่น ผู้เอาประกันภัยจะไม่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ในอาคารที่เอาประกันภัย หรือผู้เอาประกันภัยจะต้องมีอุปกรณ์ดับเพลิงที่ใช้การได้ตลอดเวลาติดตั้งอยู่ในอาคารที่เอาประกันภัยตลอดระยะเวลาของสัญญาประกันภัย เป็นต้น คำรับรองในสัญญาประกันภัยอาจกล่าวได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของเงื่อนไขในสัญญาประกันภัย ซึ่งตามปกติจะปรากฏคำรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งเรียกว่า การรับรองโดยชัดแจ้ง (Express Warranties) การปฏิบัติผิดคำรับรองมีผลเท่ากับการปฏิบัติผิดเงื่อนไขอันเป็นสาระสำคัญของสัญญาประกันภัย ผู้รับประกันภัยมีสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยได้ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีการรับรองที่ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในกรมธรรม์ประกันภัยเรียกว่า การรับรองโดยปริยาย (Implied Warranties) ซึ่งเป็นคำรับรองที่ใช้ในการประกันภัยชนิดนั้นโดยทั่วไป เช่น ในการประกันภัยการขนส่งทางทะเลนั้น ผู้เอาประกันภัยย่อมให้คำรับรองว่า สินค้าที่บรรทุกไปในเรือเดินทะเลซึ่งมีสภาพที่สามารถแล่นไปในทะเลได้โดยปลอดภัย (Seaworthy)

หลักสุจริตอย่างยิ่งนี้เป็นหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยทุกชนิดในทุกประเทศ จะต้องปฏิบัติตามในขณะที่ขอเอาประกันภัยจนกระทั่งสัญญาประกันภัยนั้น เกิดเป็นผลสำเร็จใช้บังคับได้ตามกฎหมาย และเมื่อสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว ยังต้องใช้หลักสุจริตอย่างยิ่งนี้บังคับในการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัยนั้นต่อไปอีกหลายกรณี จนกว่าสัญญาประกันภัยจะสิ้นสุดลง

หลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง หมายถึง คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย คือ ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยจะต้องมีความสุจริตใจในการทำสัญญาต่อกัน ซึ่งเป็นธรรมชาติของกฎหมายที่ยึดหลักว่า ในการทำสัญญาที่จะให้มีผลบังคับตามกฎหมายนั้น ต้องเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริต ผู้ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต กฎหมายก็จะไม่ยอมเป็นเครื่องมือให้ การทำสัญญาอื่นๆ เช่น การซื้อขายนั้น

แม้กฎหมายจะห้ามการกระทำอันเป็นกลฉ้อฉล หรือปกปิดความจริงอันเป็นสาระสำคัญก็ตาม แต่คู่สัญญามีโอกาสจะตรวจตราหรือต่อรองข้อได้เปรียบเสียเปรียบกันได้ง่าย กฎหมายจึงมิได้บัญญัติถึงกับให้คู่สัญญาเปิดเผยข้อเสียเปรียบของตนแต่อย่างใด แต่ในสัญญาประกันภัยนั้นกฎหมายบัญญัติบังคับในเรื่องความสุจริตต่อกันนี้ไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะในการประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยย่อมรู้ถึงข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ของตนเพียงฝ่ายเดียว ผู้รับประกันภัยเกือบไม่มีโอกาสจะรู้พฤติการณ์นั้นได้เลย นอกจากจะทราบจากผู้เอาประกันภัยเท่านั้น³⁴ ด้วยสัญญาประกันภัยต้องอาศัยเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอนมาเป็นปัจจัยในการกำหนดการชำระค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัย และผู้รับประกันภัยจะต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ ของผู้เอาประกันภัย เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้ารับเสี่ยงภัยหรือไม่ ดังนั้นผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงต่างๆ ของผู้เอาประกันภัยให้ผู้รับประกันภัยทราบโดยบริสุทธิ์ การที่ผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยข้อความจริงที่ดีหรือไม่แถลงข้อความจริงที่ดี ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย เพราะถ้าผู้รับประกันภัยทราบเมื่อใดย่อมมีสิทธิบอกล้างโมฆะกรรมนั้นได้ หากการปกปิดนั้นเป็นสาระสำคัญสามารถบอกล้างได้ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบข้อมูลอันจะบอกล้างได้ หรือภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญา หากได้ทำการบอกเลิกตามกำหนดเวลาที่ได้กล่าว ก็ทำให้สัญญาประกันภัยมีผลเป็นโมฆะ³⁵

Lord Mansfield ได้กล่าวไว้ว่า หลักสุจริตต่อกันอย่างยั้งนี้ ห้ามมิให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายปกปิดข้อความจริงในสิ่งที่ได้รู้ซึ่งเป็นสาระสำคัญในการใช้พิจารณารับประกันภัย ซึ่งตรงกับ Farewell LJ. ได้กล่าวไว้ว่า สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันอย่างยั้ง ไม่เพียงแต่ด้านผู้เอาประกันภัยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้รับประกันภัยอีกด้วย เหตุที่ทำให้คู่กรณีในสัญญาประกันภัยมีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงนี้ ผู้พิพากษา Scutcheon LJ ได้อธิบายไว้ในคดี Rozanes V. Bowen ว่า การที่ให้ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงนั้นก็เพราะว่า ผู้รับประกันภัยเป็นผู้ซึ่งอยู่ในฐานะที่ไม่ทราบข้อความจริง จึงจำเป็นต้องอาศัยข้อแถลงของผู้เอาประกันภัยเป็นข้อมูล ในการพิจารณารับประกันภัย³⁶

³⁴ สุพรรณิ หมั่นทำการ. (2523). ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้. หน้า 33-34.

³⁵ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. (2538). การตีความกฎหมายสัญญาและกรรมธรรม์ประกันภัย. หน้า 47-48.

³⁶ กุมพล บัวสุวรรณ. (2529). สัญญาประกันภัยต่อ : ศึกษาในนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้เอาประกันภัยโดยตรงกับผู้รับประกันภัยต่อ. หน้า 30.

โดยปกติในการใช้สิทธิของบุคคลนั้น แม้กฎหมายจะบัญญัติว่าต้องกระทำการด้วยความสุจริต คู่สัญญาแต่ละฝ่ายก็ไม่มีหน้าที่จะต้องเปิดเผยถึงข้อได้เปรียบเสียเปรียบให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ เพราะถือว่าเป็นสิทธิของแต่ละฝ่ายที่จะต้องรองในการตกลงให้เกิดผลดีที่สุดแก่ฝ่ายตน เว้นแต่จะเป็นกรณีที่คู่สัญญานิ่งเฉย ไม่ใช่ข้อความจริงหรือคุณสมบัติอันใดอันหนึ่ง ซึ่งคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้ ก็ถือเป็นกลฉ้อฉลได้ เป็นเหตุให้สัญญาตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 162 แต่อย่างไรก็ดี สัญญาจะตกเป็นโมฆะก็ต่อเมื่อปรากฏชัดว่า การนิ่งเฉยนั้นถึงขนาดที่ถ้ามิได้นิ่ง คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมทำสัญญาด้วย ส่วนสัญญาประกันภัยนั้นต้องการความซื่อสัตย์สูงขึ้นไปอีก โดยเพียงแต่นิ่งเสียไม่เปิดเผยความจริงซึ่งอาจทำให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือไม่ยอมทำสัญญา หรือเพียงแค่แถลงเท็จเท่านั้นก็ทำให้สัญญาตกเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 หลักที่ว่าผู้เอาประกันภัยจะต้องมีความสุจริตต่อผู้รับประกันภัยนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในทุกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม³⁷

2.4.3 หลักการชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริง (Principle of Indemnity)

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่อาศัยเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอนมาเป็นปัจจัยในการชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันภัย (Aleatory Contract) กล่าวคือ ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ในกรณีที่เกิดวินาศภัยหากมีขึ้นในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญา มีลักษณะเป็นหนี้ต่างตอบแทนที่มีเงื่อนไขในอนาคตอันไม่แน่นอน จึงอาจกล่าวได้ว่าสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาเพื่อการเสี่ยงโชคชนิดหนึ่ง แต่เนื่องจากสัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาที่มีหลักการชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริง เป็นข้อกำหนดมิให้ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ได้รับกำไรจากการเกิดวินาศภัยตามสัญญาอันจะเป็นเหตุผลที่ชักจูงให้มีการเกิดภัยโดยเจตนาเพื่อหวังจะได้รับผลประโยชน์จากวินาศภัยนั้น (Moral Hazard) สัญญาประกันภัยจึงเป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยหลักของการชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริง³⁸

การชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริงนี้ยึดหลักปฏิบัติเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยกลับคืนสู่สถานะเดิมเหมือนเมื่อก่อนเกิดวินาศภัยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้คือ

³⁷ ไชยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม. หน้า 40.

³⁸ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 104.

2.4.3.1 การจ่ายเป็นตัวแทน (Cash Payment) วิธีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวแทนเป็นวิธีที่นิยมใช้กันแพร่หลายมาก เพราะความเสียหายที่แท้จริงส่วนมากถูกประมาณราคาไว้เป็นตัวแทน การชำระค่าเสียหายด้วยวิธีนี้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด³⁹ กรมธรรม์ประกันวินาศภัยส่วนใหญ่ มักจะกำหนดให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนด้วยเงินเพราะเป็นวิธีการที่สะดวกแก่ผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัย สิ่งที่ผู้รับประกันภัยต้องการก่อนการชดเชยค่าเสียหายก็คือหลักฐานพิสูจน์สาเหตุของความเสียหายและขนาดของความเสียหายตามความเหมาะสมและเงินสดที่จะจ่ายให้แก่ผู้เอาประกันภัยถือเป็นมาตรการวัดความเสียหายหรือเป็นจำนวนความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยในความเสียหายนั้นๆ⁴⁰

2.4.3.2 การซ่อมแซม (Repair) วิธีนี้ใช้สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัยเพียงบางส่วนและอยู่ในวิสัยที่จะซ่อมแซมให้กลับคืนสภาพเดิมได้ เช่น ในการประกันอุบัติเหตุเกี่ยวกับรถยนต์ ผู้รับประกันภัยอาจซ่อมแซมรถยนต์ที่เสียหายนั้น หรือว่าจ้างบุคคลอื่นให้ซ่อมแซมรถยนต์ให้กลับคืนสภาพเดิม เมื่อผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลภายนอกผู้ต้องเสียหายเนื่องจากวินาศภัยนั้นได้รับรถยนต์ในสภาพที่ซ่อมแซมเรียบร้อยแล้วถือว่าผู้รับประกันภัยได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้ตามสัญญาประกันภัยแล้ว⁴¹ ตามกฎหมายอังกฤษถ้าผู้เอาประกันภัยต้องการที่จะซ่อมแซมทรัพย์สินที่เสียหายจะต้องปรากฏว่ามีข้อความของผู้รับประกันภัยเกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมด้วย ถ้าไม่มีผู้รับประกันภัยอาจจะปฏิเสธความรับผิดชอบในภายหลังได้ และหากผู้รับประกันภัยรับที่จะซ่อมแซมทรัพย์สินแล้ว ผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในสัญญาการซ่อมแซมที่ผู้รับประกันภัยทำกับผู้รับจ้างซ่อมแซม กล่าวคือ จะต้องซ่อมแซมให้ใช้การได้ดี หากบกพร่องผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เอาประกันภัย⁴²

2.4.3.3 การหาของแทน (Replacement) การจ่ายค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีนี้จะทำกันในกรณีที่มีการตกลงกันไว้เป็นพิเศษ เป็นเงื่อนไขในสัญญาประกันภัยซึ่งเรียกว่า Replacement Clause เมื่อเกิดวินาศภัยกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัยแล้ว ผู้รับประกันภัยจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้ด้วยวิธีการหาสิ่งที่เป็นชนิด ประเภท และคุณภาพเดียวกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัยมาทดแทนให้ โดยจะไม่จ่ายเป็นตัวแทนให้ผู้เอาประกันภัยไปหาซื้อเอง หรือจะไม่ซ่อมแซมให้เพราะ

³⁹ สิทธิโชค ศรีเจริญ, แหล่งเดิม, หน้า 105.

⁴⁰ ธีระ อยู่ในธรรม, (2533), การชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัย, หน้า 112.

⁴¹ สิทธิโชค ศรีเจริญ, แหล่งเดิม, หน้า 106.

⁴² ธีระ อยู่ในธรรม, แหล่งเดิม, หน้า 113.

ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยชนิดนั้น อาจเป็นทรัพย์สินที่โดยสภาพและปกติในการใช้สอยไม่สามารถซ่อมแซมให้กลับคืนสภาพเดิมได้ หรือผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัยอาจตกลงภายหลังเกิดวินาศภัยให้ผู้รับประกันภัยหาสิ่งที่มีสภาพอย่างเดียวกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัยมาเปลี่ยนของเดิมที่เสียหายได้⁴³ นอกจากนี้วิธีการนี้จะใช้ในการประกันภัยทรัพย์สินที่หายากแล้วยังใช้ในกรณีการประกันภัยรถยนต์ด้วย เมื่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยสูญหายไป ผู้รับประกันภัยก็จะหารถยนต์คันใหม่มาให้ ซึ่งหลักเกณฑ์นี้หากตีความกันอย่างเคร่งครัดอาจจะเห็นได้ว่าเบี่ยงเบนไปจากหลัก Indemnity เพราะมิได้มีการหักค่าเสื่อมราคาออกจากรถคันนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของการชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่อาจจะทำให้ผู้เอาประกันภัยได้รับประโยชน์บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิในการหาของมาทดแทนนี้ ปกติแล้วจะระบุไว้ในกรมธรรม์ล่วงหน้าก่อนแล้ว ซึ่งคู่สัญญาที่ตกลงที่จะรับประกันภัยตามข้อความในกรมธรรม์อยู่แล้ว ดังนั้นจึงเห็นว่าคงมิได้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้รับประกันภัยมากเกินไปนัก เพราะว่าเมื่อผู้รับประกันภัยเลือกที่จะชดเชยค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีนี้คงจะคำนึงแล้วว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองมากที่สุด ปัญหาที่ผู้เอาประกันภัยจะได้เปรียบจึงหมดไป⁴⁴

2.4.3.4 การกลับคืนสภาพเดิม (Reinstatement) การจ่ายค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีนี้ เป็นการทำให้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยกลับคืนสู่สภาพเดิมก่อนการเกิดวินาศภัย ซึ่งไม่สามารถทำได้โดยวิธีซ่อมแซมหรือหาของแทน และเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยมีความรับผิดชอบเงินของสัญญาประกันภัยเป็นพิเศษให้ดำเนินการให้ผู้เอาประกันภัยได้กลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนก่อนการเกิดวินาศภัย เช่น โรงงานถูกไฟไหม้หรือระเบิดเสียหายไปทั้งหมด ผู้รับประกันภัยจะต้องก่อสร้างโรงงานนั้นขึ้นใหม่ เพื่อให้โรงงานนั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้เหมือนเดิม⁴⁵ การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมนี้นับถือว่าเป็นการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างใกล้เคียงที่สุด เพราะผู้รับประกันภัยต้องจัดการทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพเดิมหรือเหมือนก่อนเกิดวินาศภัยให้มากที่สุด การกลับคืนสภาพเดิมนี้นั้นส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการประกันภัยทรัพย์สินเท่านั้น และส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการประกันอัคคีภัย กฎหมายอังกฤษได้กำหนดเรื่องการกลับคืนสภาพเดิมนี้นี้ไว้ใน Fire Prevention (Metropolis) Act 1774 ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้⁴⁶

⁴³ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 106.

⁴⁴ ชีระ อยู่ในธรรม. เล่มเดิม. หน้า 113.

⁴⁵ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 110.

⁴⁶ ชีระ อยู่ในธรรม. เล่มเดิม. หน้า 114-118.

(1) สิทธิของผู้รับประกันภัยในการกลับคืนสภาพเดิม ผู้รับประกันภัยจะกระทำได้อีกเมื่อมีการกำหนดไว้โดยชัดแจ้งในกรมธรรม์ ถ้าไม่มีข้อความโดยชัดแจ้งแล้ว ผู้รับประกันภัยจะ reinstatement ไม่ได้ คงมีแต่หน้าที่จ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยเท่านั้น เพราะการกลับคืนสภาพเดิมนี่จะเป็นการให้สิทธิแก่ผู้รับประกันภัยในการเลือกที่จะจ่ายเงินหรือซ่อมแซมทรัพย์สินให้ใหม่ แทนการชำระเงินซึ่งเป็นสิทธิของผู้รับประกันภัยเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นที่จะเลือกกระทำได้ซึ่งผู้เอาประกันภัยจะปฏิเสธไม่ยอมรับไม่ได้ และผู้รับประกันภัยหากเลือกที่จะทำการอย่างใดแล้วก็ต้องผูกพันไปตามนั้น รูปแบบของการ reinstatement ก็คือผู้รับประกันภัยต้องซ่อมแซมทรัพย์สินที่เกิดวินาศภัยให้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมและจะต้องกระทำให้เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ และหากผู้รับประกันภัยต้องการจะใช้วิธีกลับคืนสภาพเดิม ผู้รับประกันภัยจะต้องส่งหนังสือบอกกล่าวแก่ผู้เอาประกันภัยทราบโดยทันทีที่ต้องการจะเลือกวิธีกลับคืนสภาพเดิมทรัพย์สินนั้นๆ และถ้ากรมธรรม์ไม่ได้กำหนดระยะเวลาของการบอกกล่าวเอาไว้ ผู้รับประกันภัยต้องใช้เวลาพอสมควรแก่ผู้เอาประกันภัยได้ทราบการบอกกล่าวเสียก่อน และผู้เอาประกันภัยต้องให้ความร่วมมือแก่ผู้รับประกันภัยในการที่ผู้รับประกันภัยต้องเข้าไปในทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัยเพื่อดำเนินการ reinstatement ด้วย

(2) ผลของการที่ผู้รับประกันภัยเลือกวิธีกลับคืนสภาพเดิม สัญญาประกันภัยนั้น ก็จะถือว่าเป็นสัญญาเพื่อการให้กลับคืนสภาพเดิม และมีผลบังคับได้เช่นเดียวกับสัญญาก่อสร้างอาคาร หรือถ้าเป็นกรณีของสิ่งของเช่นรถยนต์ ก็จะถือว่าเป็นสัญญาเพื่อการซ่อมแซม ดังนั้นถ้าผู้รับประกันภัยไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ ก็ต้องมีความรับผิดชอบในความเสียหายที่ผู้เอาประกันภัยได้รับจากการกระทำของผู้รับประกันภัยนั้นๆ หรือหากผู้รับประกันภัยเลือกเอาวิธีการกลับคืนสภาพเดิมนี้อยู่แล้ว ต่อมาการทำให้กลับคืนสภาพเดิมมีค่าใช้จ่ายมากกว่าที่ผู้รับประกันภัยคาดคิดไว้ หรือมากกว่าความเสียหายที่ผู้เอาประกันภัยได้รับก็ตาม ผู้รับประกันภัยยังคงต้องผูกพันตามสัญญา การทำให้กลับคืนสภาพเดิมที่ตนเป็นฝ่ายเลือกนั้น สำหรับหลักเกณฑ์ที่จะถือว่าผู้รับประกันภัยใช้สิทธิเลือกวิธีการทำให้กลับคืนสภาพเดิมหรือยังนั้น มีหลักว่าถ้าคู่กรณีตกลงที่จะจ่ายค่าสินไหมทดแทนกันแล้วแม้ว่าจำนวนเงินที่จะชดเชยยังถกเถียงกันอยู่ ถือว่าการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นที่ตกลงกันแล้วและผู้รับประกันภัยจะกลับมาเลือกการชดเชยค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีการทำให้กลับคืนสภาพเดิมไม่ได้ แต่หากยังไม่มีข้อตกลงอะไรกันผู้รับประกันภัยยังคงมีสิทธิเลือกวิธีการทำให้กลับคืนสภาพเดิมอยู่ แต่การที่ผู้รับประกันภัยเลือกที่จะใช้วิธีการกลับคืนสภาพเดิมนี้นั้น ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์แล้วเขามีความผูกพันในการทำให้ทรัพย์สินกลับคืนสู่สภาพเดิมซึ่งศาลได้วางหลักไว้ว่า เมื่อผู้รับประกันภัยได้ซ่อมแซมทรัพย์สินให้ใหม่ แต่ปรากฏว่ามีขนาดเล็กกว่าเดิมทำให้มีราคาน้อยกว่าเดิมด้วย ศาลตัดสินให้ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าเสียหายให้แก่

ผู้เอาประกันภัยตามราคาที่แตกต่างกันระหว่างของเก่าและของใหม่ ผลจากคดีนี้ทำให้มีการกำหนดข้อความไว้ในกรมธรรม์ว่า ผู้รับประกันภัยยังคงมีความรับผิดชอบอยู่หากการสร้างใหม่ทำได้ไม่ดีและยังต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่สามารถคาดเห็นได้ เช่น ความเสียหายในสิทธิการเช่าหรือผลประโยชน์อื่นๆ

(3) กรณีที่ทำให้กลับคืนสภาพเดิมไม่อาจกระทำได้ ถ้าผู้รับประกันภัยไม่อาจจะทำให้ทรัพย์สินกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะมีกฎหมายห้ามไว้ไม่ให้มีการซ่อมแซมหรือสร้างขึ้นใหม่ ความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยในกรณีนี้จึงต้องคำนึงว่าผู้รับประกันภัยจะมีความผูกพันในสิ่งที่เลือกไปแล้วเพียงใด เรื่องนี้ Bowen L.J. ได้กล่าวไว้ในคดี Anderson v Commercial Ass Co. ว่า หากไม่สามารถปฏิบัติตามความตั้งใจเดิมได้ กล่าวคือ การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมไม่สามารถกระทำได้ ผู้รับประกันภัยจะพ้นหน้าที่ในการทำให้กลับคืนสภาพเดิมไป แต่ยังคงมีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยอยู่

(4) หน้าที่ของผู้รับประกันภัยในการทำให้กลับคืนสภาพเดิม เมื่อผู้รับประกันภัย เลือกที่จะใช้วิธีการทำให้กลับคืนสภาพเดิมแล้ว ถือว่ามีหน้าที่จะต้องทำให้ทรัพย์สินกลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม แต่หากทรัพย์สินที่เอาประกันภัยเสียหายไปบางส่วนผู้รับประกันภัยต้องซ่อมแซมส่วนนั้นๆ ให้กลับมีสภาพดีเหมือนเดิม แต่ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างทรัพย์สินที่เสียหายให้ใหม่ทั้งหมดก็ถือว่าได้ปฏิบัติตามครบถ้วนตามสัญญาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามถ้าการสร้างหรือซ่อมแซมขึ้นใหม่นี้กระทำไม่ได้ไม่ดีเท่าที่ควรจะมีผลให้ทรัพย์สินที่เสียหายมีค่าน้อยลงกว่าเดิม ผู้รับประกันภัยยังมีความรับผิดชอบในความเสียหายจากความบกพร่องของตนอยู่ ความเสียหายเช่นนี้จะรวมถึงความเสียหายในภายหลังเป็นผลมาจากการซ่อมแซมที่บกพร่อง ซึ่งผู้รับประกันภัยสามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การนำของคุณภาพต่ำมาใช้ นอกจากว่าจะมีข้อตกลงกำหนดเอาไว้เป็นอย่างอื่นโดยชัดแจ้ง

2.4.4 หลักการเฉลี่ย⁴⁷ (The Principle of Contribution)

หลักการเฉลี่ยนี้สืบเนื่องมาจากหลักชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง และหลักการรับช่วงสิทธิในสัญญาประกันวินาศภัยชนิดที่เป็นสัญญาเพื่อการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (Contract of Indemnity) เท่านั้น หลักการเฉลี่ยนี้จะไม่ใช่ในสัญญาเพื่อการใช้เงินจำนวนหนึ่ง เช่น สัญญาประกันชีวิต และสัญญาประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากสัญญาเพื่อการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ผู้เอาประกันภัยมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เขาได้รับจากวินาศภัยตามจำนวนของความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น เขาจะไม่มีโอกาสได้ส่วนเกินหรือได้กำไรจากสัญญาประกันวินาศภัยแต่อย่างใด ไม่ว่าเขาจะเอาประกันภัยเกินมูลค่าของส่วนใดเสีย

⁴⁷ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 110.

ของเขา (Over Insurance) หรือในกรณีที่เอาประกันภัยหลายราย (Double Insurance) ซึ่งมีจำนวนเงินที่เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยหลายรายเหล่านั้นเกินมูลค่าแห่งความเสียหายที่เขาได้รับ หลักการเจื่อนี้เป็นกฎแห่งความเสมอภาคในกฎหมายคอมมอนลอว์ ของอังกฤษซึ่งใช้กับสัญญาประกันภัยทางทะเลมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 และปรากฏหลักการเจื่อนี้ในกฎหมายประกันภัยทางทะเล ปี ค.ศ. 1906 ของอังกฤษมาตรา 32 ได้วางหลักเกณฑ์การเจื้อไว้อย่างกว้างๆ และในมาตรา 80 ได้บัญญัติถึงวิธีการเจื้อระหว่างผู้รับประกันภัยด้วยกัน ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้ผู้รับประกันภัยในวัตถุที่เอาประกันภัยอันเดียวกันในการเสี่ยงภัยอันเดียวกัน (ภัยทางทะเล) และในส่วนได้เสียอันเดียวกัน ต้องรับผิดชอบส่วนแห่งความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยแต่ละคนมีอยู่ตามสัญญาประกันภัยเป็นอัตราส่วน (PRORATA) กับจำนวนเงินที่ตนรับประกันไว้ ในหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ ให้สิทธิผู้รับประกันภัยที่จ่ายค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยของตนไปเกินอัตราส่วนที่ตนจะต้องจ่ายสำหรับวินาศภัยที่มี ผู้รับประกันภัยรายอื่นได้เช่นเดียวกับการรับช่วงสิทธิ

ท่านลอร์ด แมนฟิลด์ (Lord Mans Field) บิดาแห่งกฎหมายประกันภัย ได้กล่าวไว้ในคำพิพากษาในคดีระหว่าง Godin v London Association ในปี ค.ศ. 1758 ตอนหนึ่งว่า “ถ้าผู้เอาประกันภัยได้รับค่าสินไหมทดแทนจนเป็นที่พอใจไปจากผู้รับประกันภัยคนหนึ่งแล้ว จึงเป็นความยุติธรรมที่ผู้รับประกันภัยรายอื่นจะต้องจ่ายส่วนเจื้อค่าสินไหมทดแทนนั้นให้กับเขา (ผู้รับประกันภัยรายที่จ่ายเงิน) ตามอัตราส่วนของความเสียหายที่เขาเหล่านั้นได้รับประกันภัยไว้”

2.4.5 หลักการรับช่วงสิทธิ⁴⁸ (Principle of Subrogation)

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาเพื่อการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงเมื่อผู้รับประกันภัยได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยไปแล้ว ผู้รับประกันภัยย่อมได้สิทธิทุกอย่างที่ผู้เอาประกันภัยมีอยู่ รวมทั้งหลักประกันแห่งหนึ่งนั้นไปทั้งหมด ซึ่งเรียกว่า การรับช่วงสิทธิ (Subrogation) หมายถึง การที่ผู้รับประกันภัยเข้าไปใช้สิทธิทั้งปวงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันประโยชน์เท่าจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยได้จ่ายไปด้วยอำนาจแห่งกฎหมาย หลักเกณฑ์เรื่องการรับช่วงสิทธินี้ ผู้พิพากษาศาลอังกฤษได้นำมาจากระบบกฎหมายโรมัน ซึ่งใช้บังคับในกฎหมายลักษณะนี้หลายกรณี เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการประกันภัยนั้น ศาลอังกฤษได้นำมาใช้เมื่อต้นศตวรรษที่ 18 และได้ปรับปรุงให้เหมาะสมจนเป็นที่ยอมรับนับถือกันอย่างกว้างขวางในกฎหมายจารีตประเพณีของอังกฤษ (Common Law) ท่าน Lord Justice Brett ได้กล่าวไว้ในคำพิพากษาที่มีชื่อเสียงที่สุดคดีหนึ่งของอังกฤษคือ คดีระหว่างCastellain V. Preston ในปี ค.ศ. 1883 ตอนหนึ่ง

⁴⁸ สิทธิโชค ศรีเจริญ, แหล่งเดิม, หน้า 108-109.

ว่า “การที่บุคคลหนึ่งได้ตกลงจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับอีกคนหนึ่งนั้น เขาชอบที่จะได้สิทธิทุกอย่างและทุกวิธีของบุคคลที่เขาได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนไปนั้น เพื่อป้องกันสิทธิของเขา หรือได้รับชดใช้เงินที่เขาได้จ่ายแทนไปก่อนสำหรับวินาศภัยนั้น และสามารถกล่าวได้ว่า กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้รับประกันภัยเข้าไปยื่นในรองเท้าของผู้เอาประกันภัย เพื่อใช้สิทธิที่เกิดขึ้นหรือเป็นผลต่อเนื่องจากการเกิดวินาศภัยนั้น” หลักการรับช่วงสิทธินี้ได้ถูกบัญญัติขึ้น เพื่อให้มีความสัมพันธ์กับหลักการชดใช้ค่าสินไหมตามความเป็นจริง เพื่อให้บุคคลภายนอกผู้ก่อวินาศภัยนั้น ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้กระทำให้เกิดขึ้นตามกฎหมายและเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยได้รับค่าสินไหมทดแทนไปตามความเสียหายที่แท้จริง เพราะสิทธิดังกล่าวได้รับช่วงไปโดยผู้รับประกันภัยแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนเดียวกันทั้งจากผู้ก่อวินาศภัยและผู้รับประกันภัยไม่ได้ และไม่ว่ากรณีใดผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิไปเกินกว่าจำนวนที่ตนจ่ายค่าสินไหมทดแทนไปไม่ได้ วินาศภัยที่อยู่ในความรับผิดชอบต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยนั้น มีทั้งกรณีที่เกิดขึ้นด้วยการกระทำของมนุษย์ และกรณีที่เกิดขึ้นนอกเหนือการกระทำของมนุษย์ เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว ไฟฟ้า อุทกภัย วาตภัย เหล่านี้เป็นต้น การรับช่วงสิทธิจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเป็นวินาศภัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เท่านั้น และผู้ก่อให้เกิดวินาศภัยนั้นจะต้องไม่ใช่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย เพราะการที่วินาศภัยเกิดขึ้นด้วยความทุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยนั้น ถือว่าเป็นภัยในทางศีลธรรม (Moral Hazard) ที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัย และการที่จะมีการรับช่วงสิทธิตามสัญญาประกันภัยได้จะต้องเป็นการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยชนิดที่เป็นสัญญาเพื่อการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริง (Contract of Indemnity) เท่านั้น สัญญาประกันชีวิต สัญญาประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคลอื่นเป็นการ “ใช้เงินจำนวนหนึ่ง” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ไม่สามารถรับช่วงสิทธิกันได้ เพราะผู้ที่ได้รับความเสียหายจากความตาย หรือ ความพิการ ทุพพลภาพ สูญเสียอวัยวะเหล่านั้น สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดได้ตามกฎหมายเสมอ และการสูญเสียชีวิตและส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายไม่สามารถตีราคาเป็นเงินได้ ซึ่งไม่ใช่วินาศภัยตามความหมายของมาตรา 869 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรณีดังกล่าวเห็นได้ว่าหลักการรับช่วงสิทธิกับหลักการจ่ายค่าเสียหายตามความเป็นจริงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด การที่ผู้รับประกันภัยจะรับช่วงสิทธิจากการจ่ายค่าสินไหมทดแทนของตนได้ การจ่ายค่าสินไหมทดแทนนั้นต้องเป็นการจ่ายเนื่องจากเกิดวินาศภัยที่อยู่ในความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย แต่ความจริงตนไม่มีความรับผิดชอบเช่นนั้นตามกฎหมาย เช่น ถ้าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในวัตถุที่เอาประกันภัยในขณะที่เกิดวินาศภัย หรือโดยสำคัญผิดว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในวัตถุที่เอาประกันภัยในขณะที่เกิดวินาศภัย หรือโดยสำคัญผิดว่ากรรมกรรมประกันภัยมีผลใช้บังคับ ในขณะที่เกิดวินาศภัยก็ดี ผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิรับช่วงสิทธิจาก

ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ตามกฎหมาย นอกจากนี้การจ่ายค่าสินไหมทดแทนโดยไม่มี ความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย ซึ่งเรียกว่า “Ex Gratoa Payment” ซึ่งหมายถึงการเกิดวินาศภัยนั้น ไม่อยู่ในความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย แต่ผู้รับประกันภัยมีความเห็นใจในความเสียหายที่เกิดขึ้น กับผู้เอาประกันภัย จึงได้จ่ายเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “สินไหมกรุณา” ให้ผู้เอาประกันภัยรับไป บรรเทาความเสียหายนั้น ผู้รับประกันภัยย่อมไม่ได้รับช่วงสิทธิตามกฎหมาย

การรับช่วงสิทธิจะเกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น ตามมาตรา 229 บัญญัติว่า การรับช่วงสิทธิ เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎหมายเท่านั้น แต่ในต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศสได้มีบทบัญญัติใน เรื่องการรับช่วงสิทธิโดยข้อตกลง (Subrogation Conventionnelle) และการรับช่วงสิทธิโดยผลของ กฎหมาย (Subrogation Legal)⁴⁹ อาจารย์ดร.จิต เศรษฐบุตร ได้อธิบายความหมายของการรับช่วงสิทธิว่า “เป็นเรื่องที่มีคนสองคนเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้กันอยู่ แล้วมีบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งเรียกว่าบุคคลภายนอก ได้มาใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และโดยผลของกฎหมาย คนที่ใช้หนี้ก็ได้เข้าสวมตำแหน่งเป็นเจ้าหนี้ต่อไป”⁵⁰

2.4.6 หลักสาเหตุใกล้ชิด⁵¹ (Proximate Cause)

หลักกฎหมายโรมันซึ่งผู้พิพากษาของศาลอังกฤษนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางใน ศตวรรษที่ 19 จนถือเป็นหลักของกฎหมาย Common Law ก็คือ “Cause Proxima Non Remota Spectatur” ซึ่งหมายความว่า “สาเหตุที่จะนำมาพิจารณาต้องเป็นสาเหตุใกล้ชิด ไม่ไกลออกไป” คำว่า Proximate หมายความว่า ใกล้เคียงหรือใกล้ที่สุด โดยทั่วไปแล้วจะพิจารณาตามความเข้าใจ ของปกติชนโดยคำนึงถึงมาตรฐานของสามัญสำนึก (Commonsense) ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กฎของ สาเหตุใกล้ชิด (The Cause Proxima Rule) นี้ ไม่เพียงแต่ใช้กันในทางกฎหมายทั่วไปเท่านั้น ยังใช้ใน หลักของสัญญาประกันภัยอีกด้วย ใน Marine Insurance Act 1906 มาตรา 55 ของอังกฤษได้บัญญัติ ให้ผู้รับประกันภัยมีความรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายใดๆที่เกิดขึ้นใน ลักษณะใกล้ชิดกับภัยที่ได้รับประกันภัยไว้ แต่ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายใดๆ ซึ่งไม่ได้เกิด อย่างใกล้ชิดกับภัยที่ได้รับประกันภัยไว้ มีคดีที่มีชื่อเสียงมากคดีหนึ่งซึ่งให้ความหมายของหลัก สาเหตุใกล้ชิดไว้อย่างชัดเจน คือ คดีระหว่าง Pawsey and Co V Scottish “สาเหตุใกล้ชิดนั้น หมายถึง การกระทำ ผลที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์อันเดียวกันต่อเนื่องจากจุดเริ่มต้นจนบังเกิดผลของ การนั้น โดยปราศจากการแทรกแซงของกำลังอื่นใดที่เกิดขึ้นใหม่และไม่เกี่ยวกับสาเหตุเดิม” การพิจารณาว่าความเสียหายใดเกิดขึ้นจากสาเหตุใกล้ชิดหรือไม่ เป็นปัญหาในทางปฏิบัติมาก ทั้งนี้

⁴⁹ จูฑามาต นิสารัตน์. (2533). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 125.

⁵⁰ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2540). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยประกันภัย. หน้า 184.

⁵¹ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 113-116.

เนื่องจากวินาศภัยหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมักจะไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์เพียงเหตุเดียว อาจจะมีสาเหตุต่างๆ มาบรรจบกัน หรือลำดับของสาเหตุที่เกิดขึ้นนั้นต่อเนื่องโดยไม่ขาดตอน หรือไม่ถูกขัดขวางด้วยสิ่งอื่นใด นอกจากนี้สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ การเกิดภัยนั้นจะต้องอยู่นอกการคุ้มครองของกรมธรรม์ประกันภัย

ในคดีระหว่าง *Etherington v Lancashire and Yorkshire Accident Insurance Co.* (1909) ตัดสินว่า ผู้เอาประกันภัยได้รับอุบัติเหตุจากการล่าสัตว์ในป่า ภายหลังเกิดอุบัติเหตุแล้วเขาไม่สามารถเดินได้จึงต้องนอนบนพื้นเปียกจนกระทั่งมีคนมาช่วยเหลือ ต่อมาเขาเป็นปอดบวมและถึงแก่ความตาย กรณีนี้เห็นได้ว่า การเกิดอุบัติเหตุจนกระทั่งเขาเป็นปอดบวมตายเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ขาดตอน เพราะฉะนั้นสาเหตุใกล้ชิดของการตายก็คือการเกิดอุบัติเหตุไม่ใช่โรคปอดบวม ในกรณีของการวินิจฉัยสาเหตุใกล้ชิดในกรมธรรม์อภัยภัย มีความยุ่งยากเนื่องจากส่วนมากวินาศภัยเกิดขึ้นจากภัยที่ได้รับการยกเว้น กล่าวคือถ้าวัตถุที่เอาประกันภัยถูกเผาผลาญโดยอัคคีภัยที่เกิดขึ้นจากภัยที่ได้รับการยกเว้น ปัญหาที่จะต้องวินิจฉัย ก็คือ ภัยที่ได้รับการยกเวนนั้นเป็นสาเหตุใกล้ชิด (Proximate Cause) หรือเป็นสาเหตุห่างไกล (Remote Cause) ในคดีระหว่าง *Tootal Broadhurst Lee v London and Lancashire Fire Insurance Co.* (1908) ข้อเท็จจริงปรากฏว่า มีแผ่นดินไหวเกิดขึ้นซึ่งเป็นภัยที่ได้รับการยกเว้นตามกรมธรรม์ประกันภัยแล้วในขณะเดียวกันนั้นเกิดไฟไหม้ลุกลามไปยังอาคารหลายหลังเป็นระยะทางห่างจากจุดที่เกิดไฟไหม้มาก ศาลตัดสินว่าการเกิดเหตุแผ่นดินไหวซึ่งเป็นภัยที่ได้รับการยกเวนนั้นเป็นสาเหตุใกล้ชิด ไม่ใช่สาเหตุห่างไกล ทั้งนี้เนื่องจากไฟไหม้ลุกลามด้วยเหตุธรรมชาติ (โดยลม หรือสิ่งที่ถูกไหม้ได้ตามปกติ) พฤติการณ์ไม่มีสาเหตุแทรกแซงในเหตุที่เกิดขึ้นขาดตอน แต่กลับปรากฏว่าความเสียหายเหล่านั้นเกิดขึ้นจากอัคคีภัยและแผ่นดินไหวมาบรรจบเป็นเหตุการณ์อันเดียวกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวโดยสรุป ก็คือ เมื่อได้เกิดวินาศภัยดังที่ได้รับประกันภัยขึ้นและมีความเสียหายอื่นเกิดขึ้นจากเหตุการณ์อันร่วมกับภัยที่ได้รับประกันภัยไว้ เช่นประกันอัคคีภัยแล้วเกิดไฟไหม้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัย นอกจากนี้ยังมีความเสียหายอันเกิดจากควั่น ความร้อนหรือน้ำที่ใช้ในการดับเพลิง ความเสียหายเหล่านั้นแม้จะมีภัยที่รับประกันไว้ (The Insured Peril) แต่ถือว่าเป็นสาเหตุใกล้ชิดที่ผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 77(2) ได้บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความบุบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สินซึ่งได้เอาประกันภัยไว้ เพราะได้จัดการตามสมควรเพื่อป้องกันความวินาศภัย ซึ่งน่าจะหมายถึงความถึงความเสียหายในสาเหตุใกล้ชิดดังกล่าวมาแล้วข้างต้นด้วย กล่าวคือ มาตรา 77(2) มุ่งถึงความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัย เพราะได้จัดการตามสมควร อย่างไรก็ตามเป็นการจัดการตามสมควรนั้น พิจารณาตามความคิดเห็นของวิญญูชนซึ่งอยู่ในภาวะเช่นนั้นเป็นรายๆ ไป เช่น เกิดเพลิงไหม้บ้านอื่นแล้วลุกลาม

มาจะถึงบ้านที่เอาประกันภัย การใช้น้ำฉีดดับไฟที่จะลุกลามทรัพย์สินที่เอาประกันอีกก็กลัวไว้ แล้วทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไม่ถูกไหม้ไฟ แต่กลับได้รับความเสียหายจากน้ำที่ดับไฟนั้น แม้ผู้เอาประกันภัยจะไม่ได้เอาประกันภัยความเสียหายจากน้ำก็ตาม ผู้รับประกันภัยก็ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายที่เกิดจากน้ำ เพราะไฟเป็นสาเหตุใกล้ชิดที่ทำให้เกิดความเสียหายจากน้ำนั่นเอง

โดยหลักของสัญญาประกันภัยแล้ว ภัยที่เกิดขึ้นอันผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในการจ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายนั้น จะต้องเป็นภัยที่ระบุไว้ในเงื่อนไขในสัญญา ปัญหาที่เกิดขึ้นมาก คือ ความเสียหายที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือภัยที่ทำประกันไว้โดยตรง หากแต่เป็นเหตุการณ์อันใกล้ชิด (Proximate) จะเรียกชดเชยค่าเสียหายได้หรือไม่เพียงใด โดยหลักแล้วก็ถือว่า ภัยอันถือเป็นเหตุการณ์ใกล้ชิดต่อเนื่องนั้นจะต้องเป็นที่ใกล้ชิดจริงๆ และความเสียหายต้องเป็นผลธรรมดาอันน่าจะเกิดจากภัยนั้น ดังจะเห็นได้จากคำตัดสินของศาลในเรื่องดังกล่าวต่อไปนี้⁵²

(1) ความเสียหายเป็นผลมาจากเหตุการณ์ใกล้ชิดต่อเนื่อง ในคดี Johnstone V. Scotland's 1828 สาเหตุเกิดขึ้นจากไฟได้ลุกลามไหม้ผนัง gable ของอาคารหลังหนึ่งและอยู่ในลักษณะที่เป็นอันตรายอย่างมาก จนกระทั่งเจ้าหน้าที่แห่งท้องถิ่นสั่งให้รื้อทำลายอาคารนั้น ก่อนการรื้อทำลายจะเสร็จสิ้นลง กำแพงนั้นพังลงมาทับบนอาคารที่อยู่ข้างเคียง ทั้งนี้เป็นเพราะผลมาจากไฟไหม้กำแพงนั้น ศาลตัดสินว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับอาคารข้างเคียงหลังนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากอัคคีภัยและเจ้าของอาคารก็ได้รับการชดเชยค่าเสียหายตามกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยจากบริษัทรับประกันภัย

(2) ความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้นมาจากเหตุการณ์ใกล้ชิดต่อเนื่อง ในคดี Gaskarth V. Law Union 1876 มีข้อความว่าหลังจากเพลิงไหม้แล้วซากกำแพงแห่งหนึ่งได้ถูกทิ้งไว้ แม้ว่ากำแพงจะได้รับความเสียหายเนื่องจากไฟ แต่ก็ยังคงตั้งตระหง่านอยู่เช่นนั้นเป็นเวลาหลายวัน และได้มีพายุรุนแรงเกิดขึ้นและได้พัดเอาซากกำแพงนั้นลงไปทำความเสียหายให้ตึกข้างเคียงนั้นเสียหาย เจ้าของอาคารนั้นได้เรียกร้องค่าเสียหายตามกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยจากบริษัทรับประกันภัย แต่ศาลตัดสินให้ความเสียหายนั้นไม่ได้ขึ้นเพราะอัคคีภัย แต่เกิดขึ้นเพราะลมพายุที่พัดหลังจากไฟไหม้แล้ว

หลักสาเหตุใกล้ชิด เป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยจะรับผิดชอบเฉพาะความเสียหายที่เป็นสาเหตุใกล้ชิดจากภัยที่คุ้มครองตามกรมธรรม์ประกันภัย ผู้พิพากษาศาลอังกฤษได้นำมาใช้ในศตวรรษที่ 19 โดยนำมาจากหลักกฎหมายโรมันจนกลายมาเป็นหลักกฎหมาย Common Law หลักที่ว่านี้คือหลัก “Cause Proxima Non Remota Spectatur” ซึ่งหมายความว่า

⁵² สุพรรณิ หมั่นทํการ. (2523). ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้. หน้า 35-36.

สาเหตุที่นำมาพิจารณาต้องเป็นสาเหตุใกล้ชิดไม่ไกลออกไป ได้มีนักกฎหมายอธิบายลักษณะของสาเหตุใกล้ชิดไว้ว่า ไม่ใช่เหตุแรกหรือเหตุสุดท้ายหรือสาเหตุเดียวของความเสียหาย มันเป็นเหตุที่เด่นชัดหรือมีประสิทธิภาพหรือเป็นเหตุซึ่งบังเกิดผลขึ้น การใช้หลัก Proximate Cause นี้ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างกฎหมายประกันภัยทางทะเลและกฎหมายประกันวินาศภัยอื่นๆ เนื่องจากว่าการใช้หลักนี้ถือเอาความเห็นของวิญญูชนเป็นที่ตั้ง ดังนั้นจึงสามารถนำหลักที่ได้พิจารณาในคดีการประกันภัยทางทะเล มาปรับใช้กับการประกันภัยทั่วไปได้ การศึกษาเรื่องสาเหตุใกล้ชิดจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลประกอบด้วย⁵³

2.5 ความเสี่ยงภัยในภาคเกษตรกรรมไทย

ภาคเกษตรของไทยมีความเสี่ยงสูง ซึ่งอาจจะเกิดจากความไม่แน่นอนในทางการผลิตหรือการตลาด การผลิตในภาคเกษตรของไทยส่วนใหญ่จะพึ่งธรรมชาติเป็นสำคัญ เพราะพื้นที่ชลประทานมีสัดส่วนอยู่เพียงร้อยละ 25 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด นอกจากนี้การจัดการที่ไม่ดี ก่อให้เกิดโรคและศัตรูพืช นอกจากด้านการผลิตแล้วความไม่แน่นอนในภาคเกษตรยังเกิดจากด้านการตลาดมากขึ้น เนื่องจากภาคเกษตรของไทยพึ่งตลาดต่างประเทศมากขึ้น ทำให้ปัจจัยภายนอกประเทศมีอิทธิพลต่อการเกิดความเสี่ยงของตลาดภายในประเทศมากขึ้นกล่าวคือ ถ้าเกษตรกรรมของโลกได้ผลดีอุปทานของสินค้าเกษตรดังกล่าวจะเพิ่มขึ้น และมีผลทำให้ราคาในตลาดโลกลดลง อันจะมีผลทำให้ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศจะลดลงด้วย ซึ่งเกษตรกรรมจะประสบความเสี่ยงในด้านรายได้และเงินทุนในหลายลักษณะดังนี้⁵⁴

⁵³ ชีระ อยู่ไวยธรรม. (2533). การชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย. หน้า 31.

⁵⁴ ธรรมบุญ พงษ์ศรีกูร. (2544). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “ความเสี่ยงในภาคเกษตรกรรมไทย”. หน้า 3-8.

2.5.1 ความเสี่ยงในด้านการผลิต

ความเสี่ยงในด้านการผลิตเกิดจากสาเหตุหลายประการคือ

2.5.1.1 ความเสี่ยงที่เกิดจากภัยธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นและทำให้พื้นที่เพาะปลูกของไทยเสียหาย ได้แก่ ภัยจากน้ำท่วม ภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง วาตภัยและลูกเห็บ ภัยจากน้ำท่วมก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่พื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด โดยเฉพาะในปีการเพาะปลูก 2538/39 และ 2539/40⁵⁵ จะพบว่าตำบลที่ได้รับ ความเสียหายที่เกิดจากภัยน้ำท่วมในปี 2538/39 มีจำนวนถึง 5,293 ตำบล และเกษตรกรที่ได้รับ ความเดือดร้อนเป็นจำนวนถึง 981,070 คน พื้นที่การเกษตรเสียหายถึง 12.4 ล้านไร่ ในจำนวนนี้ เป็นที่นาถึง 10.6 ล้านไร่ ซึ่งเป็นปีที่เกิดจากน้ำท่วมมากที่สุด แต่อย่างไรก็ดีปัญหาจากภัยน้ำท่วมใน ปีต่อๆ มาได้ลดลง ภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดพื้นที่เสียหายมากที่สุด ได้แก่ ปีการเพาะปลูก 2535/36 ในปีนี้มีตำบลที่ได้รับความเสียหายถึง 2,174 ตำบล และเกษตรกรเดือดร้อนถึง 463,632 คน⁵⁶ ภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดพื้นที่การเกษตรเสียหาย ได้แก่ ภัยจากฝนทิ้งช่วง วาตภัยและลูกเห็บ⁵⁷ ภัยธรรมชาติเหล่านี้จะทำให้เกษตรกรเสี่ยงในด้านเงินทุนและรายได้

2.5.1.2 ความเสี่ยงที่เกิดจากศัตรูพืช

ความเสี่ยงเกิดจากศัตรูพืชเป็นความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดความเสียหายมาก ศัตรูพืชมีมากมายหลายประเภท และที่สำคัญได้แก่ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล โรคไหม้ หนอนและด้งแตน ซึ่งศัตรูพืชเหล่านี้ ก่อความเสียหายมากกว่าล้านไร่ต่อปี

2.5.1.3 ความเสี่ยงที่เกิดจากคุณภาพของปัจจัยการผลิต

ปัจจัยการผลิตที่เกิดปัญหายุ่งยาก ได้แก่ ปัญหาคุณภาพปุ๋ย และปุ๋ยปลอม นอกจากนี้เกษตรกรยังต้องรับความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของราคาปัจจัยในการผลิต

⁵⁵ คู่มือเกษตรกรได้ ในตารางภาคผนวกที่ 1.4 หน้า 114.

⁵⁶ คู่มือเกษตรกรได้ ในตารางภาคผนวกที่ 1.5 หน้า 115.

⁵⁷ คู่มือเกษตรกรได้ ในตารางภาคผนวกที่ 1.6 หน้า 116.

2.5.2 ความเสี่ยงด้านการตลาด

การตลาดเกษตรกรรม หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสินค้าเกษตรจากแหล่งผลิตไปจนถึงมือผู้บริโภคสุดท้าย กิจกรรมเหล่านี้ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

2.5.2.1 การแลกเปลี่ยน (Exchange) หมายถึงการต่อรองซื้อขายสินค้าเกษตร กิจกรรมนี้จะกำหนดราคาสินค้าในระดับตลาดท้องถิ่น (Local Market) ตลาดรวบรวม (Assembly Market) และตลาดบริโภคสุดท้าย (Terminal Market) ซึ่งราคาในแต่ละระดับจะถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานในตลาดนั้น ถ้าอุปสงค์มากกว่าอุปทานราคาจะอยู่ในระดับสูง ในทางตรงกันข้าม ถ้าอุปทานมากกว่าอุปสงค์ ราคาจะอยู่ในระดับต่ำ ในทางปฏิบัติอำนาจต่อรองจะมีส่วนกำหนดราคาซื้อขายด้วยระดับราคาในตลาดท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับราคาสินค้าที่เกษตรกรได้รับและรายได้ของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะประสบกับความเสี่ยงระดับราคาต่ำและราคาไม่มีเสถียรภาพ

2.5.2.2 การเคลื่อนย้ายสินค้า ได้แก่ การขนส่งสินค้า (Transportation) การเก็บรักษาสินค้า (Storage) การขนสินค้า (Loading-Unloading) และอัตราดอกเบี้ย (Interest) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมนี้เรียกว่า ต้นทุนการเปลี่ยนมือ (Transfer Cost) ความเสี่ยงที่เกิดจากกิจกรรมนี้ คือ คุณภาพสินค้า ปริมาณ(น้ำหนักสินค้า) และราคาสินค้าที่ได้รับเมื่อเทียบกับรายจ่าย

2.5.2.3 การแปรรูปสินค้าเกษตร (Processing) สินค้าเกษตรส่วนใหญ่จะต้องมีการแปรรูปก่อนที่จะนำไปบริโภค การแปรรูปอาจจะเป็นการแปรรูปพื้นฐาน เช่น การลดความชื้นและการสีข้าว เป็นต้น และการแปรรูปขั้นสุดท้าย เช่น การตากแห้ง และผลิตเป็นอาหารกระป๋อง เป็นต้น ผู้ทำกิจกรรมในด้านนี้จะประสบกับความเสี่ยงในด้านราคา คุณภาพ และปริมาณสินค้าเกษตร

2.5.2.4 สิ่งอำนวยความสะดวกในทางการตลาด (Marketing Facility) สิ่งอำนวยความสะดวกในทางการตลาดเกษตรกรรมมีความสำคัญมากในการที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย และช่วยขยายขอบเขตตลาดเกษตรกรรมให้กว้างขวางขึ้น ได้แก่ มาตรฐานสินค้าเกษตร ตลาดสด อุปกรณ์วัดความชื้น ข้อมูลข่าวสารการตลาด และตลาดประเภทต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยตลาดส่งมอบทันที (Spot Market) ตลาดข้อตกลง (Forward Market) และตลาดซื้อขายล่วงหน้า (Future Market) ความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้จะทำให้เกิดความเสี่ยงในด้านราคา รายได้ของเกษตรกร ความคล่องตัวในการซื้อขาย และคุณภาพสินค้า

ราคาเกษตรกรรมของไทยในปัจจุบันยังมีความเสี่ยงทางการตลาดสูง และสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ความเสี่ยงในราคา

ความเสี่ยงทางราคาประกอบด้วยความเสี่ยงในระดับราคาคต่ำ และเสถียรภาพของราคา ความเสี่ยงในด้านราคาเกิดจากการขาดข้อมูลข่าวสารทางการตลาดปัจจุบัน (Update Data) ใช้ในการวางแผนการผลิต ทำให้อุปทานมากเกินไป และทำให้ราคาที่เกษตรกรได้รับ ต่ำ นอกจากนี้ปัจจัยภายนอกประเทศยังมีผลต่อระดับราคาในประเทศ เนื่องจากภาคเกษตรไทย พึ่งตลาดต่างประเทศมากขึ้น ส่วนปัญหาการขาดรายได้เสถียรภาพเกิดขึ้นเพราะสินค้าเกษตรต้องผลิตตาม ฤดูกาล และต้องเก็บเกี่ยวพร้อมกัน ในขณะที่การบริโภคจะต้องบริโภคทั้งปี ทำให้หลังฤดูกาล เก็บเกี่ยว ราคาจะอยู่ในระดับต่ำและราคาจะสูงขึ้นในเวลาต่อมา ปัญหาเสถียรภาพเกิดจากไซโล หรือสภาพที่เก็บรักษาในระดับท้องถิ่นไม่เพียงพอ และขาดการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรไว้รองรับ

(2) ความเสี่ยงในด้านคุณภาพและปริมาณ

การเก็บรักษาสินค้าเกษตรจำเป็นต้องเก็บไว้ในสถานที่สามารถ ปรับอุณหภูมิให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม มิฉะนั้นแล้วจะเกิดความเสี่ยงในด้านคุณภาพและปริมาณ (น้ำหนัก) ซึ่งจะมีผลต่อราคาและรายได้ของเกษตรกร ปัญหานี้เกิดจากการขาดแคลนไซโล หรือ ห้องเย็นท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร

2.5.3 การจัดการความเสี่ยงภัยทางการเกษตร (Agricultural Risk Management)

ปัญหาทั่วไปของภาคเกษตรในทุกๆ ประเทศ คือ การที่เกษตรกรมีรายได้ ค่อนข้างต่ำและไม่คงที่แน่นอน เนื่องจากการเกษตรต้องพึ่งพิงปัจจัยทางธรรมชาติอย่างมากโดยเฉพาะ ภูมิอากาศที่ความแปรปรวนสูง และไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้การเพาะปลูกมีความเสี่ยงสูงมาก ซึ่งอาจแบ่งภัยที่เกษตรกรต้องเผชิญได้ ดังนี้⁵⁸

(1) ภัยธรรมชาติ (Natural Risks) เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม พายุ ลูกเห็บ โรคพืช แมลง และสัตว์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตรโดยตรงทั้งทางด้าน ปริมาณและ คุณภาพของสินค้าเกษตรในระหว่างฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งนับเป็นภัยหลักที่เกษตรกร ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากต่อเกษตรกร

⁵⁸ วิจิต หล่อจิระชุมหัทธ และ วิณา ฉายศิลป์รุ่งเรือง ข (2544). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การจัดการความเสี่ยงกับภัยธรรมชาติโดยการประกันภัยพืชผล. หน้า 3.

(2) ภัยทางสังคม (Social Risks) เช่น การว่างเฟลิง ขโมย การนัดหยุดงาน การเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เช่น คนอพยพจากชนบทภาคเกษตรเข้าทำงานในเมือง การขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีมีการนำวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ในภาคการเกษตรมากขึ้น

(3) ภัยทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Risks) เช่น การเปลี่ยนแปลงของราคาของสินค้าการเกษตรจากตลาดภายในและภายนอกของประเทศ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และต้นทุนปัจจัยการผลิต

ตามหลักสากลของการจัดการความเสี่ยงภัย (Risk Management) จะมีวิธีการที่ช่วยลด หรือขจัดความเสี่ยงภัย โดยพิจารณาเลือกตามความเหมาะสมจากความเป็นไปของการเกิดภัย และความรุนแรงของความเสียหายที่จะเกิดขึ้น คือ

2.5.3.1 การหลีกเลี่ยงภัย (Risk Avoidance) ธุรกิจที่ดีหรือบุคคลธรรมดาที่ดี หากหวาดกลัวการเสี่ยงภัยและความเสียหาย ก็อาจใช้วิธีการหลีกเลี่ยงการเสี่ยงภัยนั้น ดังเช่น ถ้ากลัวไฟไหม้บ้านตนเอง ก็ขายบ้านแล้วไปเช่าบ้านผู้อื่นอยู่ ถ้ากลัวจะขับรถไปชนคนอื่น และเกิดความรับผิดชอบทางแพ่งและทางอาญา ก็ไปเช่ารถคันอื่นพร้อมคนขับ⁵⁹ การที่เกษตรกรหลีกเลี่ยงการเพาะปลูกพืชในพื้นที่ที่มีความแปรปรวนของภูมิอากาศสูง หรือปลูกพืชอื่นที่ทนต่อสภาพภูมิอากาศได้ดีกว่าทดแทน⁶⁰

2.5.3.2 การป้องกันภัย (Risk Prevention) เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วม ระบบชลประทาน การเพาะปลูกพืชหมุนเวียน วิธีป้องกันภัยเหล่านี้จะเกิดค่าใช้จ่ายสูงมาก⁶¹

2.5.3.3 การรับความเสี่ยงภัยไว้เอง (Risk Assumption) หมายถึง ผู้เสี่ยงภัยไม่ได้โอนการเสี่ยงภัยไปให้แก่บุคคลอื่น แต่ได้ยอมรับการเสี่ยงภัยและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นไว้เอง การเสี่ยงภัยเองอาจจะเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผลหลายประการ อาจเกิดขึ้นจากเจตนา หรืออาจจะเนื่องมาจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ หรือเกิดจากการขาดการวางแผนการบริหารการเสี่ยงภัยที่ดี⁶² เช่น เกษตรกรที่รายรับสามารถสะสมเงินสำรองจากปีที่มีผลผลิตดี เพื่อนำมาชดเชยในปีที่มีผลผลิตเสียหาย

⁵⁹ บุญรา อิงภากรณ์ ก (2546). การประกันภัย. หน้า 19.

⁶⁰ วิจิต หล่อจิระขุนทด และ วิณา ฉายศิลป์รุ่งเรือง ข เล่มเดิม. หน้า 3.

⁶¹ แหล่งเดิม.

⁶² บุญรา อิงภากรณ์ ก เล่มเดิม. หน้า 18.

(Spread Risk Over Time) เกษตรกรอาจกระจายความเสี่ยงโดยการเพาะปลูกในพื้นที่ต่างๆ หรือเพาะปลูกพืชหลายๆ ชนิด ในพื้นที่เดียวกัน⁶³

2.5.3.4 การโอนความเสี่ยงภัย (Risk Transfer) เช่น การประกันภัย จากหลักการที่ว่า แต่ละบุคคลลดความเสี่ยงโดยการโอนความเสี่ยงมายังสังคม หรือกลุ่มคนในสังคม กล่าวคือคนที่ต้องเผชิญความเสี่ยงเหมือนกันมารวมกลุ่มกัน เนื่องจากแต่ละคนไม่สามารถรับภาระความเสียหายทางการเงินจากความเสี่ยงนั้นโดยลำพังได้ จึงให้กลุ่มคนทั้งหมดช่วยรับภาระจากความเสี่ยงนี้ร่วมด้วย (Pooling of Risk) เกษตรกรจำนวนมากจ่ายเงินค่าเบี้ยประกันภัยคนละเล็กคนละน้อยสมทบเข้าเงินกองทุน (Common Fund) เพื่อเตรียมไว้จ่ายให้กับเกษตรกรที่โชคร้ายประสบภัยพิบัติทางการเงินอย่างมากซึ่งมีจำนวนน้อยเพียงไม่กี่ราย เนื่องจากความน่าจะเป็นของการเกิดภัยน้อยมาก⁶⁴

2.5.3.5 การหลบเลี่ยงภัย (Evasion) การหลบเลี่ยงไม่ใช่วิธีการที่ดีในการบริหารการเสี่ยงภัย แต่เป็นวิธีการอันหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการคาดการณ์ที่จะหลบเลี่ยงไม่ยอมรับผิดชอบ หรือชดใช้ค่าเสียหายในเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น วิธีการหลบเลี่ยงความรับผิดชอบอาจทำได้หลายวิธี เช่น การเจรจาต่อรองเพื่อชดใช้ค่าเสียหายเพียงบางส่วนไม่เต็มจำนวน หรือการล้มละลายประเภทล้มแล้วรวบ⁶⁵

2.5.3.6 การลดการเสี่ยงภัย (Reduction) การลดการเสี่ยงภัยอาจกระทำได้ 2 ทางคือ⁶⁶

(1) การป้องกัน (Prevention) หมายถึง การดำเนินการใดๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือเกิดการเสี่ยงภัยขึ้น เป็นการกระทำก่อนเกิดเหตุการณ์ เช่น การเปลี่ยนหลังคาบ้านเป็นกระเบื้องแทนไม้ การซ่อมเบรคและเปลี่ยนยางรถใหม่ก่อนเดินทาง เป็นต้น

(2) การปกป้อง (Protection) หมายถึง การกระทำต่างๆ ภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นแล้ว เพื่อลดความเสียหายให้น้อยลง เช่น การดับเพลิงเมื่อเกิดไฟไหม้ การนำสินค้าที่เปียกนำไปผึ่งแดด เป็นต้น

⁶³ วิจิต หล่อจิระชุมหกุล และ วิณา ฉายศิลป์รุ่งเรือง ข เล่มเดิม. หน้าเดิม.

⁶⁴ แหล่งเดิม. หน้า 4.

⁶⁵ บุษรา อึ้งภากรณ์ ก หน้าเดิม. หน้า 18.

⁶⁶ แหล่งเดิม.

2.5.3.7 การรวมกลุ่ม (Combination) การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อประโยชน์ในการเฉลี่ยความเสียหายระหว่างสมาชิกในกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เป็นการลดการเสี่ยงภัยให้น้อยลง เช่น การประกันภัยร่วม การค้าประกันร่วม หรือวิธีการของบริษัทจำกัด ซึ่งผู้ถือหุ้นแต่ละคนจำกัดความรับผิดชอบไม่เกินมูลค่าหุ้นที่ตั้งไว้ เป็นต้น⁶⁷

2.5.3.8 การสร้างความเป็นกลาง (Neutralization หรือ Hedging) เป็นวิธีการหนึ่งที่แพร่หลายในวงการธุรกิจ เพื่อลดการเสี่ยงในอนาคต วิธีการนี้ได้แก่ การซื้อขายล่วงหน้า⁶⁸

2.6 กลยุทธ์ในการจัดการความเสี่ยงภัย

กลยุทธ์ในการจัดการความเสี่ยงภัย อาจแบ่งได้เป็น 3 ด้านใหญ่ๆ คือ

2.6.1 ยุทธศาสตร์ด้านการผลิต

มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคุ้มครองปริมาณผลผลิต (Yield Risk) ให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ โดยวิธีการเกษตรแบบผสมผสาน (Farm Type Diversification) ซึ่งเป็นการเพาะปลูกพืชหลายๆ ชนิดร่วมกันและหมุนเวียนกันไป เพื่อป้องกันไม่ให้ดินเสียหายและมีศัตรูพืชได้ง่าย การกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับพืชแต่ละชนิด (Zoning) การคัดพันธุ์พืชที่เหมาะสม การจัดการเพาะปลูกสมัยใหม่โดยมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเสริม เป็นต้น

2.6.2 ยุทธศาสตร์ด้านการตลาด

มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคุ้มครองราคาพืชผลมิให้ตกต่ำเกินไปและให้มีเสถียรภาพ โดยการจัดตั้งตลาดซื้อขายล่วงหน้า (Future or Forward Market) เพื่อลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันผวนในราคาพืชผล ทำให้ราคาพืชผลมีเสถียรภาพ (Price Stabilization) การจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายพืชผล เพื่อป้องกันการผูกขาดในตลาดท้องถิ่นทำให้เกิดราคาอ้างอิงที่เป็นธรรมสำหรับพืชผล การรับจำนำพืชผลเพื่อมิให้อุปทานของพืชผลมากกว่าอุปสงค์ ซึ่งจะป้องกันมิให้ราคาพืชผลตกต่ำจนเกินไป การกำหนดราคาขั้นต่ำของพืชผลเพื่อป้องกันมิให้ราคาพืชผลตกต่ำจนเกินไป เป็นต้น

⁶⁷ บุษรา อิงภากรณ์ ก แหล่งเดิม. หน้า 20.

⁶⁸ แหล่งเดิม. หน้า 21.

2.6.3 ยุทธศาสตร์ด้านการเงิน

มีวัตถุประสงค์หลัก คือคุ้มครองการลงทุนของเกษตรกร โดยการประกันภัยพืชผล เพื่อให้เกษตรกรได้รับเงินชดเชยการลงทุนเมื่อประสบภัยพิบัติ

เมื่อเกิดภัยพิบัติ ไม่ว่าด้านการผลิต ด้านการตลาด หรือด้านการเงิน จะเห็นได้ว่า หากเกษตรกรมีการจัดการความเสี่ยงภัยที่ดี โดยมีการประกันภัยพืชผล ความเสียหายจะได้รับการชดเชยในระดับหนึ่ง เป็นการป้องกันมิให้เกิดภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น จนมีอาหารรายได้ใหม่มาชดเชยหนี้สินได้⁶⁹

2.7 แนวคิดของการประกันภัยพืชผลเกษตร

การจัดให้มีการประกันภัยพืชผลเกษตรขึ้นนั้น เป็นแนวคิดที่จะช่วยเหลือเกษตรกรที่ต้องประสบกับภัยทางธรรมชาติอยู่ทุกๆ ปี ทำให้เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาทางด้านผลผลิตรายได้ อันส่งผลให้เกิดการขาดทุน ผลผลิตมีปริมาณที่น้อยและไม่มีคุณภาพ ในประเทศต่างๆ ได้มีการจัดให้มีการประกันภัยพืชผลเกษตรขึ้น โดยมีรูปแบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการ ในการดำเนินงาน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของประเทศนั้นๆ ประเทศไทยก็ได้มีแนวคิดในการที่จะให้มีการประกันภัยพืชผลเกษตรขึ้นเหมือนอย่างต่างประเทศ โดยอาศัยแนวคิด หลักเกณฑ์ และวิธีการจากประเทศที่ประสบผลสำเร็จในการจัดให้มีการประกันภัยพืชผลเกษตร มาศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดให้มีการนำระบบประกันภัยมาใช้

2.7.1 แนวคิดของการประกันภัยพืชผลเกษตรในต่างประเทศ

การประกันพืชผลทางการเกษตรได้มีกันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรปตะวันตก เช่น เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศแถบอเมริกาเหนือ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 ในระยะแรก มีการประกันประเภทเดียว คือ การประกันเฉพาะภัยชนิดใดชนิดหนึ่ง (Specific-risk) เช่น รับประกันภัยจากลูกเห็บ พายุ หรือน้ำท่วม เป็นต้น การประกันภัยประเภทนี้มักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการประเมินค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากเป็นการยากที่จะบอกได้ชัดเจนว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากภัยใดจำนวนเท่าไร ดังนั้นในเวลาต่อมาบางประเทศจึงได้ปรับปรุงวิธีการรับประกันเสียใหม่ เป็นการรับประกันรวมหลายชนิด (Combined-risk) โดยให้สัญญารับประกันที่ทำขึ้นแต่ละครั้งคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหลายๆ ภัย วิธีนี้ทำความสะดวกให้ผู้เอาประกัน เพราะไม่ต้องซื้อ

⁶⁹ วิจิต หล่อจิระขุนทด และ วิภา ฉายศิลป์รุ่งเรือง ข เล่มเดิม. หน้า 4-5.

กรรมกรรมหลายประเภท อย่างเช่นการประกันภัยเฉพาะชนิดใดชนิดหนึ่ง และยังคงต่อผู้รับประกันในการประเมินค่าความเสียหายเพื่อจ่ายค่าสินไหมทดแทน เพราะไม่ต้องจำแนกว่าจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนสำหรับภัยไหนเป็นจำนวนเท่าไร แต่ในการดำเนินงานรับประกันซึ่งส่วนใหญ่เป็นบริษัทเอกชนและสมาคมนั้นยังคงประสบปัญหาการประเมินค่าสินไหมทดแทนบ่อยๆ เพราะบริษัทและสมาคมไม่สามารถจะรับประกันภัยได้หลายชนิดคงรับประกันภัยได้เพียง 2-3 ชนิดเท่านั้น ต่อมารัฐบาลของหลายประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประกันพืชผลเพิ่มมากขึ้น เพราะได้เล็งเห็นแล้วว่าเป็นมาตรการที่ช่วยให้เกษตรกร มีเสถียรภาพในรายได้อย่างแท้จริง และเพื่อจัดปัญหาความสับสนในการประเมินค่าสินไหมทดแทน จึงเห็นว่าควรมีการประกันภัยประเภททุกชนิด (All-risk) ที่เป็นภัยธรรมชาติ แต่เนื่องจากการรับประกันประเภทนี้มีการเสี่ยงภัยสูงมาก จึงจะมีผลให้อัตราเบี้ยประกันอยู่ในระดับสูง อีกทั้งจำเป็นต้องมีสถิติด้านการเกษตรที่ถูกต้องจำนวนมาก และจะต้องมีเงินทุนจำนวนมหาศาล นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมความสนใจในการซื้อกรรมกรรมประกันภัยของเกษตรกรอีกด้วย จึงเป็นการยากที่จะประกอบการได้โดยบริษัทเอกชน ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลของประเทศใดก็ตามที่มีความประสงค์จะใช้วิธีการรับประกันประเภทนี้เป็นมาตรการในการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรของตนแล้ว รัฐบาลก็ต้องดำเนินการเสียเอง โดยจัดสรรงบประมาณขึ้นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงานหรือช่วยจ่ายเบี้ยประกันบางส่วนเพื่อลดอัตราเบี้ยประกันให้ถูกลงจนกระทั่งอยู่ในระดับที่เกษตรกรสามารถชำระได้โดยไม่เดือดร้อน

ในปี พ.ศ. 2482 รัฐบาลของประเทศอเมริกาและญี่ปุ่นได้เริ่มดำเนินงานรับประกันประเภทภัยทุกชนิด (All-risk) โดยรัฐบาลของอเมริกาได้ตั้งหน่วยงานขึ้นในกระทรวงเกษตรทำหน้าที่รับผิดชอบการประกันพืชผลโดยตรงและเรียกหน่วยงานนี้ว่า Federal Crop Insurance Corporation (FCIC) มีทุนดำเนินงานขึ้นต้นจำนวน 100,000,000 ดอลลาร์ ดำเนินงานตามกฎหมายการประกันพืชผลที่ออกในปี พ.ศ. 2481 (Federal Crop Insurance Act in 1938) ในขั้นแรกได้เลือกรับประกันข้าวสาลี แต่เพียงพืชเดียวก่อน ทั้งนี้เนื่องจากว่าข้าวสาลีเป็นพืชที่สำคัญทางเศรษฐกิจมากที่สุดโดยเกษตรกรปลูกกันเกือบทั่วทั้งประเทศ และมีจำนวนผู้ปลูกมากกว่าพืชอื่นๆ การเป็นพืชที่เพาะปลูกกระจัดกระจายทั่วทั้งประเทศและมีจำนวนมากจะทำให้ข้อมูลสถิติต่างๆ ที่เก็บรวบรวมได้ เช่น ความเสียหายจากภัยต่างๆ ผลการเก็บเกี่ยว เป็นต้น เป็นข้อมูลที่ดีตามหลักที่ว่าด้วยเลขจำนวนมาก (law of large number) ข้อมูลจากข้าวสาลีจะช่วยให้สามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานด้านต่างๆ เพื่อเตรียมการรับประกันไปยังพืชชนิดอื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้การเลือกรับประกันข้าวสาลีเป็นพืชแรกจะช่วยในการเผยแพร่ การประกันพืชผลไปยังเกษตรกรได้รวดเร็วอีกด้วย ในปี พ.ศ. 2485 ได้เพิ่มรับประกันฝ้าย และหลังจากนั้นก็ได้ขยายไปรับประกันพืชชนิดอื่นๆ ขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการประกันแบบสมัครใจของเกษตรกรเอง

ส่วนการดำเนินงานของรัฐบาลญี่ปุ่นแตกต่างไปจากของรัฐบาลอเมริกา คือ รัฐบาลญี่ปุ่นใช้วิธีการรับประกันแบบบังคับ (Compulsory) โดยได้ดัดแปลงวิธีการรับประกันมาจากประเทศรัสเซีย ซึ่งมีการประกันแบบบังคับมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 การดำเนินงานของญี่ปุ่นเป็นไปตามกฎหมายประกันการเกษตร ซึ่งออกเป็นฉบับที่ 68 ของปี พ.ศ. 2481 (Agricultural Insurance Law (Law No. 68) of 1938) เริ่มรับประกันเฉพาะข้าวและพืชประเภทที่เรียกว่า “มูจิ” (Muji) อันได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโอ๊ต ข้าวไรท์

การดำเนินงานรับประกันประเภทรับประกันภัยทุกชนิด (All-risk) ของรัฐบาลอเมริกาและญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จด้วยดี แม้จะทำให้รัฐบาลของประเทศทั้งสองต้องจัดสรรเงินช่วยเหลือทุกๆ ปีก็ตาม แต่ผลประโยชน์ที่ได้รับมีมากกว่า คือเกษตรกรของประเทศทั้งสองมีฐานะการเงินมั่นคง มีมาตรฐานการครองชีพดีขึ้นไม่แพ้บุคคลที่ประกอบอาชีพอื่น ซึ่งผลของการคุ้มครองจากการประกันพืชผลย่อมเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่บันดาลให้เกิดผลเช่นนี้ เนื่องจากความสำเร็จในด้านการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้รัฐบาลของประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาสนใจการประกันพืชผลประเภทประกันภัยทุกชนิด (All-risk) ยิ่งขึ้น ในทุกๆ ปี จะมีเจ้าหน้าที่จากประเทศต่างๆ ไปศึกษาและดูงานที่ประเทศทั้งสอง โดยเฉพาะลังกา นอกจากจะส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษาดูงานด้านนี้แล้ว ยังได้ขอให้ ดร. พี. เค. เรย์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประกันการเกษตรขององค์การ F.A.O มาเป็นผู้แทนแนะนำและวางแผนการประกันพืชผลอีกด้วย และในปี พ.ศ. 2501 ศรีลังกาจึงได้เริ่มรับประกันข้าวขึ้นเป็นอันดับแรก

ส่วนประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศแคนาดาได้เริ่มรับประกันภัยทุกชนิด (All-risk) ในปี พ.ศ. 2503 โดยได้ปรับปรุงวิธีดำเนินงานมาจากอเมริกา ในปี พ.ศ. 2508 ฝรั่งเศสได้เริ่มรับประกันประเภทนี้ขึ้นบ้าง และในปี พ.ศ. 2509 สหภาพอัฟริกาใต้ได้เริ่มรับประกันโดยเริ่มรับประกัน ข้าวสาลี ข้าวฟ่าง และผลไม้

นอกจากประเทศดังกล่าวแล้ว มีประเทศอื่นๆ อีกจำนวนมาก ได้จัดให้มีการประกันพืชผลสำหรับเกษตรกรและมีอยู่ไม่น้อยที่กำลังสนใจจะจัดให้มีขึ้น ประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นประเทศแถบเอเชียซึ่งได้เคยส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษาดูงานประกันพืชผลในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น อินเดีย ปากีสถาน พม่า เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ เป็นต้น⁷⁰

⁷⁰ บุชรา อิงภากรณ์ ข (2516). การประกันภัยพืชผล. หน้า 34-36.

2.7.2 แนวคิดของการประกันภัยพืชผลเกษตรในประเทศไทย

สำนักงานประกันภัย (ปัจจุบัน คือ กรมการประกันภัย) ได้เริ่มสนใจแผนงานการประกันภัยพืชผลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 และได้มีหนังสือขอความร่วมมือจากสถานทูตของประเทศต่างๆ ให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับเรื่องการประกันภัยพืชผลมาให้สำนักงานประกันภัย จากผลการศึกษาเอกสารของหลายประเทศได้ทราบวิธีการประกันภัยพืชผลและหาช่องทางในการที่จะจัดให้มีขึ้นในประเทศไทยเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้ริเริ่มโครงการการทดลองนำร่องในปี พ.ศ. 2521 โดยมีกรมการประกันภัยคอยให้ความช่วยเหลือแนะนำบริษัทประกันภัยให้เข้าร่วมโครงการ

โครงการทดลองนำร่องเพื่อทำการประกันภัยพืชผลเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2521 ณ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โครงการนี้กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับการสนับสนุนจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เป็นการผนวกการประกันภัยเข้ากับการให้สินเชื่อระยะสั้นโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรดำเนินงานจนถึงปี พ.ศ. 2524

ข้อจำกัดที่พบในช่วงนี้ คือ ความยุ่งยากในการดำเนินการโดยเฉพาะวิธีการประเมินความเสียหายบุคลากรในการดำเนินการ ทั้งในส่วน of กรมส่งเสริมการเกษตร ธ.ก.ส. และบริษัทประกันภัยในการดำเนินการเป็นภาระที่หนักสำหรับบริษัทประกันภัย ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และบางส่วนไม่เคยประสบภัยมาก่อนจึงคิดว่าถ้าไม่เกิดความเสียหายก็จะไม่คุ้มกับเบี้ยประกันภัยที่เสียไป นอกจากนี้แล้วจากการติดตามการประกันภัยในโครงการดังกล่าวยังพบว่าเกษตรกรร้อยละ 50 เห็นว่าโครงการนี้ดีด้วยเหตุผลที่ว่าเพราะได้เงินกู้ ซึ่งเป็นการสนับสนุนว่าเกษตรกรอาจเข้าร่วมโครงการโดยมิได้พิจารณาถึงหลักพื้นฐานของการประกันภัย ในด้านบริษัทประกันภัยยังไม่มีสิ่งจูงใจให้ดำเนินการต่อเนื่องเมื่อสิ้นสุดโครงการฯ เนื่องจากบริษัทไม่รับดำเนินการสูงทำให้ต้องขาดทุน และขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญ ในการประเมินความเสียหายต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีภาระงานล้นมืออยู่แล้ว

ต่อมาในปี 2525-2527 กรมส่งเสริมการเกษตรก็เสนอโครงการประกันภัยพืชผลได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นเงิน 1 ล้านบาท เพื่อดำเนินการในช่วงเวลา 3 ปี ทำการประกันภัยพืช 3 ชนิด ประกอบด้วย ฝ้าย ข้าวโพด และถั่วเหลือง ในพื้นที่จังหวัด นครราชสีมา ลพบุรี เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ เลย และสุโขทัย โดยมีองค์กรหลักในการดำเนินงาน คือ กรมส่งเสริมการเกษตร ธ.ก.ส ธนาคารกรุงไทย และบริษัทประกันภัย 31 บริษัท

อุปสรรคที่พบบางประการยังคงเป็นลักษณะเดียวกันกับการดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ. 2521-2524 ณ จังหวัดนครราชสีมา ได้ติดตามการประกันภัยฝ้ายที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าเกษตรกรร้อยละ 86 พอใจโครงการนี้ เนื่องจากได้รับสินเชื่อ และเกษตรกร

ร้อยละ 14 ไม่พอใจโครงการนี้ จะเห็นได้ว่า เกษตรกรเข้าร่วมโครงการและพอใจการดำเนินงานของโครงการโดยมิได้มาจากพื้นฐานของหลักการประกันภัย อย่างไรก็ตาม เฉพาะในส่วนของความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันภัยพืชผลนั้น เกษตรกรผู้เอาประกันภัยในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา (เกษตรกรที่เคยเข้าร่วมโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2521-2524) มีความเข้าใจในเรื่องนี้ดีกว่าเกษตรกรผู้เอาประกันภัยในเขตอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงกระนั้นก็ตีเห็นว่า ความไม่เข้าใจในหลักประกันภัย ทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกันในรายละเอียดต่างๆ ระหว่างเกษตรกร และบริษัทประกันภัย อันนำมาสู่ความขัดแย้ง การดำเนินงานต่างๆ ในระยะนั้นเป็นไปอย่างค่อนข้างล่าช้า เนื่องจากการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ เงินงบประมาณในการดำเนินงาน และขั้นตอนการดำเนินงานจึงไม่ทันต่อการตอบสนองความจำเป็นของเกษตรกรที่ได้รับความเสียหาย นอกจากนี้แล้วเบี้ยประกันภัยยังค่อนข้างสูง แต่ก็ไม่พอเพียงต่อการดำเนินงานและจ่ายค่าสินไหมทดแทน

ในปี พ.ศ. 2526 ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการประกันภัยพืชผลอีกในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อจากนั้นมาก็ยังมีการประกันภัยพืชผลอยู่บ้างแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อย บริษัทประกันภัยส่วนมากไม่ได้จัดบริการในส่วนนี้ เนื่องจากไม่คุ้มการลงทุน เกษตรกรเอาประกันภัยน้อยทำให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่อรายสูง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2531 บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการประกันภัยพืชผล ทั้งนี้เนื่องมาจากโครงการเกษตรแบบครบวงจรที่บริษัทนำมาดำเนินการ และเผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ประสบปัญหาในกรณีที่เกิดความเสียหายของผลผลิตของเกษตรกรอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะภัยแล้งและอุทกภัย บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์จึงร่วมกับบริษัทกรุงเทพประกันภัย บริษัทอาณานิคมประกันภัย และบริษัทไทยสมุทรพาณิชย์ประกันภัย เพิ่มการประกันภัยผลผลิตเข้าไปในโครงการเกษตรแบบครบวงจร โดยอาศัยรูปแบบของ Contract Farming ร่วมกับการประกันภัยพืชผล แหล่งสินเชื่อที่เข้าร่วมในโครงการนี้ประกอบด้วย ธ.ก.ส. และธนาคารกรุงเทพ

แม้จะพยายามแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ ในการดำเนินงานดังกล่าวแล้วก็ตาม ก็ยังพบอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะต้นทุนการดำเนินงานที่สูงแต่ไม่สามารถเก็บเบี้ยประกันภัยจากเกษตรกรในอัตราที่คุ้มทุนได้ จึงไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายและสิ่งที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญคือ เกษตรกรขาดความรู้และความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับการประกันภัยพืชผล บริษัทประกันภัยยังขาดข้อมูลที่จำเป็นในการดำเนินงานประกันภัยพืชผล โดยเฉพาะในเรื่องการประเมินผลความเสียหาย การกำหนดวงเงินคุ้มครอง นอกจากนี้แล้วยังประสบปัญหาในเรื่องของการประสานงานและ

ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดหน่วยงานหลักในการประสานงานและรับผิดชอบโดยตรง⁷¹

การประกันภัยพืชผลเป็นการประกันภัยที่เพิ่งเริ่มต้นขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี 2521 นี้เอง ในประเทศที่พัฒนาแล้วการประกันภัยพืชผลได้มีมาครั้งศตวรรษแล้ว โดยรัฐบาลของประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ ถือเป็นเรื่องสำคัญในการส่งเสริมการเกษตรของชาติ สำหรับประเทศไทยปรากฏว่ากรมส่งเสริมการเกษตรได้เริ่มโครงการปลูกฝ้ายทดลองขึ้นที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญชาวเยอรมัน และได้มีการขอสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ แต่ธนาคารพาณิชย์ไม่อาจให้สินเชื่อได้ เพราะเกษตรกรไม่มีหลักทรัพย์ในการขอกู้เงิน คณะผู้ดำเนินการโครงการจึงได้หารือมายังสำนักงานประกันภัยโดยสำนักงานประกันภัยได้ริเริ่มจัดให้มีการประกันภัยพืชผลขึ้น และใช้กรรมธรรม์ประกันภัยพืชผลเป็นหลักประกันสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ โดยมีบริษัทประกันภัยจำนวน 13 บริษัทเป็นผู้รับประกันภัย คิดเบี้ยประกันภัยไร่ละ 50 บาท ความคุ้มครองไม่เกิน 1,400 บาท โดยจะชดเชยความเสียหายไม่เกิน 1,200 บาท (ความรับผิดชอบส่วนแรกของผู้เอาประกันภัย 200 บาท) สำหรับภัยที่ให้ความคุ้มครองคือ ภัยจากฝนแล้ง ลูกเห็บตก พายุ น้ำท่วม และภัยธรรมชาติอื่นๆ ส่วนภัยที่ยกเว้นไม่ให้ความคุ้มครอง เช่น ภัยจากอาวุธปรมาณู การแผ่รังสี หรือการกระทบกับกัมมันตภาพรังสีจากเชื้อเพลิงปรมาณู เป็นต้น⁷²

2.8 ประโยชน์ของการประกันภัยพืชผล

เนื่องจากการประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ เป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้เพื่อบรรเทาความเสียหายอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ โดยการจ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายให้แก่เกษตรกร Ray (1985) และ Yamauchi (1980) ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้มาจากการประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ ดังนี้คือ⁷³

(1) การประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ นอกจากจะสามารถปกป้องเกษตรกรจากการสูญเสียเนื่องจากประสบภัย เพราะได้รับเงินชดเชยค่าเสียหายแล้ว ยังส่งผลไปถึงการลดปัญหาการว่างงานและการทำงานไม่เต็มที่ของเกษตรกรซึ่งเป็นการช่วยลดการอพยพของครอบครัวเกษตรกรจากชนบทเข้าสู่เมือง

⁷¹ พนิต เข้มทอง และคณะ. (2537). การประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ (รายงานการวิจัย). หน้า 13-15.

⁷² กรมการประกันภัย. (2541). สารานุกรมเกี่ยวกับการประกันภัยเบ็ดเตล็ด. หน้า 20.

⁷³ พนิต เข้มทอง และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 6-7.

(2) การประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ มีส่วนช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต เพราะในโครงการประกันภัยจะต้องมีมาตรการเสริมที่มีส่วนช่วยป้องกันความเสียหายจากภัยธรรมชาติ

(3) การประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ ให้ความสำคัญต่อหลักการช่วยเหลือตนเองและให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างกลุ่มเกษตรกร ซึ่งจะเป็นการช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในหลักการนี้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ต่อไป

(4) การประกันภัยพืชผลและปศุสัตว์ เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาระบบการช่วยเหลือและร่วมมือกันโดยวิธีการรวมกลุ่ม การเรียไร แจกจ่าย และการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารทางสถิติ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการปกครองและการรวมกลุ่มอันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการปกครองทั่วไปของประเทศ

ประโยชน์ของการประกันภัยพืชผล มีอยู่ด้วยกัน 7 ประการ ดังนี้คือ⁷⁴

(1) ช่วยให้เกษตรกรมีเสถียรภาพด้านรายได้ อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ต้องเผชิญอยู่กับความเสี่ยงตลอดเวลา เกษตรกรได้ลงทุนทั้งแรงกายและทรัพย์สินเพื่อหวังมีรายได้เมื่อสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว บางคนต้องกู้เงินมาลงทุนในการเพาะปลูกและสัญญาจะขายคืนเมื่อตนขายผลิตผลแล้ว เกษตรกรต่างๆ ไปมีรายได้ส่วนใหญ่จากกิจการในไร่นาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จึงมีความหวังอยู่กับผลิตผลในไร่นา เพื่อเป็นรายได้ที่จะนำไปชำระหนี้และจัดหาปัจจัยในการครองชีพ เกษตรกรต่างๆ ไปจึงมีรายได้ไม่แน่นอนและมีมาตรฐานครองชีพอยู่ในระดับต่ำ การประกันพืชผลจะช่วยลดความไม่แน่นอนในด้านรายได้ของเกษตรกรโดยการประกันผลได้ขั้นต่ำในการลงแรงลงทุน เกษตรกรผู้เอาประกันจะได้รับชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากภัยธรรมชาติต่างๆ ซึ่งเป็นการช่วยให้รายได้ของเกษตรกรมีเสถียรภาพดียิ่งขึ้น

(2) ช่วยให้เกษตรกรมีเครดิตในการกู้เงินดีขึ้น สินเชื่อเพื่อการเกษตรมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรผู้มีเงินทุนน้อยและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรที่มีความตั้งใจจะขยายกิจการการเกษตรเพื่อการค้า การประกันพืชผลจะช่วยให้ธนาคารและผู้ให้กู้ทั้งหลายยินดีให้เกษตรกรทำการกู้มากขึ้น เนื่องจากมีความมั่นใจว่าจะได้รับการชำระเงินกู้คืนเมื่อสิ้นฤดูกาลเพาะปลูก เพราะถึงแม้ว่าเกษตรกรต้องเผชิญกับการสูญเสียผลิตผลจากภัยธรรมชาติ ก็ยังคงมีรายได้จากการประกันพืชผล มาชำระหนี้คืนได้

⁷⁴ บุราร อิงการณ ข เล่มเดิม, หน้า 36-38.

(3) ช่วยเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกร การประกันพืชผลจะช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรมีกำลังใจในการที่จะปรับปรุงกิจการฟาร์มของตนอยู่เสมอ พยายามแสวงหาเทคนิคและใช้วิชาการเกษตรแผนใหม่เข้าช่วยในการทำการเพาะปลูกโดยยินดีที่จะใช้ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช และลงทุนขยายกิจการของตนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะเกษตรกรทราบว่า จะได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุนนั้นๆ โดยไม่ต้องเสี่ยงกับการหมดเนื้อหมดตัวเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ดังนั้นการประกันพืชผลจึงเป็นวิธีการที่ช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรกล้าลงทุนปรับปรุงกิจการการเกษตรของตนให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ผลผลิตสูงขึ้นจะเป็นการเพิ่มรายได้ขั้นต่ำของตนให้สูงขึ้นด้วย

(4) ช่วยในการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในระยะที่ประเทศกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เสถียรภาพของรายได้ของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการรักษาเสถียรภาพของรายได้เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีรายได้ส่วนใหญ่จากการส่งออกสินค้าเกษตรต่างก็ฝักใฝ่ไปกับธรรมชาติรายได้จึงไม่มั่นคง แต่การประกันพืชผลจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ เมื่อเกษตรกรมีเสถียรภาพของรายได้ดีย่อมทำให้อำนาจซื้อ (Purchasing Power) คงเส้นคงวามากขึ้น ก็จะทำให้อัตราการซื้อขายหมุนเวียนเศรษฐกิจดีขึ้น กิจการอย่างอื่นนอกเหนือจากการเกษตร เช่น การอุตสาหกรรม สาธารณูปโภค การคมนาคม การศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นต้น ก็จะดีขึ้นตามลำดับ

(5) ช่วยรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรให้มีเสถียรภาพ การรับประกันผลผลิตในกรณีที่อนุญาตให้มีการชำระเบี้ยประกันและการชดเชยค่าเสียหายเป็นผลผลิตได้ จะก่อให้เกิดการสะสมกองทุนสำรองพืชผลขึ้นอันจะเป็นแหล่งสะสมพืชผลนั้น เมื่อเกษตรกรชำระเบี้ยประกันเป็นพืชแล้วผลผลิตของเกษตรกรส่วนหนึ่งจะไปสะสมอยู่ในกองทุน ทำให้ผลผลิตในมือของเกษตรกรและตลาดมีน้อยลง ถ้าในปีใดเกษตรกรได้รับผลผลิตสูง การชดเชยค่าเสียหายต่ำ กองทุนสำรองสะสมก็จะมีมากและจะเก็บไว้เป็นทุนสำรองชดเชยค่าเสียหายในปีต่อไป ซึ่งจะเป็นการลด Supply ในตลาดลงและจะทำให้ราคาสินค้าของเกษตรกรในตลาดไม่ตกต่ำ ในทางตรงข้ามถ้าปีใดเกษตรกรผลิตได้ในอัตราต่ำแทนที่ราคาจะสูงหรือเกิดการขาดสน พืชผลที่อยู่ในกองทุนสะสมก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้เช่นกัน คือพืชผลที่ถูกเก็บไว้หรือเหลือจากการชดเชยค่าเสียหายจะถูกนำมาชดเชยความเสียหายให้แก่เกษตรกรหรือถูกนำออกจำหน่ายในตลาดทำให้ราคาสินค้าชนิดนั้นๆ ไม่สูง ซึ่งเป็นการช่วยให้ประชาชนผู้บริโภคไม่เดือดร้อน

(6) ช่วยลดภาระด้านการช่วยเหลือของรัฐบาล การประกันผลผลิตจะช่วยลดภาระการช่วยเหลือของรัฐบาลได้มาก กล่าวคือปกติเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นกับพืชผลที่เกษตรกรเพาะปลูกไว้ ถ้าไม่มีการประกัน พืชผลไว้ ก็จะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะได้ให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรที่ได้รับภัยพิบัตินั้นๆ ซึ่งงบประมาณที่รัฐต้องใช้ในการกิจการปีหนึ่งๆ มีอยู่จำนวนไม่น้อย ตรงกันข้ามกับ

ที่มีการประกันพืชผลไว้ เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นกับผลผลิตของเกษตรกรรายใดเกษตรกรรายนั้นก็จะได้ รับการชดเชยค่าเสียหายจากผู้รับประกัน รัฐบาลอาจให้ความช่วยเหลือบ้างในกรณีที่เกิดการเสียหาย มากๆ จนทุนสำรองที่สะสมไว้ไม่พอชดเชยความเสียหาย รัฐก็อาจจะให้ความช่วยเหลือเฉพาะในส่วน ที่ขาดอยู่เท่านั้นเอง

(7) ช่วยในด้านการปกครอง เกษตรกรเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย การประกันพืชผลทำให้ประชาชนมีรายได้มั่นคง ถึงแม้ว่าจะเกิดภัยพิบัติกับพืชผลของเกษตรกรก็ไม่ ทำให้รายได้ขั้นต่ำของเกษตรกรลดลง มาตรฐานการครองชีพของประชาชนก็ไม่ลดลงไม่ก่อให้เกิด ความยุ่งยากในการปกครอง เพราะประชาชนไม่ขัดสน อาชีพในทางทุจริต เช่น ลักเล็กขโมยน้อย ก็จะลดลงหรือไม่มีเลย เพราะประชาชนไม่ประสบปัญหาการขาดแคลน จึงทำให้ง่ายต่อการปกครอง ประเทศ